

N

O

V

^

Alkoholforebygging fra ung til ung

En effektevaluering av
Juventes FRISTIL

Geir H. Moshuus

*Norsk institutt for forskning
om oppvekst, velferd og aldring*

Rapport 16/05

Alkoholforebygging fra ung til ung

En effektevaluering av Juventes FRISTIL

GEIR H. MOSHUUS

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 16/2005

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2005
NOVA – Norwegian Social Research

ISBN 82-7894-219-6
ISSN 0808-5013

Illustrasjonsfoto: Anna Molander / MIRA / Samfoto
Desktop: Torhild Sager
Trykk: Allkopi/GCS

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo

Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

Denne rapporten er skrevet på oppdrag fra Juvente, og er finansiert av Sosial- og helsedirektoratet. Elin Kjeldstadli Hatlestad hos Juvente har gjort et omfattende arbeid for å få gjennomført de mange spørreskjemaundersøkelsene prosjektet var avhengig av. Hun og Hallvard Hatlestad hos Juvente har dessuten lest og kommentert under hele prosessen og kommet med fruktbare innspill. Forskningsleder Elisabeth Backe-Hansen designet forskningsprosjektet og har bidratt til de forskjellige utkastene underveis. En takk også til leseansvarlig Ketil Skogen for hans kritiske kommentarer på slutten.

Juni, 2005

Geir H. Moshuus

Innhold

Sammendrag	7
Innledning	9
Fokus på INTRO-deltakerne	9
Perspektiv	11
Rusmiddelforbrukets sosiale og kulturelle rammer	12
Forebyggingens og rusmiddelforbrukets kontekst	13
Når kontekstene ikke er sammenfallende må mottakeren forberedes på kontekstkryssing	13
Peer-bygging og interaktiv forebygging	14
FRISTIL og peer-bygging	15
FRISTIL må bli en arena for en ungdomsstyrt verden	17
Hva måler vi?	18
Hvordan går vi fram?	20
Deltakere på INTRO-kurs høsten 2004	23
Utvelgelse av deltakerne	23
Deltakernes bakgrunn	25
INTRO-deltakernes erfaring med alkohol	30
INTRO-deltakernes vurdering av FRISTIL og annen rusmiddelundervisning	33
Endring i INTRO-deltakernes kunnskaper om rusmidler	39
Endring i INTRO-deltakernes holdninger til rusmidler	43
Endring av INTRO-deltakernes bruk av rusmidler	48
Hva ordassosiasjonene viste om holdningene	50
– Øl	51
– Fest	51
– Leder	52
Konklusjon: INTRO-deltakerne, sosiale ledere som setter ruskritikk på dagsorden på ungdoms egne arenaer?	54
Summary	59
Referanser	61
Vedlegg 1: Flere spørsmål om deltakernes bakgrunn	63
Vedlegg 2: Spørreskjema kursstart intro	65
Vedlegg 3: Spørreskjema kursslutt intro	77
Vedlegg 4: Spørreskjema medelever	83
Vedlegg 5: Spørreskjema til intro-deltakerne etter klasseundervisningen	97

Sammendrag

Denne evalueringen bygger i hovedsak på den Bergljot Baklien gjennomførte i 1989 (Baklien 1995). Målet er å undersøke hvorvidt FRISTIL lykkes i gi økt kunnskap om rusmiddelskader, bidra til endrede holdninger til bruk av rusmidler og til slutt bidra til endrede mønstre i faktisk bruk av rusmidler blant ungdom i niende klasse på ungdomsskolen. Vi har valgt å fokusere primært på en bestemt del av FRISTIL, nemlig deltakerne i det såkalt INTRO-kurset, og IKKE på alle elevene som har vært involvert i FRISTIL generelt. INTRO-kurset forbereder deltakerne til å gjennomføre et rusforebyggende opplegg på egen skole for deres medelever.

Hovedideen er at forebyggingen skal foregå innenfor rammene av unge som formidler egne erfaringer til andre unge. Således bygger prosjektet på en forebyggingstanke kalt for «UNG til UNG». Dette prinsippet har vært benyttet og blir fortsatt benyttet flere steder internasjonalt og blir kalt jevnaldringsmodellen eller ung-ung metode. Unge underviser andre unge i rusforebygging. Skal forebyggingen fungere må kunnskapene/holdningene plasseres hos mottakerne slik at de blir bærere av denne mens de krysser fra skolekontekster og over i ungdomskontekster hvor alkohol inngår. Dette innebærer at tiltaket må gi deltakerne trening i selv å forvalte og utøve sin kunnskapserving i forskjellige sammenhenger.

Vi fant ut at INTRO-deltakerne ikke skilte seg ut ved å være mer kritiske til alkohol enn andre. Når vi så på deres ruserfaringer tydet alt på at deltakelsen på INTRO-kurset uansett finner sted på et tidspunkt hvor de aller fleste ikke har større egenerfaring med rus ennå. Faktisk var det noe flere blant dem som hadde hatt egen ruserfaring enn blant deres medelever. Men forskjellene var ikke store, og kan skyldes tilfeldigheter. Dessuten fant vi at INTRO rekrutterte blant de med de beste resultatene på skolen. Deltakerne utmerket seg også ved å ha eller ha hatt elevrådsverv eller lignende. Mye tyder derfor på at vi har å gjøre med unge sosiale ledere – på skolen – blant de som deltar på INTRO. Dette er et viktig funn. Samtidig vet vi ikke om dette også gjør dem til ledere i ungdomsmiljøene utenfor skolen.

INTRO rekrutterer blant unge som allerede er godt orientert om rusproblematikk. Det var likevel tydelig at kurset i større grad ga INTRO-deltakerne nye kunnskaper sammenlignet med deres medelever som også hadde vært igjennom FRISTIL. Men det var også tydelig at medelevene som hadde vært igjennom FRISTIL i klassen hadde lært mer enn de som ikke hadde vært igjennom kurset ennå.

Siden de aller fleste hadde et beskjedent forhold til alkohol ved starten av FRISTIL ble det meningsløst å se etter reduksjon i bruken som resultat av kurset. Det kom klart fram at svært mange av deltakerne hadde snakket med sine venner om ungdoms alkoholforbruk utenom undervisningen de hadde gjennomført i klassene sine. At samtalene om alkoholbruk finner sted i lag med venner er svært positivt og betyr at rusmidler settes på dagsorden i de miljøene hvor INTRO-deltakerne ferdes. Dette må karakteriseres som en meget gledelig og viktig handlingsendring som tyder på hvordan FRISTIL kan bidra til rusforebygging. FRISTIL setter alkohol på dagsorden i ungdomsmiljøet INTRO-deltakerne er del av. Dette bør følges opp i kvalitative undersøkelser.

Vi så klare skiller mellom svarene vi fikk på de spørsmålene i undersøkelsen som spør ungdommene direkte om deres forhold til ruskritiske forhold og de vi fikk som handler mer indirekte om deres holdninger. Svarene deres tyder på at holdningsendringene begrenset seg til å dreie seg om tematikk der hvor ungdommene vet at det dreier seg om rusmidler som et problem. Det skjer ikke noe med deres holdninger i spørsmål hvor rusmidlene først og fremst var positivt assosiert.

Der hvor ungdommene selv kunne rammesette rusmidlene fikk vi tegn som tydet på en holdningsendring i ruskritisk retning. Svarene deres kunne tyde på at de lærte seg «spillereglene» som gjelder for FRISTIL; at de har lært seg et nytt «språk» med et ruskritisk innhold. Ordkoblingene de gjorde etter å ha gjennomført INTRO tydet også på at det skjer en sterk identifisering med de unge instruktørene i løpet av de fire kursdagene.

Har så FRISTIL lykkes? Hva forteller denne evalueringen? Det som framkommer tyder på at FRISTIL lykkes i å rekruttere unge ledere på skolen til INTRO-deltakelse og at disse deltakerne gjennom kursperioden får styrket sine kunnskaper om rusrelaterte spørsmål. Mange av INTRO-deltakerne ser også ut til å framstå sosialt med egne ruskritiske holdninger. INTRO-kurset ser ut til å lykkes gjennom ung til ung metoden å skape interesse for et ruskritisk engasjement hos deltakerne som går igjennom INTRO og som seinere gjennomfører eget kurs i sin egen skoleklasse.

Spørsmålet gjenstår om den ervervede innsikten på sikt er noe INTRO-deltakerne tar med seg inn i de ungdomsmiljøene de vanket i før eller om det først og fremst er noe de tar med seg inn i en deltakelse i egne ruskritiske miljøer. Blir INTRO-deltakerne kontekstkryssere inn i det store ungdomsmiljøet de kommer fra eller fører FRISTIL til at de først og fremst blir deltakere i egne ruskritiske miljøer? Dette er spørsmål som behandles i en ny kvalitativ undersøkelse i 2005.

Innledning

FRISTIL er et alkoholforebyggingsprosjekt avholdsorganisasjonen Juvente tilbyr alle landets kommuner. FRISTILs visjon er «Å skape gode og trygge og spennende ungdomsmiljø der ungdom får mulighet til å vise at de tør kan og vil ta utfordringer og der rusgifter dermed blir overflødige.» Forebyggingsmålsetningen er å påvirke kunnskap, holdninger og bruk av rusgifter hos ungdom. Målgruppen er ungdom på 14 år som går i niende klasse. To elever fra hver skoleklasse får være med på fire dagers kurs – INTRO-kurset – hvor ungdom som bare er noen få år eldre enn dem selv underviser dem. Etter dette kurset skal skoleelevene gjennomføre et forebyggingsprogram i klassen de kommer fra. INTRO-kurset ledes av ledere på tre nivåer med ulike funksjoner. Hovedleder har det overordnede og administrative ansvaret for kurset, lederne er faglig ansvarlige for gjennomføring av tematimer mens hjelpelederne skal fungere som sosiale miljøskapere og ellers lære hvordan det er å være leder. Alle lederne har gått gjennom lederopplæringsprogrammet til FRISTIL. Selv hovedleder går i regelen fortsatt på videregående skole. Hovedideen er også at forebyggingen skal foregå innenfor rammene av unge som formidler egne erfaringer til andre unge. Således bygger prosjektet på en forebyggingstanke kalt for «UNG til UNG». Dette prinsippet har vært benyttet og blir fortsatt benyttet flere steder internasjonalt (Hølge-Hazelton 2003; Klepp 1986) og forskningen beskriver det som et effektivt virkemiddel for å formidle et alkoholforebyggende budskap til unge.

FRISTIL strekker seg tilbake til 1970-tallet og har vært evaluert flere ganger. Den mest omfattende resultatevalueringen fant sted i 1989 og ble publisert i 1995 (Baklien 1995). FRISTIL het tidligere «Handling mot rusgifter» (HMR). Bakliens evaluering viste at HMR i stor grad lyktes å skape engasjement og entusiasme rundt rusforebygging blant HMR deltakerne og at deres medelever fant kursingen HMR-elevne gjennomførte interessant.

Fokus på INTRO-deltakerne

Denne evalueringen vil fokusere på ungdommene som deltok på INTRO-kursene. Vi ser også på deres medelever fra skoleklassene de kommer fra. Noen av dem har vi intervjuet før de har hatt FRISTIL i klassen, andre har vi

intervjuet etterpå. Vi har dem med for å se på forskjellene mellom INTRO-deltakerne og deres medelever.

Evalueringen bygger i hovedsak på den Baklien gjennomførte. Bestillingen var at vi skulle undersøke hvorvidt FRISTIL lykkes i å skape bedre *kunnskap* om uheldige virkninger av bruk av rusmidler, vi skulle dessuten se på hvorvidt prosjektet bidrar til endrede *holdninger* til bruk av rusmidler og til slutt skulle vi ta rede på hvilke måter prosjektet bidrar til endrede *mønstre i faktisk bruk av rusmidler*. Vi fokuserer primært på INTRO-deltakerne og IKKE på alle elevene som har vært involvert i FRISTIL generelt. INTRO-deltakerne gjennomgår fire dagers kursing i regi av Juvente. Etter endt kurs skal de tilbake i sine respektive klasser og holde et sekstimers opplegg for sine medelever. Medelevene er kun deltagere i klasseopplegget.

Denne prioriteringen av INTRO-deltakerne gjør vi fordi vi nedenfor argumenterer for at det er lett å undervurdere hvor viktig det er å skape trygge opinionsledere med et reflektert forhold til rusmidler blant ungdom i den fasen ungdom flest debutterer med alkohol. Disse opinionslederne vil sannsynligvis kunne påvirke ungdomsmiljøet i en ruskritisk retning mye bedre enn noe voksenstyrt forebyggingsprogram vil være i stand til.

Perspektiv

Lever FRISTIL opp til forventningene som et alkoholforebyggende tiltak i dag? En nasjonal gjennomgang av ulike forebyggende tiltak rettet mot problematferd blant skoleelever fant for få år siden at kun ett, Olweus forebygging av mobbing i skolen, kunne anbefales. Svært mange etablerte foretak ble ikke anbefalt fordi det manglet dokumentasjon på tiltakenes forebyggende effekt. Et av disse var FRISTIL: «Programmet vurderes å ha et for lite omfang til å kunne gi forebyggende effekt over tid på ungdoms rusrelaterte holdninger og atferd.» Det ble pekt på at det var usikkert om prosjektet hadde noen effekt på andre enn de av deltakerne som deltok på INTRO-kurset. Det ble etterlyst mer kunnskapsbasert virksomhet og en vurderte negativt langtidseffektene av tiltaket. Vurderingen var del av en innstilling fra en faggruppe, «Nordahl-utvalget», oppnevnt av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og Barne- og familiedepartementet, og forelå i 2000 (Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 2000).

Rogalandsforskning har siden gjennomført en prosessevaluering av FRISTIL (Nesvåg 2003). Gjennom dette arbeidet har man startet prosessen med å dokumentere den kunnskapsbase som er bygget opp omkring FRISTIL (Allred 2005). Slutningene man trekker i denne prosessevalueringen er at FRISTIL fungerer fordi programmet lykkes i å iscenesette en kulturkritisk dialog omkring rusmidler på en ungdomsstyrt arena. Den kunnskapen som er opparbeidet i prosessevalueringen er tatt inn i Juventes organisering av FRISTIL og dessuten ført til en revidering av det pedagogiske opplegget. Elementene som er bygget inn er for å styrke det lokale engasjementet og styrke elevenes kritiske sans til egne valg i anledninger og arenaer der det blir brukt rusgifter. Elementene er delt opp i tre målnivåer på kunnskap, holdning og handling der man har laget elementer i opplegget med ulike målsettinger til ulike målgrupper. Det pedagogiske opplegget er endret til å fokusere mer på kunnskap rettet mot medelevene og mer på holdninger og aktiv handling mot INTRO-elevener

Hvilken betydning har formidlingens kontekst i forhold til sammenhengen hvor rusmidler brukes?

Rusmiddelforbrukets sosiale og kulturelle rammer

Internasjonal rusforskning legger i stadig større grad vekt på rusmiddelforbrukets sosiale og kulturelle rammer, se for eksempel Bourgois (1995), Lalander (2003). Bourgois viste i sin studie hvordan en bredere forståelse av det utbredte misbruket av «crack», et derivat av kokain som både er rimelig og sterkt berusende selv i mindre doser, ikke kunne forstås isolert fra den sosioøkonomiske depriveringen som fant sted i store arbeiderklassestrøk av New York når de tradisjonelle industriarbeidsplassene forsvant fra 1970-tallet og framover. Lalanders studie fra Norrköping er en analyse av fremveksten av et heroinmiljø blant unge i mellomstor by med fokus på det samholdet som utvikles mellom brukerne. Det miljøet Lalander beskriver hadde ikke den samme økonomiske mangelsituasjonen som Bourgois fant. Begge steder ble det likevel helt sentralt å se på hvordan rusforbruket foregår innenfor bestemte rammer, hvor deltakerne forvalter sosiale posisjoner og identiteter både i forhold til hverandre og i forhold til det større samfunnet de er del av. Generelt vektlegger kulturperspektiver betydningen av hvordan rusmidler inngår i ulike gruppers symbolske inventar for formidling av innside og utside og hvem som er hvem. Ikke minst handler det om erverving av posisjon og anerkjennelse ved både å kunne og å beherske de riktige sakene.

Thornton (1995) har vist hvordan det er mulig å tenke kulturelle uttrykk som en symboløkonomi, hvor innholdet i uttrykket kan betraktes som en kapital som beveger seg på bestemte måter mellom deltakere. Med dette perspektivet får vi et inntak til hvordan deltakere i kulturuttrykket kommer i kontakt med rusmidler (når disse inngår i uttrykket eller «stilpakken») og hvordan de tar dem i bruk innenfor bestemte meningsrammer. Det har tidligere vært vist hvordan forbruk av ecstasy blomstret opp på nittitallet fordi rusmidlet ble vevd inn i bestemte populære ungdomskulturelle stilpakker (Moshuus et al. 2002). Det betyr *ikke* at det ikke er viktig å se på rusmidler i forbindelse med overgangsritualer (ungdom mellom barn og voksen) og voksensamfunnets generelle rusmiddelforbrukskonvensjoner. Men vi må samtidig være klar over at de viktigste meningsrammene hvor ungdom møter rusmidler er rammer de opplever som styrt av ungdom. Vi kan for eksempel tenke oss at datapartyer og kroppsmiljøer har sine egne bruksområder hvor rusmidler inngår. Datapartyer kan eksponere nye deltakere for rusmidler som forlenger den enkeltes evne til å holde ut ved maskinen. Kroppsmiljøer kan introdusere rusmidler i forbindelse med snarveier til økt muskelmasse. Robin Room påpeker i forlengelsen av en tilsvarende argumentasjon at unge sjelden møter rusmidler gjennom gruppepress, det er som regel snakk om egen identifikasjon og tiltrekning til bestemte gruppefellesskap (Room 2000).

Forebyggingens og rusmiddelforbrukets kontekst

I forlengelsen av vårt perspektiv antar vi at hovedgrunnen til at tiltak som Olweus sitt fungerer, nettopp er fordi tiltaket foregår innenfor de samme rammene som atferden tiltaket er rettet inn mot foregår i. Eller med andre ord; tiltaket når mobberne fordi tiltaket henvender seg direkte til rammene for mobbingen. Ungdom mobber på skolen. Forebygging av mobbing på skolen gir resultater fordi arenaen for forebygging og mobbingen er den samme. Dette er forhold som ikke ble diskutert i Nordahl-utvalgets innstilling (Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 2000).

Dette er den største utfordringen andre forebyggingstiltak står ovenfor; *hvordan få til forebygging når forebyggingsarenaen ikke er direkte sammenfallende med arenaen som er mål for arbeidet?* Ungdom drikker ikke alkohol på skolen. Men forebyggingen henvender seg til ungdom i kraft av å være skoleelever. Her blir utfordringen slik: Skal forebyggingen fungere må kunnskapene/holdningene plasseres hos mottakerne slik at de tar dem med seg når de krysser fra skolekontekster og over i ungdomskontekster hvor alkohol inngår.

Når kontekstene ikke er sammenfallende må mottakeren forberedes på kontekstkryssing

På denne bakgrunn blir det viktig å se på i hvilken grad FRISTIL er i stand til å skape et engasjement rundt forebygging som gjør at vi får bærere av engasjementet som kan ta engasjementet med inn i ungdomskontekster hvor alkohol inngår.

Dette flytter primærfokus fra hele skoleklassen til å se på de som har gjennomgått INTRO-kurset og som har gjennomført undervisningsopplegget i klassen. De tidligere evalueringene tyder på at dette er den delen av målgruppen hvor de varige effektene av forebyggingsarbeidet er størst.

Hvordan er effekten av kursvirksomheten på deres eget forhold til alkohol sammenlignet med deres jevnaldrende med mer kortsiktig eksponering for FRISTIL? Og hvordan er effekten i forhold til effekten man fant i Bakliens evaluering fra 1995¹?

Den nasjonale gjennomgangen av et bredt spekter av tiltak konkluderte med at FRISTIL kun hadde effekt i forhold til deltakerne som hadde deltakelse på INTRO-kurset. Dette ble ansett som en for snever avgrensning

¹ Bakliens evaluering ble publisert i 1995, men selve undersøkelsen den bygger på ble gjennomført i 1989.

av målgruppen i forhold til bruken av offentlige midler. Vårt perspektiv gjør at vi stiller oss kritisk til denne vurderingen. Målsettingen må dreie seg om kvalitet heller enn kvantitet. Det avgjørende er hvor godt et tiltak er til å formidle rusforebygging slik at mottakerne tar med seg sine nye erfaringer/kunnskaper/holdninger over i andre ungdomskontekster. I disse kontekstene vil mottakerne kunne markere seg med en ruskritisk posisjon. Dette er en annen type forebygging enn den hvor tiltaket rettes bredt mot hele skoleklasser. I dette perspektivet vil antakeligvis forebygging rettet bredt ha mindre effekt selv der opplegget foregår over lang tid, fordi det blir vanskeligere å få til en tilsvarende opplæring av deltakerne som dialogpartnere. En ny gjennomgang av evalueringsforskningen på rusfeltet (Lilja 2004) viser for eksempel at informasjonsprogram med mål om å forebygge alkohorbruk hos ungdom i skolen bredt har begrenset effekt. Lilja (ibid.) tar i stedet til orde for forebyggingsprosjekter som vektlegger interaksjonen mellom instruktører og deltakere. Interaktiv forebygging, eller forebygging som skal lære opp deltakerne i kontekstkryssing, må gi deltakerne trening i selv å forvalte og utøve sin kunnskapserving i forskjellige sammenhenger. Dersom tiltaket lykkes med dette øker det samtidig sjansene for at deltakerne skal utøve en kulturkritisk dialog med rusaspektet knyttet til ungdomsarenaer utenfor skolen.

Peer-bygging og interaktiv forebygging

Rogalandsforsknings prosessevaluering av FRISTIL tyder på at det finnes effekter ved kurset som ikke fanges opp med mindre vi fokuserer på hvordan INTRO-elevne blir rollemodeller, eller peers, blant sine medelever som formidlere av en kulturkritikk av rusaspektene ved vårt samfunn. Disse effektene knytter seg til ung-ung prinsippet som anvendes i forbindelse med dette opplegget. Peer-bygging kan her sees på som en variant av interaktiv forebygging (Lilja 2004). Peer-basert forebygging, også kalt for ung-til-ung forebygging, er nylig gjennomgått i skandinavisk sammenheng av Hølge-Hazelton (2002).

Generelt peker Hølge-Hazelton på at forskningslitteraturen ikke konkluderer i den ene eller andre retning om metoden. Cuijpers (2002) har sammenlignet peer-ledet forebygging med voksenstyrte programmer uten å finne entydige funn som støtter en fremgangsmåte over den andre. Cuijpers peker på betydningen av hvordan lederne fungerer i praksis som det kanskje avgjørende suksesskriteriet. Hølge-Hazelton (ibid.) tegner et bilde hvor det er to fløyer; det finnes noen forskere som er ubetinget positive til metoden, det finnes flere i en mellomstilling og flere stiller seg direkte avvisende. De

som er positive vektlegger mottakelsen metoden får. Unge synes gjennomgående å legge vekt på at de foretrekker deltakelse på slike kurs fordi instruktørene på deres egen alder går lettere i dialog enn voksne gjerne gjør. Kritikerne påpeker på sin side fraværet av målt langtidseffekt av kursingen. Evalueringene måler selvrapporterte forandringer i holdning og atferd. Det kritiske punktet synes å være at metoden sjelden er fullt ut ungdomsstyrt. Kritikerne viser til at det gjennomgående er voksne som lager kursmateriell og som har hovedansvar for programutforming.

Peer-prinsippet kritiseres altså ofte for ikke å være implementert tilstrekkelig, altså at det ikke gjennomføres fullt og helt, at det ofte er voksne som står bak regien når alt kommer til alt. Hvem er det for eksempel som står bak utformingen av det pedagogiske kursmaterialet man bruker i formidlingen? Men perspektivet kan også diskuteres fra motsatt hold. Spørsmålet er som følger: Sett at vi kan være sikre på at det er ungdom som har hånd om regien, kan vi dermed være sikre på at de vil oppfattes som peers, altså «likemenn», blant alle andre unge? Vi har jo sjelden å gjøre med et homogent ungdomsmiljø hvor alle beveger seg i de samme sirklene. Dette er et viktig spørsmål fordi det jo er lett å tenke seg at ungdoms eget forhold til rusmidler kan være avgjørende for om de har tilgang eller ikke til ungdomsmiljøene hvor rusmidler inngår.

FRISTIL og peer-bygging

Peer-prinsippet kalles i sammenheng med FRISTIL for ung-ung-ung og implementeres som følger; unge instruktører (ett til et par–tre år eldre enn deltakerne) trener nye elever på INTRO-kurs slik at disse kan fungere som nye instruktører som underviser sin egen skoleklasse i rusforebygging. Etter å ha gjennomført undervisning i klassen blir disse deltakerne og andre interesserte blant medelevene invitert til nye kurs (AKTIVITET og OPPLEVELSE) hvor de møter et rusgiftfritt ungdomsmiljø. Fra dette miljøet rekrutteres nye instruktører som deltar som ledere på nye kull med INTRO-elever.

Juvente formulerer selv sitt rusforebyggingsprosjekt slik: «Forebygging handler ikke bare om rusgifter, det handler like mye om veien dit» (Internt notat). I tråd med vårt perspektiv her, og forestillingen om interaktiv forebygging generelt, er antakelsen at effektene av FRISTIL knyttes til deltakernes positive reaksjoner på informasjon og påvirkning som kommer fra jevnaldrende, hvor FRISTIL, når det lykkes, makter å skape sosiale ledere av deltakerne. Når Juvente vektlegger «veien dit» er de opptatt av

langtidseffekten av FRISTIL ved at skoleklassene gjennom tiltaket får rollemodeller alle elevene knytter til en ruskritisk dialog.

Juvente forventer at INTRO-kursdeltakelsen først fører til at deltakerne får ny kunnskap om rusmidler og konsekvenser ved forbruk og videre at de etter hvert som de tar inn over seg at de skal framføre denne kunnskapen for sine medelever, blir klar over hvordan deres egne kursinstruktører blir rollemodeller for hvordan de selv skal løse oppgaven stilt ovenfor medelevene. Denne identifikasjonen med instruktørene gjør at ny kunnskap resulterer i økt bevissthet og refleksjon blant deltakerne omkring deres, og deres medelevers, forhold til alkohol. FRISTIL skal på denne måten fungere som et alternativ til tradisjonelt lagt opp rusforebyggende undervisning og ikke formidle en type «fasitsvar» som elevene lærer seg som en skoleflink oppfatning, av typen «jeg velger fester uten alkohol».

Ideene om peer-bygging ligger også til grunn for valg av målgruppe. FRISTIL har valgt 9. klasse fordi svært mange debuterer med alkohol mens de går på dette klassetrinnet. Tanken er at deltakerne kommer i kontakt med FRISTIL samtidig med at de møter alkohol i sammenhenger sammen med jevnaldrende. Disse første møtene med alkohol blir dermed egne erfaringer som gjør kursopplegget aktuelt. På denne måten legges det opp til kontekstkryssing der elevene kan ta med seg ruskritisk kunnskap over i sine miljøer av jevnaldrende utenfor skolen.

Når vi så på bruken av ecstasy for noen år siden så vi hvordan stoffet ble formidlet som en del av bestemte stilpakker innenfor egne ungdomslegitimerte informasjonskanaler (Moshuus et. al 2002). I tråd med vårt perspektiv må vi forutsette at hvis forebygging basert på ung-til-ung prinsippet skal lykkes på samme måte som populære rusmidler, må den foregå innenfor ungdomslegitime kanaler slik at kunnskapen og holdningene ikke blir gyldige kun innfor en skolesituasjon. Ideelt bør FRISTIL bli en arena for en ungdomsstyrt verden, eller en ungdomskultur, og ikke bare en forlengelse av skolekonteksten. Om FRISTIL lykkes i å ta INTRO-elevene over i en ungdomskultur eller ungdomsappropriert verden vil de nok få til den dialogen Hølge-Hazelton (ibid.) fremhever som et suksesskriterium ved peer-metoden. Det kritiske her er relasjonene som etableres mellom kurslederne og deltakerne. Disse må være annerledes enn de som eksisterer mellom deltakerne og lærerne.

FRISTIL må bli en arena for en ungdomsstyrt verden

Skal FRISTIL fungere må Juvente lykkes med å få INTRO-kurset til å bli en ungdomsarena hvor engasjert avholdsungdom møter skoleelever og formidlere om sine erfaringer. Blant Juventes FRISTIL-ledere er man inneforstått med betydningen av dette. Jeg fulgte to INTRO-kurs i forbindelse med dette oppdraget og på begge kurs var lederne opptatt av inntrykkskontroll når det gjaldt deltakernes kunnskap om deres egen alder. På det ene kurset holdt man bevisst tilbake all informasjon om egen alder. På det andre kurset gjorde man et poeng av å avsløre egen alder i avslutningen av kurset. Lederne var med andre ord begge steder opptatt av effekten deres egen posisjon hadde på formidlingsarbeidet.

Poenget var at de ville at deres egen nærhet til deltakerne i alder skulle styrke budskapet som de formidlet i kraft av sine lederposisjoner. Ungdommenes møte med rusforebygging ville være tjent med at ungdommene *ikke* hadde en verbalisert kunnskap om at de sto ovenfor *jevnaaldrende* ledere når de ble kursdeltakere. Instruktørene ønsket at deltakerne skulle oppdage på egenhånd at de fikk ledere som var unge på deres egen alder. Det ville styrke instruktørenes evne til å fungere som rollemodeller INTRO-deltakerne ville identifisere seg med. Ideen er noe sånt som at den respekten deltakerne hadde for instruktørene i kraft at de var ledere (og dermed opplevd som eldre enn deltakerne) skulle gå over i en bevissthet om at instruktørene faktisk ikke var (særlig) eldre enn dem selv: Deltakerne skulle på denne måten selv oppdage hvordan kursinnholdet var noe de selv skulle kunne formidle som (nye) unge ledere, som nye eiere av innholdet.

Der metoden virker kan vi tenke oss at den totale kursingen gir ikke-verbaliserte effekter som resulterer i endringer i målgruppen. Et vellykket sluttresultat fører til at INTRO-deltakerne identifiserer seg med de som instruerte dem og blir nye ledere av det samme kunnskaps- og holdningsinnholdet.

Skjematisk kan tankegangen til Juventes FRISTIL framstilles omtrent på følgende måte om man fokuserer på INTRO-deltakerne som målgruppe for formidlingsarbeidet:

Figur 1. Modell av FRISTIL med fokus på INTRO-deltakernes utvikling.

METODE		KURSNIVÅ	IKKE-VERBAL EFFEKT	MÅL
UNG-UNG-UNG	→	INTRO-KURS	«Jeg, en NY formidler av rusforebygging»	kunnskapsendring
		SKOLEKLASSE	«Jeg, en formidler av rusforebygging»	holdningsendring
		LEDERKURS	«Jeg, en instruktør»	holdningsendring

Hvordan har man så lykkes med å gjennomføre målsettingen?

Det er helt sentralt i dette å se på hvordan INTRO-deltakerne lykkes ovenfor sine medelever. Lykkes de kan INTRO-deltakerne bli opinionsledere, eller *peers* som FRISTIL kaller dem, som også vil framføre en rus-kritisk holdning på andre ungdomsarenaer. Tanken er at INTRO-deltakerne gjennom FRISTIL-opplegget, særlig gjennom deltakernes oppøving i å lede forsamlinger, bygger opp deres sosiale posisjon i ungdomsmiljøene de er del av. Det må samtidig påpekes at det er usikkert om opplegget lykkes med å gjøre INTRO-deltakerne til *peers* i alle ungdomsmiljøene i lokalmiljøene de kommer fra. Hvordan går det for eksempel med jenter som gjennom FRISTIL utvikler selvtillit som ledere i klassen? Hvilke muligheter har de til å bli opinionsledere i lokale ungdomsmiljøer hvor klassekameratene eksperimenterer med alkohol for første gang? Vil de gjenkjenne hennes rolle og slippe henne til som en av dem i dette miljøet?

Hva måler vi?

Det var i utgangspunktet lagt vekt på at forebyggingsarbeidet til Juvente har en tredelt målsetting. Disse er:

- A - Bedre *kunnskap* om uheldige virkninger av bruk av rusmidler
- B - På hvilke måter bidrar prosjektet til endrede *holdninger* til bruk av rusmidler
- C - På hvilke måter bidrar prosjektet til endrede *mønstre i faktisk bruk av rusmidler*

Det var ønskelig å tilstrebe operasjonaliseringer som gjør det mulig å måle nivåforskjeller mellom kunnskapene, holdningene og bruksmønsteret til de som var eksponert for FRISTIL. Eller som det heter i plan og evaluering-notatet fra www.forebygging.no: «Ideelt sett bør målene beskrives ved ønskede endringer i observasjoner/registreringer med de samme observasjons- eller registreringsmetodene fra før til etter gjennomførte tiltak» (Holth 2003).

I samarbeid med Juvente har det vært gjennomført flere spørreundersøkelser som del av evalueringen. Alle INTRO-elevene høsten 2004 har mottatt spørreskjema ved start og avslutning av INTRO-kurset. INTRO-elevene har dessuten fått et oppfølgingsskjema de skulle fylle ut etter å ha gjennomført undervisningsopplegget i klassen. Det var til sammen 229 deltakere, der 171 hadde fått skriftlig tillatelse hjemmefra til å delta i undersøkelsen. Svarprosenten ved starten av INTRO-kurset var altså på 75 %. Ved avslutningen av kurset var antallet svar 154.² Av de 171 som deltok i undersøkelsen som ble gjennomført i forbindelse med kurset var det kun om lag halvparten (53 %) som deltok i oppfølgingsundersøkelsen etter at de hadde gjennomført FRISTIL i klassen.

Vi antok at FRISTIL omfattet omlag 4000 elever som deltakere i klasse-delen av opplegget i løpet av høsten. Vi trakk ut et utvalg tilsvarende om lag 10 % for deltakelse i undersøkelsen. Utvalget fulgte fordelingen av utvalget i den nasjonale undersøkelsen «Ung i Norge 2002» med vekt på geografisk spredning og fordeling mellom by og land. Dette utvalget ble delt i to deler. Den største delen, om lag to tredjedeler, svarte etter å ha gjennomført FRISTIL i klassen. Den minste delen fikk skjema til utfylling før de hadde gjennomført FRISTIL i klassen. De fungerte som et kontrollutvalg. Totalt ble det sendt ut spørreskjema til 548 elever fordelt på 21 skoler, 352 i hovedutvalget og 196 i kontrollutvalget. 3 av 14 skoler i hovedutvalget gjennomførte ikke FRISTIL-opplegget og besvarte ikke spørreskjema. 3 av 8 skoler i kontrollutvalget unnlot også å gjennomføre FRISTIL og besvarte aldri spørreskjema. Når vi tar hensyn til disse får vi en lav svarprosent, av hovedutvalget var svarprosenten 63 %, av kontrollutvalget var den 52 %.

² Ved ett av INTRO-kursene skjedde det noe rot. 7 av 24 deltakere fikk man aldri hentet inn noen foreldretillatelse fra. Dessverre tillot man likevel de som ikke hadde fått med tillatelse å delta fordi man hadde planlagt å innhente tillatelsene i etterkant. Det lot seg likevel ikke gjennomføre og deres skjema ble holdt tilbake og slettet. Ved slutten av kurset ble det ikke påført Idnummer ved en glipp. Man ble derfor nødt til å annullere alle deltakernes skjema og slette dem. Antallet svar ble derfor noe lavere ved denne undersøkelsen; 67 %.

Ser vi kun på de som gjennomførte hele FRISTIL var frafallet lavere og svarprosenten på 80 % for hovedutvalget og 83 % for kontrollutvalget.

Til tross for stor innsats fra Juvente som hadde ansvar for gjennomføring av spørreundersøkelsene, har undersøkelsen hatt en høy frafallsprosent. En viktig årsak var kravene til skriftlig samtykke. Overalt hvor man ikke har fått innhentet foreldretillatelsene har man vært tvunget til å stoppe respondentene fra å gjennomføre deltakelsen.

Vel så viktig er det nok at den lave svarprosenten kan skyldes at mange klasser ikke gjennomfører hele FRISTIL-opplegget skolene har avtalt å gjennomføre. Dette at mange klasser ikke gjennomfører hele FRISTIL vektlegges i en ny prosessevaluering (Allred 2005). Der påpekes det at skolene står ovenfor utfordringer når det gjelder oppfølging av forebyggende arbeid som skjer i samarbeid med frivillige organisasjoner.

Frafallet har fordelt seg noenlunde likt når det gjelder geografi og også når det gjelder befolkningstetthet. Verre er det nok når det gjelder kvaliteten på dataene vi har fra tredjegangundersøkelsen av INTRO-deltakerne. Siden det er tydelig at det er en del frafall i undersøkelsen av medelevene som skyldes at FRISTIL ikke er fulgt opp av skolen, er det grunn til å tro at det samme gjelder frafallet blant INTRO-deltakerne. Det betyr nok at vi ikke kan se bort i fra en systematisk underrapportering fra de av deltakerne som har vært minst begeistret for kursinnholdet. Vi kan ikke utelukke at manglende oppfølging av FRISTIL fra skolens side har sammenheng med at noen av elevene som deltok på INTRO ikke var pådrivere for å gjennomføre resten av opplegget i sin klasse. Grunnen til at de ikke var pådrivere kan skyldes at de ikke var så begeistret for kurset de hadde vært med på. Men dette kan vi ikke vite noe sikkert om og det reduserer kvaliteten av dataene vi har hentet inn.

Hvordan går vi fram?

Vi måler effektene på følgende måte: Hvilken betydning har deltakelsen på INTRO-kurs og det å ha gjennomført klasseundervisning for de som har deltatt? Vi ser nivåforskjeller på deres kunnskaper, holdninger og forbruksendringer på de tre tidspunktene de gjennomførte spørreskjemaundersøkelsen. I tillegg ser vi på hvordan klassesdeltakerne vurderte INTRO-kursdeltakernes undervisning. Fokus er hele tiden primært på INTRO-deltakerne og deres utvikling. Kan vi igjennom evalueringen finne støtte for en peer-utvikling hvor deltakerne blir nye bærere av en ruskritisk dialog?

Undersøkelsene utløste ikke krav om egen konsesjon i forhold til personregisterloven fordi man holdt seg innenfor kravene som kun krevde meldeplikt til datatilsynet. Undersøkelsene ble gjennomført slik at det ikke skulle være mulig å gjøre noen koblinger mellom innholdet i spørreskjema og den enkelte respondent.³

Vi har sett bort fra lokal og regional variasjon i analysen. Vi har kun skilt mellom gutter og jenter og ellers sett på fordelingen av hele utvalget på hvert spørsmål. Vi presenterer prosentandeler av ungdom som har svart på de forskjellige spørsmålene vi har stilt. Likheter og forskjeller mellom jenter og gutter fremstilles ved hjelp av krysstabeller. Vi har lagt vekt på å trekke frem gruppeforskjeller som vi mener er av substansiell betydning for forståelsen av FRISTIL. Hva som vurderes som små og store forskjeller avhenger blant annet av hvor utbredt et fenomen er. En forskjell på 5 prosentpoeng kan være en betydelig forskjell i utbredelsen av lavfrekvente fenomen. Hvis for eksempel 10 % av guttene og 5 % av jentene har deltatt i en aktivitet, er denne aktiviteten dobbelt så utbredt blant gutter som blant jenter.

I den analysen som følger her vil vi hele tiden fokusere på INTRO-deltakerne og det vi kan se av nivåendringer med hensyn på kunnskap, holdninger og bruk av rusmidler i løpet av den prosessen som starter med at de drar på INTRO-kurs og som ender med at de holder kurs i egen klasse.⁴ Analysen vil fokusere på det generelle bildet av hvem INTRO-deltakerne er, hvilke gutter og jenter vi har med å gjøre i forhold til klassene de kommer fra og i forhold til hva vi vet om ungdom ellers. Vi sammenligner således svarene vi har fra INTRO-deltakerne med svarene på spørsmål vi stilte til et utvalg av klassene de kommer fra.

I tillegg sammenligner vi situasjonen i dag med situasjonen i 1989 (Baklien 1995). Mange av spørsmålene vi har stilt er identiske med de Baklien stilte den gang. Samtidig er det en viktig forskjell mellom Bakliens undersøkelsen og denne. Baklien opererte med mange åpne spørsmål hvor

³ Det ble innhentet skriftlig samtykke fra foreldrene/foresatte for hver deltaker i undersøkelsen. I instruksjonen som fulgte spørreskjemaene til elevene het det at de kunne hoppe over spørsmål de ikke hadde lyst til å svare på. Instruksjonen sto også på følgebrevet til lærerne.

⁴ I alle tabellene referer N til antall deltakere som har svart på hvert spørsmål. Opplysning om antall som ikke har svart er målt i forhold til skjema levert til innscanning. Total N for starten av Intro er 171, for avslutning av Intro er N lik 154, for oppfølgingsundersøkelsen av INTRO-deltakerne er N lik 90. For medelevundersøkelsene er N 226 for hovedutvalget, altså de som har gjennomført FRISTIL i klassen og for de medelevene som er i kontrollutvalget, det vil si de som ennå ikke har hatt FRISTIL i klassen er N lik 99.

ungdom kunne gi sine egne svaralternativer. Vi valgte å bruke kun lukkede spørsmål med faste svaralternativer.⁵

Til slutt sammenlikner vi også resultatene fra evalueringen med resultater fra den landsdekkende undersøkelsen «Ung i Norge 2002» (Rossow og Bø 2003). Mange av spørsmålene vi har stilt er identiske med spørsmålene i den undersøkelsen. «Ung i Norge 2002» gikk til ungdom på flere alderstrinn i ungdomsskolen og på videregående. I sammenligningene har vi kun sett på respondentene i «Ung i Norge 2002» som var 14 år på intervju tidspunktet i den undersøkelsen.

⁵ Denne endringen skyldes tidshensyn. Det ville ta mer tid å registrere svarene og tolkningsarbeidet kunne fort bli mer omfattende.

Deltakere på INTRO-kurs høsten 2004

Høsten 2004 ble det gjennomført 12 INTRO-kurs i regi av Juventes FRISTIL. Det var 229 deltakere, der 174 hadde fått skriftlig tillatelse hjemmefra til å delta i undersøkelsen. Alle kursene skulle gjennomføre spørreundersøkelsen ved oppstart og avslutning av kurset. I evalueringen Baklien gjorde i 1989 var man opptatt av hvem INTRO-deltakerne var i forhold til andre unge på samme alder. Det er ikke mindre viktig her fordi vi er opptatt av i hvilken grad INTRO-deltakerne gjennom perioden med FRISTIL kan bli bærere av en ruskritisk dialog inn i ungdomskontekster hvor rusmidler inngår. Hvem er INTRO-deltakerne sammenlignet med deres medelever? Og hvem er de i forhold til de som deltok på tilsvarende kurs i 1989?

Utvelgelse av deltakerne

Hvem er det som blir INTRO-deltakere? De bør jo helst være unge andre legger merke til og lytter til som blir med på kurs. Juvente forsøker å få skolene til å ta hensyn til dette.

Vi stilte deltakerne spørsmål om på hvilken måte man på deres skole hadde kommet fram til hvem som var aktuelle deltakere. I 1989 var det 72 % som svarte at de meldte sin interesse selv.⁶ Også denne gang svarte flest at de meldte sin interesse selv (49 %). Både i 1989 og i dag var det i underkant av 30 % som svarte at læreren hadde plukket ut kandidatene. Når det kom til det endelige valget av hvem som skulle få være med var det oftest læreren som bestemte (34 %), men det var også ofte loddtrekning (27 %). Alt i alt virker det ikke som situasjonen var særlig annerledes enn den var i 1989. FRISTIL er et populært tilbud det ikke er vanskelig å finne deltakere til. Og FRISTIL er ikke ukjent for de fleste som drar på INTRO. Mer enn 60 % kjente andre unge som hadde vært på tilsvarende kurs tidligere. Og det å ha «hørt at det var gøy og at jeg burde dra» var sammen med «interesse for tema» de klart viktigste grunnene INTRO-deltakerne oppga for å være med. Kun 6 % sa at de dro på kurs for å slippe unna skolen.

⁶ Spørsmålet den gang inkluderte tre alternative svar, «de som var interesserte meldte seg selv», «læreren plukket ut de aktuelle» og et åpent svaralternativ: «Andre måter, nemlig...» Av hensyn til de korte tidsrammene for denne evalueringen har vi ikke inkludert noen åpne svarkategorier i skjemaet. Det har gjort det mulig med digital scanning av alle spørreskjema.

Rogalandforskning har i prosessevalueringen vært opptatt av det er et stort forbedringspotensial knyttet til rammen omkring kursene, det vil si forhold knyttet til samarbeidet mellom Juvente og ungdomsskolene samt den bredere forankringen av FRISTIL innenfor lokalsamfunnet hvor kurset foregår (Allred 2005). Svarene vi fikk på spørsmål om hvor lang tid det var brukt til å orientere om FRISTIL på forhånd i klassen, tyder på at samarbeidet mellom FRISTIL og skolene godt kunne være bedre. Situasjonen på dette punktet var ikke særlig forskjellig fra den man hadde i 1989. De fleste fikk en orientering som varte under en halv time (51 % i 1989 og 64 % nå) og mange fikk ingen orientering overhode (29 % i 1989 og 26 % nå).⁷

Hva trodde så deltakerne at det ble forventet av dem når de kom tilbake fra kurs? Vi stilte spørsmål om dette ved innledningen av kurset. Det gjorde man også i 1989.

Tabell 1. Hva tror du forventes av deg etter at du har fullført dette kurset? (svar i prosent)

Hva tror du forventes av deg etter at du har fullført dette kurset? (prosent)	2004
Ikke drikke alkohol	3
Være mer kritisk til bruken av rusgifter	25
Lede diskusjon i klassen	6
Holde foredrag for klassen min	25
Dele ut informasjon om alkohol	3
Andre ting	1
Vet ikke	37

N=167

Ikke svart = 2,3 %

I 1989 ble dette stilt som et åpent spørsmål. Flertallet svarte den gangen at de trodde at undervisning eller foredrag var viktigst. Som nevnt ovenfor opererte vi med faste svaralternativer. Mange hadde ikke gjort seg opp noen klar oppfatning av hva som var forventet av dem (37 %) i det kurset startet opp. De viktigste grunnene ved kursstart viste seg å være «mer kritisk til

⁷ Om lag 30 % av de som besvarte skjemaet unnlot å svare på dette spørsmålet. Fralfallet var mye mindre når spørsmålet ble stilt igjen ved avslutningen av kurset (12 %). Men det ble lagt vekt på de samme tingene på begge tidspunkt.

bruken av rusgifter» sammen med det «å holde foredrag».⁸ Har det skjedd noe her siden 1989, eller er det kanskje heller slik at fordi vi opererte med faste svaralternativer peker svarene i retning av det som er hovedhensikten med FRISTIL, nemlig å skape en kritisk holdning til rusaspektet ved deltakernes omgivelser?

Deltakernes bakgrunn

Så langt har vi et bilde hvor deltakerne på INTRO ofte kjenner unge som har deltatt før dem. De fleste som deltar kommer fordi de selv ønsket å delta, men at også læreren har vært viktig i valget av hvem som skulle delta. Men hva vet vi om bakgrunnen til de som deltar?

FRISTIL oppfordrer skolene til å sende flere gutter på INTRO-kurs, for å få en kjønnsbalanse på deltakerne i samsvar med målgruppen. Likevel er det i dag, på samme måte som i 1989, mange flere jenter enn gutter som deltar.

Tabell 2. Er du gutt eller jente? (svar i prosent).

Er du gutt eller jente? (prosent)	INTRO-KURS	
	1989	2004
Gutt	38	30
Jente	62	70

N = 168

Ikke svart 1,8 %.

I undersøkelsen i 1989 skilte INTRO-deltakerne seg ut ved å være mer aktive og engasjerte enn ungdom flest. Har dette bildet endret seg? Vi har med langt flere spørsmål enn man hadde i 1989 som omhandlet deltakernes bakgrunn. Vi skulle derfor kunne gi et mer detaljert bilde. Siden vi i stor grad har tatt utgangspunkt i spørsmål som også nylig har vært stilt til ungdom over hele landet får vi også et godt sammenligningsgrunnlag.⁹ Hva viser dette? Hvor skiller de seg ut?

⁸ Under INTROkurset legges det vekt på betydningen av at deltakerne skal gjennomføre kurs i klassen. Likevel, også på spørreskjema de fylte ut etter å ha gjennomført INTROkurset la deltakerne vekt på holdning til rusgift som det viktigste de tok med seg tilbake til klassen sin (opp fra 25 til 41 %). Dette er jo interessant fordi det tyder på kurset virker på deres holdninger. Andelen som ikke visste hva som ble forventet av dem når de kom tilbake, gikk ned dramatisk; fra 37 % til 15 %.

⁹ Vi samlet en oversikt over svarene vi samlet inn og stilt dem sammen med svarene til 14-åringene i den landsomfattende undersøkelsen «Ung i Norge 2002». Denne sammenstillingen er lagt ved som eget vedlegg.

Det generelle bildet som kommer fram (se vedlegg, tabell 35) tyder på at vi har å gjøre med ungdom som først og fremst fungerer godt på skolen. INTRO-deltakerne er ofte med i frivillige lag or organisasjoner, men det er også ungdom flest på denne alderen. På samme måte som andre svarte få blant dem at de er svært interessert i samfunnsspørsmål. Likevel svarte over halvparten av INTRO-deltakerne at de ser for seg at de vil være aktive i et ungdomsparti i framtiden, blant unge ellers i landet er det 27 % som tenker seg det samme. På alle spørsmål om konkret politisk deltakelse (nåværende eller framtidig) skiller de seg også ut ved å formidle et større engasjement. Det eneste unntaket er når det gjelder ulovlige aksjoner. Her er de på samme måte som unge flest ikke villige til å gi sin tilslutning. Til tross for at de sier at de ikke er interessert i samfunnsspørsmål så rapporterer de oftere enn andre at de snakker med andre i sine omgivelser om slike temaer.

Spørsmålene vi ga dem inkluderte flere påstander om deres forhold til sine foreldre. Måten de vurderte disse påstandene viste at de ikke skiller seg særlig fra andre unge og deres forhold til sine foreldre. I den grad det er noen skiller, tyder disse på at INTRO-deltakerne får mer støtte hjemme enn andre. For eksempel svarte over halvparten at foreldrene roste dem for skolearbeidet, mens bare en drøy tredjedel av ungdom ellers svarte det samme.

Spørreskjemaet inkluderte også utsagn om egenskaper vi ba dem om å vurdere hvor relevante de var som karakteristikk av hvem de var. INTRO-deltakerne la i noe større grad vekt på lederegenskaper og å ha sterk personlighet enn andre unge. Like viktig var egenskaper knyttet til omsorg hvor deltakerne også skilte seg ut i forhold til medelevene.

Men der hvor skillene mellom INTRO-deltakerne og andre unge var aller størst var på spørsmål som dreide seg om deres forhold til skolen. De tror oftere enn andre at det de lærer vil ha betydning seinere i livet, de tror oftere enn andre at de har innflytelse på sin skolehverdag. De er aktive på skolen og de trives langt oftere enn unge flest. 66 % av INTRO-deltakerne har vært (eller er) elevrådsrepresentanter. Til sammenligning er det kun 34 % av deres medelever som har hatt det samme vervet. Andelen er enda lavere blant gjennomsnittet av unge i hele landet (23 %).

Sammenligner vi med situasjonen i 1989 er det helt klart at INTRO-deltakerne i enda større grad enn HMR-elevene i 1989 rekrutteres blant unge som er engasjerte i sine omgivelser, som har et godt forhold til sine foreldre og som trives svært godt på skolen.

I 1989 ba man deltakerne selv vurdere om de var skoleflinke eller ikke. Resultatet tydet egentlig på at skillet mellom HMR-deltakerne, som tilsvarer dagens INTRO-deltakere, og deres medelever ikke var så stort.

Vi stilte ikke dette spørsmålet på samme måte denne gangen. I stedet for å be dem vurdere sine egne skoleevner ba vi dem om å fortelle oss hva de fikk i karakter i de tre skolefagene «norsk», «engelsk» og «mattematikk» sist gang de fikk karakterboka. Det gjorde vi fordi vi da kunne få et bilde vi kunne sammenligne med det som var hentet inn for ungdom over hele landet. Sammenligningen avslører ganske store forskjeller mellom INTRO-deltakerne og ungdom flest, og mye større forskjeller enn de man fikk i 1989 mellom kursdeltakerne og deres medelever. I tabell 3 har vi laget en enkel indeks for de tre fagene hvor vi har lagt sammen karakterene i de tre fagene og gruppert ungdommene i tre grupper avhengig av deres totalsum på disse tre spørsmålene. De som har fått mellom 3 (tilsvarer et gjennomsnitt på karakter 1 i hvert av fagene) og 11 har vi plassert i gruppen «lave karakterer» og de mellom 12 og 14 i gruppen «middels karakterer» (tilsvarer minst karakter 4 i hvert av fagene i gjennomsnitt) og de som har en totalsum fra 15 og over (minst karakter 5 i hvert av fagene i gjennomsnitt) har vi plassert i gruppen med høye karakterer.

Tabell 3. Skolekarakterindeks.

Sum av karakterene i Norsk, Engelsk og Matematikk	FRISTIL		UiN2002
	INTRO	KLASSE	
Lave karakterer (3-11)	16	40	46
Middels karakterer (12-14)	56	44	43
Høye karakterer (15-18)	28	16	11
	N=156	N = 291	N = 1795
Ikke svart:	8,8%	10,5%	

Tabell 3 viser med all tydelighet at INTRO-deltakerne rekrutteres fra de med gode skolekarakter. Den viser samtidig at få med lave karakterer rekrutteres. Mens 46 % av landets 14-åringer befant seg i gruppen med lave karakterer i 2002, var det kun 16 % av INTRO-deltakerne høsten 2004 som rapporterte slike skolerresultater. Nesten en tredjedel (28 %) av INTRO-deltakerne hadde et snitt på 5 eller mer i sin siste karakterbok for disse tre skolefagene, mens det vanlige ellers er at bare en mindre gruppe blant 14-åringene har slike resultater (11 %).

Det er vanskelig å si noe sikkert om vi her har å gjøre med en endring fra 1989 siden spørsmålet ikke er stilt på samme måte. Men vi kan i det minste slå fast at FRISTIL i dag rekrutterer INTRO-deltakere blant de som

gjør det best på skolen. Det er jo langt flere jenter enn gutter som deltar på INTRO. Så hva er viktigst for å bli deltaker på INTRO? Er det det at du er jente eller er det det at du gjør det bra på skolen? Kanskje er det en kombinasjon? Det virker slik. Det er noen flere blant jentene som har høye karakterer. Men forskjellen er ikke stor og reflekterer nok heller at jentene generelt gjør det noe bedre enn guttene på skolen. Så det å gjøre det godt på skolen er kanskje det som er viktigst for at skoleelevene rekrutteres til INTRO-deltakelse. Det bekreftes også av tabell 4.

På samme måte som i 1989 har vi spurt INTRO-deltakerne om de trives på skolen. Spørsmålet ble stilt noe annerledes og kan ikke sammenlignes helt. Men vi kan sammenligne forskjellene mellom kursdeltakerne og deres medelever på begge tidspunkt. Når vi gjør det, ser vi at skillet mellom andelen som sier at de trives veldig godt i forhold til medelevene, er blitt mye større enn det var i 1989. Forskjellen er enda mer markert om vi ser på andelen som trives veldig godt blant deltakerne i kontrast til andelen som sa det samme på landsbasis i 2002, og sammenligner denne med skillet mellom HMR-deltakerne og deres medelever i 1989.

Tabell 4. Påstand «Jeg trives på skolen» Svar i prosent.

Jeg trives på skolen ¹⁰ (prosent)	Svært godt	Nokså godt	Nokså dårlig	Svært dårlig	
Fristil 1989 HMR	29	61	7	2	100
Fristil 1989 KLASSE	28	59	8	4	100
Påstand: Jeg trives på skolen	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig	
Fristil 2004 INTRO	72	24	3	1	100
Fristil 2004 KLASSE	58	30	7		100
Ung i Norge 2002	45	36	12	8	100

Ikke svart < 2%, UiN2002 < 1%.

Det er verdt å merke seg at vi ikke fikk like klare skiller mellom INTRO-deltakerne og ungdom generelt på de andre påstandene om skolen vi ba dem forholde seg til i tillegg til denne. De skilte seg ikke særlig ut når vi ba dem vurdere påstanden «Det er kjedelig på skolen» eller «Vi lærer mye spennende på skolen». De kjeder seg altså omtrent like mye – eller like lite – som

¹⁰ Spørsmålet er stilt forskjellig i 1989 sammenlignet med i denne evalueringen. Her bygger vi på spørsmålsbatteriet brukt i UiN2002. I 1989 var spørsmålet «Trives du på skolen?» med svaralternativene «svært godt, nokså godt, nokså dårlig og svært dårlig». Her inngår «Jeg trives på skolen» som en av flere påstander respondentene bes krysse av hvor godt passer for dem. Svaralternativene er «Helt enig, litt enig, litt uenig, helt uenig».

alle andre og de skiller seg ikke ut ved å synes at skolen er mer spennende. De skulker heller ikke skolen noe mindre enn andre og de liker seg like godt sammen med klassekameratene som sine medelever. Det er egentlig bare på ett punkt de skiller seg ut. De vet at skolen er viktig og de gjør det godt der. De aller fleste ungdom er enige i at skolen vil være viktig uansett hva de skal gjøre seinere. Men INTRO-deltakerne legger enda mer vekt på dette enn sine medelever.

For å oppsummere; 14 åringene som blir sendt på INTRO er langt oftere jenter enn gutter. De er aktive og deltar i fritidsorganisasjonene i sitt nærmiljø. Men de skiller seg ikke veldig ut fra andre på dette punktet. 14-åringene landet rundt er generelt aktive på fritiden. Selv om de sier de ikke er interessert i samfunnsspørsmål, er de oftere enn andre opptatt av konkrete politiske oppgaver, unntaket er ulovlige aksjoner hvor det ikke er noen skiller mellom dem og andre. De fleste unge forteller om et godt forhold til sine foreldre. Det gjør også INTRO-deltakerne. De ser ikke særlig annerledes på skolen enn sine jevnaldrende. Norsk ungdom vet at skolen er viktig for deres fremtid. Men det som virkelig skiller dem fra andre er deres skole-resultater. Nesten hver tredje INTRO-deltaker hadde et gjennomsnitt på fem eller bedre i de tre fagene norsk, engelsk og matematikk sist gang de fikk karakterboka.

Ser vi på hvem som går på INTRO-kurs i dag i forhold til i 1989 så synes det som om vi har å gjøre med en kontinuitet fra den gang og fram til i dag, og kanskje også en forsterkning av noe man allerede skimtet den gang. De som blir INTRO-deltakere rekrutteres først og fremst blant de skoleflinke, de kommer oftest fra jentene i klassen og blant de som har vært eller som er elevrådsrepresentanter. I 1989 kunne man se at deltakerne helt klart var «peers», det vil si at de ikke skilte seg ut på noen negativ måte i forhold til sine jevnaldrende. Det var derimot usikkert om de var «leaders». Vi kan fortsatt ikke være *helt* sikre på om vi har med ledere å gjøre blant de som deltar. Men det er verdt å merke seg at de oftere enn ungdom flest sier at de har lederegenskaper og at de oftere sier at de «forsvarer egne meninger». Og det er enda tydeligere nå enn før at de er flinke på skolen. Alt i alt viser dette at FRISTIL rekrutterer deltakere til INTRO-kursene blant de som gjør det godt på skolen. Ja, vi kan gå så langt som til å fastslå at INTRO rekrutterer skolens sosiale ledere. Dette er et viktig funn. Men samtidig vet vi ikke om INTRO-deltakerne også er ledere på andre ungdomsarenaer.

Hvordan er det så med INTRO-deltakernes forhold til rusmidler? Vi vet fra andre undersøkelser at 14-åringene står midt i perioden hvor norske

ungdom debuterer med alkohol.¹¹ Ung i Norge undersøkelsen fra 2002 viste at blant de som hadde debutert med alkohol hadde om lag 30 % debutert når de var 13 eller yngre, ved 14 årsalder har nærmere 60 % gjort det, og når de unge har blitt 15 har hele 80 % hatt sitt første møte med alkohol.¹²

INTRO-deltakernes erfaring med alkohol

Det er kjent at rusforebygging generelt er mest populært blant de som ikke bruker rusmidler. Som Baklien skrev (1995:43): «Det er lettest å nå dem som har minst bruk for informasjonen.» De som er deltakere i ungdomsfellesskap hvor rusmidler inngår som en sentral komponent, vil ofte ha motforestillinger som gjør at de i liten grad vil være interessert i å delta. Men antakelig vil deltakelse i slike ungdomsfellesskap først begynne å bli aktuelt mot slutten av ungdomsskolen for de fleste. På sett og vis er det vel derfor rimelig å anta at FRISTIL for mange blir et av mange møter de har i denne alderen med mer eller mindre formelt organiserte arenaer styrt av ungdom selv. Noen av disse ungdomsvirkelighetene vil konfrontere dem med rusmidler. Andre vil ikke gjøre det. Det som jo kjennetegner FRISTIL er at det er et forebyggingsprogram drevet av en organisasjon som har som målsetting å gjennomføre en kritikk av rus- og avhengighetsproblematikken som knytter seg til vårt samfunn. Ungdommene som drar på INTRO møter derfor ikke bare et forebyggingsprogram, de møter et ungdomsfellesskap som er formet rundt sin felles motstand mot det de kaller «rusgiftkulturen».

Ser vi så på de som drar på kurs, skiller de seg lite fra sine jevnaldrende med hensyn på tidligere alkoholerfaringer. I underkant av halvparten har drukket «mer enn et par slurker» med alkohol. Det er akkurat det samme situasjonsbildet vi fikk når vi spurte deres medelever. Tabell 5 viser at det heller ikke er noen større forskjeller mellom INTRO-deltakerne og andre unge på samme alder. Blant jentene er det faktisk noen flere blant de som deltar på INTRO som har hatt sin alkoholdebut sammenlignet med deres medelever.

Dette kan enten tyde på at FRISTIL og INTRO appellerer mest til jenter i niende klasse som har noe egen erfaring med alkohol, eller det kan tyde på at alkohol fortsatt utgjør en så beskjeden del av deres virkelighet at utslagene beror på tilfeldigheter. Mens det blant medelevene er flere blant jentene enn blant guttene som ikke har prøvd alkohol ennå, er det omvendt for INTRO-deltakerne. Der er det flere blant guttene som ikke har prøvd. Forskjellene er imidlertid ikke store.

¹¹ Se for eksempel Pedersen 1998.

¹² Jf. spørsmålet «antall år første gang beruset?»

Tabell 5. Hvor mange ganger har du drukket alkohol i løpet av det siste året (siste 12 mnd)? Svar i prosent.

Hvor mange ganger har du drukket alkohol i løpet av det siste året (siste 12 mnd)? (prosent)	INTRO		KLASSE		UiN2002	
	Gutt	Jente	Gutt	Jente	Gutt	Jente
Har aldri drukket	44	40	46	50	39	36
Har ikke drukket siste år	8	9	17	7	10	8
1-4 ganger	38	39	27	29	29	33
5 ganger eller flere	10	9	10	12	22	23
	N = 167		N = 318		N = 1806	

Ikke svart < 2%, UiN2002 < 4%.

Det ser med andre ord ut til at vi *ikke* har en situasjon hvor deltakerne rekrutteres til INTRO fordi de kjennetegnes av å være mer kritisk til alkohol enn sine jevnaldrende. Situasjonen er snarere slik at deltakerne rekrutteres på et tidspunkt hvor alkohol ennå ikke er en viktig del av virkeligheten til ungdom flest. Det samme ser vi når vi spør om de har kjent seg tydelig beruset. Det er ingen store forskjeller mellom dem og deres medelever, men tendensen er den samme; det er noen flere blant INTRO-deltakerne som har kjent seg tydelig beruset. 21 % av medelevene sa at de hadde kjent seg tydelig beruset mens dette gjaldt 24 % blant INTRO-deltakerne. Sammenligner vi med den nasjonale undersøkelsen «Ung i Norge 2002» er det færre blant INTRO-deltakerne enn blant unge ellers som har drukket såpass at de har følt seg tydelig beruset. Blant 14-åringene i «Ung i Norge 2002» var det om lag 40 % som hadde følt seg tydelig beruset.

Vi har også spurt ungdommene om hva slags alkohol de drakk «nå for tiden». Svarene avslørte det samme bildet. De aller færreste har noe større kjennskap til alkohol ennå. Det gjelder uavhengig av om de var INTRO-deltakere eller medelevene deres. I den grad de drakk noe som helst var det helst rusbrus eller øl. Mindre enn 5 % av medelevene sa at de hadde drukket rusbrus eller øl en gang i måneden eller mer. Når det dreide seg om vin og brennevin var det enda færre. Blant INTRO-deltakerne var situasjonen om lag den samme. 6 % sa at de drakk rusbrus hver måned eller oftere. 4 % sa at de drakk øl i det omfanget. Det selvrapporterte forbruket av vin og brennevin var knapt målbart.

Heller ikke når det gjelder tilgang til alkohol skiller INTRO-deltakerne seg ut verken på den ene eller andre måten, slik det framgår av tabell 6. De fleste har fått, eller kjøpt, alkohol fra andre unge, mange har tatt fra foreldrenes barskap og en god del har fått alkohol hjemme. Alkohol er fortsatt ikke helt del av deres verden. Svært få har kjøpt alkohol selv. I oppsummeringen

kan vi fastslå at INTRO-deltakerne ikke skiller seg særlig fra andre ungdom når det gjelder deres forhold til alkohol.

Tabell 6. Hvis du har drukket alkohol, hvordan har du fått tak i alkohol de siste 12 måneder?

Hvis du har drukket alkohol, hvordan har du fått tak i alkohol de siste 12 måneder? (1 gang eller mer)	FRISTIL		
	INTRO	KLASSE	UiN2002
Kjøpt øl i butikk	2	3	11
Kjøpt selv på polet	1	1	3
Drukket på utested (diskotek, bar, pub eller liknende)	13	14	31
Fått av mor eller far	21	18	26
Tatt hjemme (uten lov)	35	29	53
Fått eller kjøpt av andre ungdommer	40	31	64
Kjøpt av andre voksne	4	6	21
Fått tak i alkohol på andre måter	24	27	47
	N=137 ~ 145	N = 254 ~ 261	N = 1795

Vi får heller ingen overraskelser når vi spør om deres forhold til andre rusmidler. Tabell 7 viser at de færreste har fått tilbud om noe mer enn alkohol. Noen har fått tilbud om hasj eller marihuana. Men igjen ser vi at det ikke er slik at INTRO-deltakerne skiller seg ut. De er i et hvert fall ikke mer skjermet fra rusmidler enn andre på samme alder.

Tabell 7. Har du blitt tilbudt følgende stoffer: (Prosentandel som har svart at de har blitt tilbudt følgende stoffer).

Har du blitt tilbudt følgende stoffer: (Ja)	FRISTIL		
	INTRO	KLASSE	UiN2002
Hasj eller marihuana	14	9	15
Kokain	1	2	4
Ecstasy («E»)	2	3	6
Amfetamin («speed»)	2	3	4
LSD	1	1	2
Zetacyllin («kanel»)	-	2	3
GHB	-	1	2
Heroin	3	3	4
	N=137 ~ 145	N = 254 ~ 261	N = 1795

INTRO-deltakernes vurdering av FRISTIL og annen rusmiddelundervisning

FRISTIL er på ingen måte norsk skoleungdoms første møte med rusmiddelforebygging. På samme måte som i 1989 er det kun 10 % som svarer at de er sikre på at de aldri har hatt noen form for undervisning eller kursing i rusmiddelproblematikk på skolen.

Sammenligningen i tabell 8 mellom HMR (navnet som ble brukt om INTRO i 1989) og INTRO viser at rusmiddelforebygging foregår omtrent på samme måte nå som tidligere. Spørsmålet i 1989 inkluderte også åpne svarkategorier mens vi hadde skilt ut elevstyrt undervisning som et eget svar.¹³ Det var ikke gjort den gang. Det forklarer hvorfor en tredjedel hadde hatt det i 2004 mens ingen skrev dette i 1989. Baklien henviser til en annen undersøkelse hun gjorde i skolen i 1988 som viste at elevstyrt undervisning også den gang var viktig (Baklien 1995:24).

Tabell 8. Har du hatt noen undervisning om alkohol eller andre rusmidler på skolen? Svar i prosent.

Har du hatt noen undervisning om alkohol eller andre rusmidler på skolen? (Ja)	FRISTIL, INTRO-kurs	
	1989	2004
Ja vi har jobbet med det som prosjekt eller annen elevstyrt undervisning.		29
Ja, læreren har snakket om det	56	55
Ja, vi har hatt besøk av politiet som snakket om det	12	25
Ja, vi har hatt besøk av en tidligere rusmisbruker	12	12
Ja, vi har hatt besøk av andre som har snakket om det	11	13
Ja, vi har sett film eller video	33	29
Ja, vi har gjort andre ting	9	7
Nei	10	10
Jeg husker ikke	10	10
Ikke svart = 0%	N=1219	N = 171

Undersøkelsen i 1989 viste at det var noe mer populært med undervisning som kom utenfra. Men forskjellene var ikke store. Vår undersøkelse gir oss ikke samme mulighet til å skille mellom de forskjellige undervisningsformenes popularitet. Vi spurte hvordan INTRO-deltakerne vurderte tidligere rusmiddelundervisning. Flest svarte at det var nokså interessant. En god del mente også at det var svært interessant. Det er dog verdt å merke seg

¹³ Bakliens spørsmål inneholdt både faste svaralternativer og en mulighet for å komme med egne svaralternativer.

at det var langt flere som svarte at slik undervisning var nokså kjedelig om vi sammenligner med svarene som ble avgitt i 1989, 12 % mot om lag 5 % den gang.

Tabell 9. Hvis du har hatt noe undervisning om alkohol eller andre rusmidler, synes du det var interessant? (svar i prosent).

Hvis du har hatt noe undervisning om alkohol eller andre rusmidler, synes du det var interessant?	FRISTIL, INTRO 2004
Svært interessant	33
Nokså interessant	54
Nokså kjedelig	12
Svært kjedelig	1
	N = 149

Ikke svart = 13%.

Tabell 10. Hvis du har hatt noe undervisning om rusmidler, tror du denne undervisningen virket til å få elevene til å drikke mindre og/eller holde seg borte fra stoff? (svar i prosent).

Hvis du har hatt noe undervisning om rusmidler, tror du denne undervisningen virket til å få elevene til å drikke mindre og/eller holde seg borte fra stoff?	FRISTIL, INTRO 2004
Ja, helt sikkert	10
Ja, kanskje for noen	57
Nei, jeg tror ikke det	27
Vet ikke	6
	N = 157

Ikke svart = 8,2%

På samme måte som i 1989 var det få av deltakerne som trodde at rusmiddelundervisningen de hadde fått hadde særlig effekt. Her skal vi jo huske på at spørsmålet stilles til unge som for de fleste del ennå ikke har noen egen erfaring med rusmidler. Hvorfor skulle de tro at undervisningen skulle ha noen særlig forebyggende effekt gitt at de aller fleste ennå ikke hadde noe større forhold til rus?

Hvordan er det så med deres egen vurdering av INTRO etter at de har gått igjennom de fire kursdagene? Hvordan ser de på kurset og hvilket syn har de på det de har lært?

Svarene vi fikk faller tett opp til de unges svar i 1989. Både den gang og nå er det svært få som var direkte misfornøyde med det de hadde opplevd. Forskjellene dreier seg i det vesentlige om fordelingen mellom «meget bra» (eventuelt «meget interessant») og «bra» («interessant»). Slik sett er det

klart at det generelle inntrykket er det samme som det ble konkludert med i den tidligere evalueringen: INTRO er vellykket sett fra de unges ståsted.

I 1989 var det gruppearbeidene og forelesningene som skilte seg ut i negativ retning. Slik er det nå også. Baklien pekte på at det var de sosiale aspektene ved kurset som kom best ut. Fritidsaktivitetene, lederne og miljøet var det som kom best ut i vurderingene også denne gang. Vurderingene av det faglige aspektet ved kurset var «bra» heller enn «meget bra». Vi ser det samme når vi ba dem vurdere det faglige utbyttet av kurset. For også her var det flere som sa «interessant» enn «meget interessant». Omtrent halvparten mente kursmaterialet var «meget bra» mens den andre halvparten mente det var bra. Ingen mente det var dårlig. Svært få følte seg dårlig forberedt til å gjennomføre opplegget i klassen. Men flere gruet seg litt selv om de aller fleste gledet seg til å fortelle om det de hadde lært i klassen sin.

Tabell 11. Hva synes du om kurset? (svar i prosent.)

Hva synes du om kurset	Meget bra	Bra	Dårlig	Meget dårlig	N
Hva synes du om lederne?	69	28	1	1	149
Hva synes du om miljøet på kurset?	67	30	3	-	149
Hva synes du om smågruppene?	32	56	8	4	124
Hva synes du om fritids- og kveldsaktivitetene?	75	22	3	-	149
Hva synes du om forelesingene?	39	59	2	-	148

På spørsmålet «Hva synes du om smågruppene» har 17 % latt være å svare. Ellers ligger frafallet på under 2 %.

Tabell 12. Hva synes du om det du har lært på kurset? (svar i prosent.)

	Meget interessant	Interessant	Lite interessant	Uinteressant	N
Hva synes du om det du har lært på kurset?	45	54	1	-	148

Tabell 13. Hva synes du om kursmaterialet? (svar i prosent.)

	Meget bra	Bra	Dårlig	Meget dårlig	N
Hva synes du om kursmaterialet?	51	49	-	-	147

Tabell 14. Kjenner du deg forberedt til å gjennomføre opplegget i klassa di når du kommer hjem? (prosent.)

	Meget bra	Bra	Dårlig	Meget dårlig	N
Kjenner du deg bra forberedt til å gjennomføre opplegget i klassa di når du kommer hjem	36	59	3	1	147

Tabell 15. Gleder eller gruer du deg til å gjennomføre opplegget i klassa di når du kommer hjem? (prosent.)

	Gleder meg mye	Gleder meg litt	Gruer meg litt	Gruer meg mye	N
Gleder eller gruer du deg til å gjennomføre opplegget i klassen din	23	57	15	5	148

Andel ikke svart, tabell 13-16 < 2 %.

Som oppsummering kan vi fastslå at det også på dette punktet dreier seg om en kontinuitet fra 1989 og fram til dagens FRISTIL-kurs. Ungdommene som deltar er fornøyd, til dels svært fornøyd med det de opplever på kurset. Og på samme måte som tidligere, er det de sosiale aspektene ved de fire kursdagene som kommer best ut. I tråd med vårt perspektiv hvor det sentrale dreier seg om egen identifikasjon er det verdt å merke seg at lederne kommer særlig godt ut i ungdommenes vurderinger. Dette tyder kanskje på at det viktigste med kurset ikke er det faglige innholdet, men at kurset er et møte med ungdom som er ideologisk opptatt av betydningen av rus og avhengighetsperspektiver ved vårt samfunn? Ungdommene rapporterte jo at de allerede før kurset var fortrolig med den faglige delen av kurset. De hadde jo allerede vært igjennom flere rusforebyggende kurs. Det viktigste med FRISTIL for mange av dem er nok derfor anledningen kurset gir til et møte med andre engasjerte ungdom.

Baklien lagde i 1989 en kursvurderingsindeks ut av de syv spørsmålene som ble stilt (og som vi har gjentatt¹⁴). Indeksen er slik at en score på 7 blir det best mulige, det vil si at INTRO-deltakeren har svart «meget interessant» eller «meget bra» på alle spørsmålene. 28 er dårligst mulig med «uinteressant» eller «meget dårlig» på alle syv spørsmål.

¹⁴ Vi opererer med like mange svaralternativer som i 1989, men gir dem noe andre navn på enkelte av spørsmålene. Baklien bruker hele tiden «meget bra», «bra», «dårlig» og «meget dårlig». Vi gjør det samme på de fem første spørsmålene og det siste av de syv. Det sjettede erstatter vi bra med interessant, alternativene blir her: «meget interessant» «interessant» «lite interessant» og «uinteressant». Vi har ikke lagt vekt på denne forskjellen når vi har lagd indeksen.

Tabell 16. Kursvurderingsindeks mot kjønn.

	HMRkurs 1989		INTRO-kurs 2004	
	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter
Svært positiv vurdering (07-09)	41	50	43	36
Positiv vurdering av kurset (10-19)	58	50	57	64
Negativ vurdering av kurset (20-28)	1	-	-	-
	N=1219		N = 128	

Ikke svart < 10,2 %.

Når Baklien så denne indeksen i forhold til deltakernes kjønn fant hun at jentene var mest positive. Slik er det ikke i dag. Nå er guttene noe mer positive. Men forskjellen er ikke stor. Heller ikke når vi ser denne kursvurderingsindeksen opp mot skoletrivsel, skoleprestasjoner eller organisasjonsdeltakelse får vi noen forskjeller å snakke om.

Vi fant ut ovenfor at INTRO-deltakerne ikke skilte seg ut ved å være mer kritisk til alkohol enn andre. Når vi så på deres ruserfaringer tydet alt på at deltakelsen finner sted på et tidspunkt hvor de aller fleste ikke har større egen erfaring med rus ennå. Det ser vi igjen når vi ser på deres forhold til alkohol opp mot deres vurdering av kurset.

Tabell 17. Kursvurderingsindeks mot eget forhold til alkohol (prosent).

Har du noen gang drukket så mye at kjente deg tydelig beruset?	Vurdering av kurset		
	Svært positiv	Positiv	Total
Ja	42	58	100
Nei, jeg har aldri vært beruset	36	64	100

Tabell 17 viser at det faktisk er slik at kurset vurderes enda mer positivt av de som har følt seg tydelig beruset (42 % vurderer kurset svært positivt) enn de som ennå ikke har vært beruset (blant dem er det 36 % som sier det samme). Dette er igjen et overraskende funn fordi det stemmer dårlig med hva man vanligvis finner, nemlig at informasjon når lettest ut til de som trenger det minst. Men forklaringen kan også her være at alkohol fortsatt ikke betyr så mye selv for dem som har debutert og at utslaget derfor kan skyldes tilfeldigheter.

Hvordan er det så med deres vurderinger av kurset når vi ser disse opp mot deres holdninger? I 1989 var det en tydelig kobling mellom deltakernes egen holdning til hvilke typer fester de ville gå på og hvordan de så på FRISTIL. Vi fant det samme her. Jo mer sikre INTRO-deltakerne er på at de

vil velge en fest hvor det ikke serveres alkohol, jo mer sikkert er det at de vurderer kurset som svært positivt heller enn positivt. Dette går fram av tabell 18.

Tabell 18. Kursvurderingsindeks mot holdning til fest med og uten alkohol¹⁵ (prosent).

	Vurdering av kurset		Total
	Svært positiv	Positiv	
Velger fest med alkohol	15	85	100
Umulig å si. Begge kan være like hyggelige	36	64	100
Velger fest uten alkohol	42	58	100

I spørreskjema INTRO-deltakerne fikk utdelt ved avslutningen av INTRO-kurset, spurte vi også om hvem som til nå hadde gitt dem mest kunnskaper. Ganske mange unnlot å svare, om lag 10 %. Men blant de som svarte var det klart at både guttene og jentene la vekt på at kurset de nettopp var ferdig med var viktigst, godt over 70 % av guttene og over 90 % av jentene mente kurset var det viktigste for deres kunnskaper om rusmidler. Når andelen var noe lavere blant guttene enn blant jentene skyldes det at noen av dem i tillegg la vekt på foreldrene og skolen for sine kunnskaper. De få jentene som ikke sa kurset var viktigst sa at de fikk sine kunnskaper først og fremst fra foreldrene.

Sammen med spørsmålet om kunnskaper var det et nesten likelydende spørsmål hvor vi spurte om hvem som til nå hadde vært viktigst for deres holdninger til alkohol. Svarene viste at kurset også her var viktig, men andelen som svarte slik var likevel noe lavere enn når det gjaldt kunnskaper. Dette er det samme som er funnet i andre undersøkelser av ung til ung formidling, nemlig at metoden er best når det gjelder formidling av kunnskaper (jf. Hølge-Hazelton 2002). Mellom 50 og 60 % av dem svarte at kurset hadde vært viktigst for deres holdninger. Ingen nevnte skolen som det viktigste for sine holdninger. Foreldrene var derimot viktigst for en del (38 % blant guttene og 16 % blant jentene), sammen med vennene for andre, særlig blant jentene (14 % blant jentene og 7 % blant guttene). Noen få blant guttene sa de hadde fått det meste av sine kunnskaper til nå fra massemedia (fjernsyn, presse, film, video etc.), mens det ikke var noen av jentene som la vekt på dette. Ingen, uansett kjønn, la vekt på massemedia for hva som påvirket deres holdninger mest.

¹⁵ Svarkategoriene er slått sammen slik at alternativene «ganske sikkert..» og «antakelig den...» er slått sammen slik at vi får en kategori for de som vurderer fest med alkohol og en for de som vurderer fest uten alkohol.

Endring i INTRO-deltakernes kunnskaper om rusmidler

Vi skulle nå ha et bedre bilde av hvem det er som rekrutteres til INTRO-deltakelse. Og vi vet at de er rimelig fornøyd med det de har opplevd. Hva vet vi så om hvilke endringer som fant sted i deres kunnskaper, deres holdninger og deres bruk av alkohol?

Vi ba dem fylle ut spørreskjema på tre tidspunkt, ved starten av INTRO, ved avslutning og etter at de hadde avholdt kurs i klassen sin. Flere av spørsmålene ble stilt på alle tre tidspunktene for å kunne gi et bilde av den endring som eventuelt har funnet sted. Dessuten vil vi se på forskjeller mellom dem og det utvalget av medelever som ble intervjuet før det ble gjennomført noe kurs i deres klasse. Der hvor det er naturlig vil vi også gjøre sammenligninger av nivå mellom medelevene som har hatt FRISTIL i klassen (det vi kaller hovedutvalget) og utvalget som ikke har gjennomført noe kurs ennå (det utvalget kaller vi kontrollutvalget). På denne måten får vi også fram noe mer informasjon om hvilken betydning FRISTIL har for hele skoleklassen.

Vi starter med kunnskap. Hva forteller undersøkelsen oss om endringer her? Det er særlig to spørsmål i undersøkelsen som er tatt med for å ta rede på kunnskapsendringer blant INTRO-deltakerne. Det første dreier seg om en ganske vanlig myte, det vil si at alkoholskader og alkoholproblemer hovedsakelig dreier seg om langvarig misbruk blant en liten gruppe misbrukere, det vi til daglig ofte kaller «fylliker» eller «alkoholikere». Spørsmålsformuleringen lyder slik: «I Norge er det omtrent 1.500 dødsfall hvert år som skyldes alkoholbruk. Noen av dem som dør er personer med langvarig bruk (alkoholikere), andre dør på grunn av uhell under en mer tilfeldig rus. Hvor stor del tror du alkoholikerne utgjør?» De fire svaralternativene strakk seg fra «flesteparten» til «under en fjerdepart».

Spørsmålet er omtrent identisk med en formulering Baklien brukte for samme formål i 1989. Den eneste forskjellen er at hun brukte «alkoholister» der vi skrev «alkoholikere». Vi endret dette nærmere dagligtale etter at vi fikk kommentarer fra ungdom som testet ut skjemaet. Riktig svar på dette spørsmålet skal være «under en fjerdepart», men også svaralternativ «en fjerdepart» regnes som rimelig korrekt. Det antas at svarene her reflekterer ungdommenes generelle kunnskap om rusgifter og russkader i forhold til hele befolkningen.

I tabell 19 har vi tatt utgangspunkt i dette spørsmålet og sett på andelen som har svart enten «under en fjerdepart» eller «en fjerdepart». Vi har kalt

dette for «riktige svar» og deretter sett på andelen som har svart slik på de tre tidspunktene vi har stilt spørsmålet til INTRO-deltakerne.

Tabell 19. Spørsmål om endring i INTRO-deltakernes kunnskap om rusgifter (svar i prosent på tre tidspunkt) med utgangspunkt i spørsmålet om alkoholikernes andel av alkoholrelaterte dødsfall.

	INTRO-deltakerne		
	Kursstart	Kurslutt	Etter klasse
Prosentandel som har gitt riktige svar¹⁶	38	47	52
	N=159	N=147	N=86
Ikke svart	7,0%	2,0%	5,6%

Tabellen viser at det skjer en økning i andelen som svarer riktig. Men selv ved tredje intervju tidspunkt var det mange som mente at de alvorligste alkoholproblemene knytter seg til alkoholikerne. Samtidig er det klart at et knapt flertall gjennom FRISTIL-perioden blir klar over at alkoholproblematikk ikke alene dreier seg om de med tungt misbruk; andelen som gir «riktig svar» stiger fra 38 % til 52 %. Det er her interessant å se på kunnskapene deres i forhold til deres medelever og i forhold til i 1989. Vi har tatt utgangspunkt i kunnskapene deres ved kursstart, altså fra før de har lært noe fra kurset.

Tabell 20. Sammenligning av INTRO-deltakernes kunnskap om rusgifter ved kursstart sammenlignet med deres medelever i kontrollutvalget og sammenlignet med HMR-kurset i 1989.

	1989		2004	
	HMR	Klasse HMR	INTRO start	Klasse Kontr.utv.
Prosentandel som har gitt riktige svar¹⁷	34	35	38	27
	N=1219	N=1322	N=159	N = 98

Ikke svart HMR = 4 og 3 % Intro Ikke svart = 7% Kontroll ikke svart = 5%.

Slik det går fram av tabell 20 er kunnskapsnivået blant INTRO-deltakerne ved kursstart omtrent det samme som det var ved kursstart i 1989.¹⁸ Det var overraskende stor forskjell mellom kunnskapene til deltakerne på INTRO sammenlignet med de av deres medelever som ikke hadde vært kurset ennå. Dette kan tyde på at INTRO rekrutterer blant unge som allerede er godt

¹⁶ Svarkategoriene «Omtrent fjerdeparten» og «Under en fjerdepart».

¹⁷ Svarkategoriene «Omtrent fjerdeparten» og «Under en fjerdepart».

¹⁸ Baklien gjengir ikke resultatet ved senere intervju tidspunkter i sin rapport og vi har ikke hatt tilgang til hennes datafiler.

orientert om rusproblematikk. Hvordan er det så med kunnskapene blant medelevene etter at de har hatt kursing i FRISTIL, sammenlignet med de som ikke har hatt noe kurs ennå?

Som det framkommer av tabell 21 synes det rimelig klart at FRISTIL har påvirket kunnskapene i klassene om rusproblematikk, siden det er færre som svarer at alvorlige rusproblemer hovedsakelig knytter seg til alkoholikere. Andelen som svarer «riktig» er tydelig større blant hovedutvalget som har vært igjennom kurset. Det er dog verdt å merke seg at andelen som svarer riktig er lavere enn den er blant INTRO-deltakerne. Dette bekrefter inntrykket av at FRISTIL har størst innvirkning på de som rekrutteres til INTRO.

Tabell 21. Sammenligning av medelevene i hovedutvalgets kunnskap om rusgifter sammenlignet med medelevene i kontrollutvalget.

	MEDELEVENE	
	Hovedutvalg	Kontroll
Prosentandel som har gitt riktige svar ¹⁹	38	27
	N=218	N = 98

Ikke svart Hovedutvalg = 3,5 % Kontroll ikke svart = 5 %.

Hvordan er det så med «flertallsmisforståelsen»? Flertallsmisforståelsen går ut på at de fleste unge tror at alle andre drikker mer alkohol enn det de selv gjør mens virkeligheten heller er slik at de fleste knapt har debutert med alkohol ennå. Flertallsmisforståelsen bidrar dermed til at flere føler seg «presset» til å drikke alkohol. Kunnskap om denne misforståelsen er en sentral komponent i undervisningen INTRO-deltakerne får i løpet av de fire kursdagene, og inngår også i undervisningsopplegget de har med seg tilbake til klassen. Kunnskapen skal gjøre «presset» mindre og dermed fjerne en av hovedårsakene til at ungdom debuterer tidlig med alkohol.

Tabell 22. Endring i INTRO-deltakernes kunnskap om flertallsmisforståelsen (svar i prosent på tre tidspunkt).

Hvor mye tror du andre drikker i forhold til deg selv	INTRO		
	Kursstart	Kursslutt	Etter klasse
Mer	87	64	72
Mindre	3	10	4
Like mye	11	26	25
	N=158	N=143	N=84
Ikke svart	7,6%	4,7%	5,6%

¹⁹ Svarkategoriene «Omtrent fjerdeparten» og «Under en fjerdepart».

At flertallsmisforståelsen eksisterer ser vi i antallet som oppgir at de tror andre drikker mer enn dem selv ved kursstart. Undersøkelsen har vist at det ikke er snakk om store forskjeller på INTRO-deltakernes forbruk av rusmidler sammenlignet med andre ungdom. Likevel mener altså 87 % at andre drikker mer enn dem. Som det går fram av tabell 23, så er det en markert økning i antallet som i løpet av FRISTIL-perioden som sier at de jevnaldrende drikker like mye som dem selv. Men selv etter at de har gjennomført klasseopplegget mener nesten to tredjedeler at andre drikker mer enn dem. Selvfølgelig er det mulig at svarene her reflekterer en økende vilje til å velge en rusfri livsstil blant INTRO-deltakerne. Knappt noen av dem sier at de har drukket mer enn et par slurker alkohol ved det tredje og siste intervju tidspunktet, men selv blant de få som har drukket noe er de fleste (over 60 %) sikker på at andre drikker mer enn dem.

Tabell 23. Sammenligning av kunnskap om flertallsmisforståelsen (svar i prosent på tre tidspunkt).

Hvor mye tror du andre drikker i forhold til deg selv	INTRO, etter klasse	Hovedutvalg	Kontrollutvalg
Mer	72	64	87
Mindre	4	4	4
Like mye	25	32	8
	N=84	N=217	N = 95
Ikke svart	5,6%	4,0%	4,0%

Hvis vi ser svarene til INTRO-deltakerne sammen med svarene til deres medelever etter at INTRO-deltakerne har kurset medelevene i FRISTIL, og holder dette opp mot svarene gitt av kontrollutvalget, finner vi følgende bilde: Andelen som sier at andre drikker omtrent like mye som dem selv er mye større blant medelevene som har gått igjennom kurset enn blant de som ikke har vært igjennom FRISTIL ennå. Det tyder jo på at FRISTIL har betydning for ungdommenes kunnskap om alkohol også blant medelevene, ikke bare blant INTRO-deltakerne. Det er også verdt å merke seg her at flere blant medelevene sammenlignet med INTRO-deltakerne sier at andre unge drikker like mye som dem selv. Hvordan forklarer vi det?

En forklaring kan være at mange blant deltakerne på INTRO kan være opptatt av at deres bruksmønster er forandret og vil si at andre drikker mer selv om de vet at dette strider mot flertallsmisforståelsen. På den andre siden viser jo det vi fant ovenfor at det er lite forbruk blant alle ungdommene på det tidspunktet FRISTIL gjennomføres. Noe av forklaringen på INTRO-deltakernes svarmønster kan derfor også være at de rett og slett er opptatt av

at de har et endret bruksmønster selv om det strengt tatt ikke finnes noen målbar endring å snakke om. De kan rett og slett ha blitt opptatt av å formidle at de har skjønt intensjonen med FRISTIL, det vil si at det er viktig å legge om bruksmønsteret av alkohol, slik at de rapporterer endret bruk av den grunn. Hva forteller så undersøkelsen om endring av deres holdninger?

Endring i INTRO-deltakernes holdninger til rusmidler

Undersøkelsen inneholder ganske mange spørsmål som gir oss informasjon om både INTRO-deltakerne og deres medelevers holdninger til rusmidler etter å ha vært igjennom FRISTIL. Tabell 24 gjengir svarene på spørsmål om niendeklassingene kunne tenke seg en rusgiftfri livsstil.

Tabell 24. Sammenligning av holdning til rusgiftfri livsstil (svar i prosent).

Kunne du tenke deg en rusgiftfri livsstil?	MEDELEVENE		INTRO-DELTAKERNE		
	Hovedutv.	Kontroll.	Kursstart	Kurslutt	Etter klasse
Ja	30	22	28	39	32
Ja, frem til jeg er 18	27	25	26	31	35
Nei	17	34	19	9	14
Vet ikke	25	17	28	21	19
	N=224	N = 96	N = 163	N = 146	N = 88
Ikke svart	0,9%	3,0%	4,7%	2,7%	2,2%

Det er rimelig å forvente mindre skiller mellom de medelevene som har hatt kurs og de som ikke har hatt det ennå når det gjelder holdninger til rusgiftsproblematikk. Klasseopplegget er antakelig av for kort varighet til at man vil få målbare forskjeller mellom disse to gruppene. Dessuten innebærer heller ikke klasse-opplegget den samme involveringen som INTRO-kurset. INTRO-deltakerne mottar jo ikke bare mye informasjon, de blir jo selv instruktører når de kommer tilbake til klassen. Mye av tiden på kurs går også med på å øve på dette. Likevel viser det seg at mens 47 % av elevene i kontrollutvalget kan tenke seg en rusfri livsstil (i det minste til de er 18) så er andelen på 57 % blant de i hovedutvalget. Mer interessant er det at andelen som er helt sikre på at de ikke vil ha en rusfri livsstil er vesentlig lavere blant de som har vært igjennom kurs i klassen. Spørsmålet forteller i det minste at FRISTIL har effekt på medelevenes intensjoner om framtiden rett etter at de har vært igjennom FRISTIL i klassen.

Samtidig viser tabellen at de som har vært på INTRO i løpet av perioden får forsterket sine intensjoner om en rusfri livsstil. Ved kursstart gjaldt dette 54 %, mens det ved siste intervju tidspunkt var 67 % som ønsket

å leve rusfritt. Her må det understrekes at frafallet ved siste intervjurunde er så stort at vi kun kan si noe om de av deltakerne som har gjennomført hele FRISTIL, og ikke alle som har vært INTRO-deltakerne høsten 2004.

Tabell 25. Noen mener at et par drinker hjelper på humøret og får en til å glemme sine problemer og bekymringer.

Noen mener at et par drinker hjelper på humøret og får en til å glemme sine problemer og bekymringer	INTRO		
	Kursstart	Kursslutt	Etter klasse
Enig	18	11	19
Både og	54	62	51
Uenig	28	27	30
	N=166	N=146	N=88
Ikke svart	2,9%	2,7%	2,2%

Det er verdt å merke seg at når vi stiller spørsmål som undersøker holdningsendringer mer indirekte så synes den positive endringseffekten å bli mindre synlig. Dette er tydelig når vi spør om hvordan de stiller seg til påstanden om at et par drinker hjelper på humøret og får en til å glemme sine problemer. Det samme gjelder for deres vurderinger av påstanden om at et par drinker hjelper når en skal nærme seg en en er forelsket i. Det kom ikke fram noen tydelig endring i en mer ruskritisk retning i måten ungdommene svarer på de tre tidspunktene de ble intervjuet.

Spørsmål som mer direkte signaliserer at saken dreier seg om rusmidler som problem fører til klarere posisjonering fra de ungdommene som er mest eksponert for FRISTIL, det vil si INTRO-deltakerne. Ved kursstart var det færre blant dem enn blant de unge i kontrollutvalget som syntes at det var for lett å få tak i alkohol for ungdom. Etter at de har gjennomgått opplegget i klassen er det knapt noen som ikke synes det er for lett.

Tabell 26. Noen mener at det er lettere å nærme seg den en er forelsket i når en først har drukket litt.

Noen mener at det er lettere å nærme seg den en er forelsket i når en først har drukket litt.	INTRO		
	Kursstart	Kursslutt	Etter klasse
Enig	31	32	32
Både og	43	42	47
Uenig	26	27	21
	N=165	N=148	N=87
Ikke svart	2,9%	1,3%	2,2%

Hvordan ser de så på «ungdom som ikke drikker»? Dette spørsmålet kom som en erstatning for spørsmålet Baklien hadde om hvordan de så på «folk som

ikke bruker alkohol». Vi antok at det ville være mer meningsfullt å snakke med ungdom om «ungdom» heller enn «folk». Men, verken den gang eller nå får vi særlige skiller mellom oppfatningene til INTRO-deltakerne og deres medelever. Antakelig har dette å gjøre med at det å ikke drikke versus det å gjøre det fortsatt ikke har meldt seg som et meningsfullt skille. Således mener de fleste at ungdom som ikke drikker er som alle andre.

Tabell 27. Synes du det er for lett eller for vanskelig for ungdom på din alder å få tak i alkohol?

Synes du det er for lett eller for vanskelig for ungdom på din alder å få tak i alkohol?	INTRO		
	Kontroll	Kursstart	Etter klasse
Alt for lett	41	37	52
Litt for lett	24	25	31
Omtrent passe	14	22	9
Litt for vanskelig	4	5	
Alt for vanskelig	16	10	8
Har ingen mening om dette	1	1	-
	98	171	90

Vi får nok bedre inntak til holdningsendringene når vi spør om hvordan de stiller seg til å gå på fester hvor det ble servert alkohol versus fester hvor det ikke ble det. De kunne bare sette ett kryss. Sammenligner vi INTRO-deltakerne ved kursstart med medelevene i kontrollutvalget ser vi ikke noen veldig klar motivering i ruskritisk retning ved kursstart. Faktisk var det flere i kontrollutvalget, ungdom som altså ikke hadde hatt FRISTIL i klassen ennå, enn blant INTRO-deltakerne som sa de ville velge fester uten alkohol. Det som først og fremst kjennetegnet INTRO-deltakerne var at de var usikre på hva slags fester de ville ha valgt.

Tabell 28. Sammenligning INTRO-deltakernes holdning til fest med medelevene i kontrollutvalget (prosent).

Tenk deg at du hadde valget mellom å gå på en fest hvor det ble drukket alkohol eller en hvor det ikke ble drukket. Hva ville du velge? (andel som svarer «ja», prosent)	FRISTIL	
	Intro	Kontroll
Ganske sikkert den <i>med</i> alkohol	5	19
Antakelig den <i>med</i> alkohol	18	14
Umulig å si. Begge kan være like hyggelige	44	23
Antakelig den <i>uten</i> alkohol	11	24
Ganske sikkert den <i>uten</i> alkohol	21	19
	N=166	N = 98

Intro Ikke svart = 2,8% Kontroll ikke svart = 4,1%.

Hvordan gikk det så med holdningene til INTRO-deltakerne til det å gå på fest med alkohol etter hvert i FRISTIL perioden? I tabell 29 har vi fulgt INTRO-deltakerne og deres utvikling mellom kursstart og kursslutt.²⁰ Vi har satt opp tabellen slik at den viser prosentdelen som mente det samme ved kursslutt som ved kursstart, og vi har gruppert den prosentdelen som ved kursslutt har endret oppfatning i en av tre kategorier. Den første kategorien er de som har svart mer alkoholpositivt, den har vi kalt for «Med alko». I den andre har vi gruppert de som svarer mer alkoholnegativt i kategorien «uten alko». Den tredje kategorien utgjøres av de som er usikre, den har vi kalt for «umulig å si». Tabellen vitner om en tydelig holdningsdreining i ruskritisk retning for de aller fleste, dersom vi oppfatter endring i valg av hvilke typer fester de vil gå på som et uttrykk for deres egen holdning til alkohol. De som i utgangspunktet sa de ville valgt en fest med alkohol var ved kursslutt de som var minst trofaste mot sin opprinnelige oppfatning. Mange visste ikke lengre hva de skulle mene, en del ville velge fester uten alkohol. I gruppen som i utgangspunktet var usikre var det fortsatt sånn at de fleste fortsatt var usikre. Svært få blant de som opprinnelig valgte fester uten alkohol ville velge annerledes ved kursslutt.

Tabell 29. Sammenligning INTRO-deltakernes holdning til fest før og etter INTRO-kurs (prosent).

Tenk deg at du hadde valget mellom å gå på en fest hvor det ble drukket alkohol eller en hvor det ikke ble drukket. Hva ville du velge? (andel som svarer «ja», prosent)	INTRO Kursslutt				
	Det samme	Med alko	Uten alko	Umulig å si	
Svarte «Ganske sikkert den <i>med</i> alkohol» ved kursstart	43	14	14	29	100
Svarte «Antakelig den <i>med</i> alkohol» ved kursstart	28		22	50	100
Svarte «Umulig å si. Begge kan være like hyggelige» ved kursstart	75	7	18	14	100
Svarte «Antakelig den <i>uten</i> alkohol» ved kursstart	47	7	40	7	100
Svarte «Ganske sikkert den <i>uten</i> alkohol» ved kursstart	72		14	10	100

N = 128

Den samme dreiningen i ruskritisk retning var synlig i spørsmålet om hva de ville gjøre om de ble tilbudt alkohol på en fest. Nesten halvparten av de som

²⁰ Fordi det har vært en del problemer med påføring av Idnummer har en god del av respondentene falt ut i denne sammenligningen, det samme gjelder i alle analyser hvor enkelt respondenter kobles sammen over flere intervjudtidspunkter.

sa de ville ha takket ja og drukket ved kursstart sa nå enten nei eller de sa de ville helle ut drinken. De som sa nei takk sa fortsatt det samme.

Tabell 30. Sammenligning INTRO-deltakernes holdning til alkoholtilbud før og etter INTRO-kurs (prosent).

Hva gjør du hvis du blir tilbudt alkohol på en fest?	Kurslutt				
	Det samme	Drikker	Heller ut	Sier nei takk	
Kursstart					
Svarte «Jeg sier ja takk og drikker» ved kursstart	52		7	39	100
Svarte «Jeg sier ja takk og drikker det selv om jeg ikke vil» ved kursstart	50			50	100
Svarte «Jeg tar i mot, men heller den ut i smug» ved kursstart	10	18		64	100
Svarte «Jeg sier nei takk» ved kursstart	96	1	3		100

N = 122

Hvordan går det så med holdningene fra kursstart og fram til etter at de har gjennomført opplegget i klassen? I tabell 31 har vi sett på hva de svarte på spørsmålet om de kunne tenke seg en rusgiftsfri livsstil ved kursstart og igjen etter klasseopplegget var gjennomført. Imidlertid er frafallet er stort, og vårt materiale gir oss kun mulighet til å si noe om de som har gjennomført hele FRISTIL som INTRO-deltakerne.

Igjen ser vi det samme. På spørsmål som dreier seg direkte om rusgifter og deres egne valg så velger fortsatt de fleste INTRO-deltakerne en rusfri livsstil. De som har gjennomgått hele FRISTIL-opplegget og svart på alle tre spørreundersøkelsene foretrekker rusgiftsfrie alternativer. Vi vet fortsatt intet om de som har falt fra og ikke svart etter klasse.

Men bildet vi får er ikke helt entydig. Av de som svarte at de ønsket en rusfri livsstil ved kursstart hadde 25 % endret sitt svar etter klasse. De fleste av dem som hadde endret oppfatning gjennomført undervisning i egen klasse hadde satt et tak ved 18 år. De som ved kursstart hadde ønsket en rusgiftsfri livsstil fram til de var 18, mente omtrent det samme etter klasseundervisningen de gjennomførte. Blant de som i utgangspunktet ikke ønsket å forplikte seg til en rusgiftsfri livsstil mente halvparten det samme, mens en god del var blitt usikre på hva de ville velge. Noen hadde også bestemt seg for en rusfri livsstil. Men fortsatt er det grunn til å tro at de som har minst ønske om en rusgiftfri livsstil, befinner seg i gruppen av INTRO-deltakerne som ikke har svart på spørreskjema etter å ha gjennomført klassesdelen av FRISTIL.

Tabell 31. Sammenligning INTRO-deltakernes holdning rusgiftsfri livsstil før kurs og etter klasse (prosent).

Kunne du tenke deg en rusgiftfri livsstil?	Etter klasse			
	Det samme	Mer avhold	Mindre avhold	Vet ikke
Svarte Ja ved kursstart	69	-	25	6
Svarte Ja fram til jeg er 18 ved kursstart	81	13		
Svarte Nei ved kursstart	50	17		33
Svarte Vet ikke ved kursstart	47	42	3	

N = 58

Oppsummert finner vi et bilde blant de som har svart på alle tre spørreskjemaer, som går i retning av at holdningsendringene er størst der hvor INTRO-deltakerne uten videre skjønnte at spørsmålene dreide seg om hvordan de stilte seg til rusmidler som rusgifter. Vi hadde også med flere spørsmål som undersøkte holdningsendringer mer indirekte. Svarene her tydet ikke på noen endringer verken i den ene eller den andre retningen. Det var omtrent like mange som var enige i påstanden om det er lettere å nærme seg en en er forelsket i når en har drukket litt etter klasse, som sa det før kursstart. Det tyder på at holdningsendringene er begrenset til å dreie seg om tematikk der hvor ungdommene vet at det dreier seg om rusmidler som et problem. Det skjer ikke noe med deres holdninger i spørsmål hvor rusmidlene først og fremst var positivt assosiert.

Endring av INTRO-deltakernes bruk av rusmidler

Det er på sett og vis meningsløst å undersøke om det har skjedd endring i INTRO-deltakernes bruk av rusmidler, all den tid det er klart at deltakerne rekrutteres på et tidspunkt hvor de færreste har utviklet et særlig tett forhold til rusmidler. Vi stilte for eksempel spørsmål i skjemaet de fikk etter at de hadde gjennomført opplegget i klassen sin om de hadde drukket noe siden INTRO. Her er svarene vi fikk.

Tabell 32. Spørsmål om bruk av alkohol etter INTRO mot kjønn still INTRO-deltakerne etter klasse (prosent).

Har du drukket alkohol, det vil si øl, rusbrus, vin eller brennevin etter at du var på INTRO-kurset?	Gutter	Jenter	Alle
Nei, ikke smakt i det hele tatt	83	77	79
Har bare smakt en slurk eller to noen få ganger	17	17	17
Ja, har drukket mer enn et par slurker	-	6	5

N=89

Ikke svart = 1,1%

Svarene tyder i det minste på at involveringen i FRISTIL ikke har bidratt til å øke deltakernes alkoholforbruk. Vi har ikke hatt tilgang til noen måleinstrumenter som kan fortelle oss om FRISTIL har bidratt til å holde forbruket nede blant INTRO-deltakerne. Både blant INTRO-deltakerne ved kursstart og blant deres medelever var det 75 % som sa at de aldri hadde vært beruset. Det vi kan se på er hvorvidt INTRO-deltakelsen har ført til at deltakerne i større grad ser for seg at de vil handle i forhold til sine omgivelser. Ved kursslutt spurte vi INTRO-deltakerne om de trodde de kom til å snakke med sine omgivelser om det de hadde lært. Her er det de svarte:

Tabell 33. Spørsmål om deltakerne på INTRO kom til å snakke med sine omgivelser om kurset (prosent).

Tror du at du kommer til å snakke om det du har lært her med ...	Ja	Nei	Vet ikke
Vennene dine	76	7	16
Faren din	77	13	9
Moren din	89	4	7
Andre	50	10	40

Ikke svart < 3,2 %

Svarene tydet på at vi hadde å gjøre med kursdeltakere som så fram til å fortelle sine omgivelser om det de hadde opplevd. Hvordan gikk det så? I det skjemaet de mottok etter å ha gjennomført undervisning i egen klasse hadde vi spørsmål om hvem de hadde snakket med om voksnes og unges alkoholbruk etter kurset. Her er svarene vi fikk:

Tabell 34. Spørsmål om hvem INTRO-deltakerne hadde snakket med stilt etter at de hadde gjennomført klasseopplegget.

Har du snakket med foreldrene dine om voksnes alkoholbruk etter kurset?	<i>Etter klasse</i>
Ja, mye	9
Ja, så vidt	47
Nei, ikke i det hele tatt	44
Har du snakket med foreldrene dine om ungdoms alkoholbruk etter kurset?	
Ja, mye	20
Ja, såvidt	49
Nei, ikke i det hele tatt	31
Har du snakket med dine venner/venninner om alkoholbruk etter kurset (utenom undervisningen du har gjennomført)?	
Ja, mye	33
Ja, såvidt	53
Nei, ikke i det hele tatt	15
	N=89

Legger vi vekt på deres forhold til sine foreldre er dette kanskje nedslående lesning. Svært få svarte «ja mye» på spørsmål om de snakket med foreldrene om voksnes og unges forhold til alkohol. Kun 20 % hadde snakket mye med sine foreldre om unges bruk av alkohol. Men er det egentlig så overraskende? Det er det ingen grunn til å tro. Det synes som et mye mer interessant funn at kurset *har* ført til at deltakerne etter kurset snakker såpass mye med sine venner om alkohol. 33 % hadde snakket mye med sine venner og 53 % hadde gjort det «så vidt». Vi vet jo at de fleste unge møter alkohol i lag med sine venner, utforskning av rusmidler skjer ikke sammen med voksne. At samtalene om alkoholbruk finner sted i lag med venner er svært positivt og betyr at rusmidler settes på dagsorden i de miljøene hvor de benyttes.

Hva ordassosiasjonene viste om holdningene

Ovenfor gikk vi igjennom flere spørsmål i undersøkelsen som skulle fortelle oss om holdningsendringer hos ungdommene som deltok som INTRO-deltakere. Noen av spørsmålene omhandlet rusmidlene som problemer («rusgift») eller i det minste som noe som lett kan leses negativt («fest med alkohol»), mens andre spørsmål la vekt på rusmidler som del av vanlig sosialt liv («en drink hjelper på humøret») eller som noe positivt (det å drikke og det å være forelsket). Svarene vi fikk viste at holdningsendringene bare var synlige i svarene på de spørsmålene hvor rusmidler av spørsmålsstiller ble plassert innenfor en ramme hvor rusmidlet var et problem.

For å nærme oss ungdommenes holdninger til russpørsmål på nye måter har vi inkludert et nyutviklet spørsmålsbatteri i spørreskjemaene som ble delt ut til alle ungdommene. Her ba vi respondentene forholde seg til åtte forskjellige ord og koble disse til to av fire ord vi har satt opp for hvert av dem. Av de åtte ordene ungdommene skulle gjøre koblinger til har to relevans i en rusforebyggingssammenheng. Dette gjelder ordene «øl» og «fest». I tillegg inkluderte vi ordet «leder» hvor et av koblingsordene var «ung». De andre fem ordene var «MP3spiller», «Image», «Niendeklassing», «Mobiltelefon» og «Fotball». For alle ordene prøvde vi å finne klare motsetningspar slik at for eksempel «MP3spiller» kunne kobles til «praktisk» eller «upraktisk» og til «nødvendig» eller «unødvendig». Det var selvfølgelig mulig for respondentene å koble på tvers av disse innebygde motsetningene. Det ble også gjort.

Ideen var at ungdommene i møte med disse ordkoblingene selv kunne velge mellom å plassere de to ordene «øl» og «fest» innenfor enten en ramme hvor det var de og ikke spørsmålsstiller som valgte om denne

rammen skulle være en hvor rusmidlet var assosiert med noe positivt eller noe negativt. Spørsmålet er, får vi et annet bilde her hvor det er respondenten som bestemmer enn vi fikk ovenfor hvor det var spørsmålsstiller som bestemte rammen omkring spørsmålet?

Ved å plassere dette spørsmålsbatteriet tidlig i skjemaet og før andre spørsmål om rus, håpet vi å få et mål på INTRO-deltakernes holdning til forebygging og deres holdningsendring underveis. Vi har stilt dette spørsmålet i alle skjemaene vi delte ut.

– *Øl*

Ordet «øl» kunne assosieres til «pizza», «vold», «fest» og «fyll». Vi tenkte oss at rusvennlige assosiasjoner til øl ville være «pizza» og «fest» mens ruskritiske assosiasjoner var «vold» og «fyll». En holdningsendring slik FRISTIL søker å få til skulle gi en økende andel som assosierte ordet øl til vold og fyll gjennom kursperioden. For å få fram i hvilken grad vi hadde å gjøre med en slik endring skilte vi ut kun svarene vi fikk som svarte «vold» og/eller «fyll». De som kombinerte disse svaralternativene med andre ordassosiasjoner ble holdt utenfor. Hva fant vi så?

Før kursstart var det kun 15 % av INTRO-deltakerne som svarte med å gi «øl» en slik ruskritisk innramming. Blant medelevene i kontrollutvalget, det vil si de som ikke hadde vært igjennom opplegget i klassen sin ennå, svarte omtrent like mange på samme måte (14 %). Blant medelevene som hadde hatt FRISTIL i klassen hadde derimot en vesentlig større andel svart (23 %) med å gi øl denne innrammingen. Blant INTRO-deltakerne øker andelen som svarer vold og/eller fyll til 34 % ved kursavslutningen. Andelen som svarer slik også ved tredje intervju går litt tilbake, men er fortsatt stor (29 %).

– *Fest*

Ordet «fest» kunne assosieres til «full», «kick», «drikke» og «danse». Vi tenkte oss at ruskritiske assosiasjoner til fest ville være «kick» og «danse» mens rusvennlige assosiasjoner var «full» og «drikke». En holdningsendring slik FRISTIL søker å få til skulle gi en økende andel som assosierte ordet fest til kick og danse gjennom kursperioden. For å få fram i hvilken grad vi hadde å gjøre med en slik endring skilte vi ut kun svarene vi fikk som svarte «kick» og/eller «danse». De som kombinerte disse svaralternativene med andre ordassosiasjoner ble holdt utenfor. Hva fant vi så?

Før kursstart var det 51 % av INTRO-deltakerne som svarte med å gi «fest» en slik ruskritisk innramming. Blant medelevene i kontrollutvalget svarte mye færre på samme måte (25 %). Blant medelevene som hadde hatt FRISTIL i klassen hadde derimot en ganske stor andel svart (44 %) med å gi fest denne innrammingen. Blant INTRO-deltakerne øker andelen som svarer kick og/eller danse til 65 % ved kursavslutningen. Andelen som svarer slik også ved tredje intervju går også her litt tilbake, men er fortsatt svært stor (60 %).

Hva betyr dette? Ovenfor fikk vi kun målbare holdningsendringer i spørsmål hvor vi hadde plassert spørsmålene i en ruskritisk ramme. Der hvor vi hadde en mer ruspositiv ramme rundt spørsmålene var det ikke mulig å spore noen endring. Her hvor respondentene selv kunne rammesette ordene får vi igjen tegn som tyder i retning av at det foregår en holdningsendring i ruskritisk retning. Det kan naturligvis være at årsakene til at vi får denne effekten har å gjøre med at respondentene på samme måte som i spørsmålene hvor vi gir dem en ruskritisk ramme også her leser oss i kortene og svarer «riktig». Men selv om INTRO-deltakerne har lært seg «spillereglene»; så tyder jo også kursingen i retning av at de har lært seg et nytt «språk» hvor øl og alkohol er ut og festen er deres og skal fylles med et innhold som fjerner festen fra rus og avhengighet nemlig «kick» og «dansing».

Kanskje tyder funnene i retning av at forebyggingsarbeidet kommer ungdommene mest i tale der hvor de bidrar med nye språkformuleringer som ungdommene kan lære å ta i bruk selv. Forebyggingsarbeidet står svakere der hvor det beveger seg inn på arenaer hvor andre språklige bilder står sterkt. Dette gjelder for eksempel assosiasjonene som kobler sammen forestillingene om rusmidler og forelskelse. Det er et spennende og ubesvart spørsmål om dette betyr at INTRO-deltakerne lærer seg et nytt språkspill (eller ny terminologi knyttet til rusmidler) som primært har språklig gyldighet innenfor rammer som INTRO, eller om vi her har å gjøre med et språkspill som INTRO-deltakerne gradvis tar i bruk på nye ungdomsarenaer.

– *Leder*

Til slutt har vi ordet «leder». Respondentene kunne assosiere «leder» til «gammel», «hjelp», «ung» og «bestemme». Ordet ble tatt med som en indikator på betydningen av at lederne på kurset var på alder med deltakerne. Før vi tok i bruk ordkoblingene i spørreskjemaet testet vi det ut på en skoleklasse og på en gruppe i Juvente som var samlet til lederkurs. Denne testen viste ikke noe utslag når det gjaldt «leder» mellom de to gruppene av respondenter. Det var ikke flere blant lederaspirantene enn blant

skoleelevene som koblet «leder» til «ung». Det hadde vi ikke forventet. Vi trodde lederaspirantene ville i større grad enn andre ungdommer ha assosiert mellom «leder» og «ung». Vi valgte likevel å beholde «leder» blant ordene vi ville ha ungdommene til å assosiere med. Vi så på alle forekomster av assosiasjonen «ung». Ville vi få noen økning i andelen som assosierte leder til ung blant INTRO-deltakerne? Det skulle i så fall bety at de unge lederne hadde en egen effekt i forebyggingsarbeidet, det skulle altså gi oss en indikator på at ung-til-ung prinsippet hadde betydning. Hva fant vi?

Ved kursstart var det 23 % blant INTRO-deltakerne som inkluderte «ung» i svarene sine. Det var omtrent det samme som blant deres medelever (19% i kontrollutvalget og 23 % i hovedutvalget). Ved kursslutt hadde andelen som inkluderte «ung» økt betydelig, til 57 %. Ved tredje intervju, altså etter at INTRO-deltakerne hadde gjennomført kurset i sin egen klasse, var det færre som assosierte slik. Men andelen var fortsatt langt større enn blant medelevene deres, uavhengig av om de hadde hatt kurset i klassen eller ikke. 39% av INTRO-deltakerne inkluderte «ung» i ordassosiasjonen etter å ha holdt kurs i klassen.

Vi ser klare utslag når vi ser på INTRO-elevene etter kursdeltakelsen sammenlignet både med koblingene de gjorde før kurset og i sammenligning med koblingene kontrollutvalget og de andre medelevene gjorde. Vi finner en klar identifisering blant deltakerne med de unge instruktørene de står ovenfor i løpet av de fire dagene INTRO-kurset varer. Dette kan tolkes som en bekreftelse på at det skjer en sterk identifisering mellom deltakerne og instruktørene i løpet av kursdagene.

Hva betyr dette? Det betyr nok at den intensive kursingen har en effekt på deltakerne som gjør at de lærer seg et nytt språkspill hvor rusmidler får nytt innhold. Tanken om at de selv også skal stå foran klassen som nye instruktører blir kanskje tydeligere ved å oppleve INTRO og oppdage at instruktører var på deres egen alder. Endringene i ordassosiasjonene fra spørreundersøkelsen før INTRO til den etterpå forteller oss at identifiseringen mellom deltakere og instruktørene var tydelig del av kursopplevelsen. Men vi vet fortsatt ikke noe om langtidseffekten av det de har stått ovenfor.

Konklusjon: INTRO-deltakerne, sosiale ledere som setter ruskritikk på dagsorden på ungdoms egne arenaer?

Vårt oppdrag var: Hvordan lykkes FRISTIL i å skape bedre kunnskap om uheldige virkninger av bruk av rusmidler, hvordan bidrar prosjektet til endrede *holdninger* til bruk av rusmidler og på hvilke måter bidrar prosjektet til endrede *mønstre i faktisk bruk av rusmidler*? For å ta rede på dette har vi først og fremst fokusert på INTRO-deltakerne. Hva forteller det vi har funnet ut om deres mulighet til å sette et ruskritisk perspektiv på dagsorden i ungdomsmiljøene utenfor skolen?

Før vi forsøker å svare må det påpekes at det vi har funnet ut kun gjelder de som har gjennomført hele FRISTIL. Flere skoleklasser blant de som ble plukket ut til å delta i medelev-delen av undersøkelsen, har ikke svart på spørreskjema fordi opplegget aldri ble gjennomført etter planen. Når det gjelder oppfølgingsundersøkelsen av INTRO-deltakerne etter at de hadde gjennomført opplegget i klassene, var det svært lav svarprosent. Her kan det godt tenkes at vi systematisk ikke har fått tilbakemelding fra de av deltakerne som ikke gjennomførte opplegget utover sin deltakelse på INTRO. Det vi vet noe om er altså situasjonen for de som har gjennomført hele FRISTIL.

Skal INTRO-deltakerne formidle et ruskritisk perspektiv til andre unge bør de jo helst være unge andre legger merke til og lytter til. Hvem var det som kommer på INTRO?

Fjortenåringene som ble sent på INTRO høsten 2004 var langt oftere jenter enn gutter. De var aktive og deltok i fritidsorganisasjonene i sitt nærmiljø. Men de skilte seg ikke veldig ut fra andre på dette punktet. Selv om de sa de ikke var interessert i samfunnsspørsmål var de oftere enn andre opptatt av konkrete politiske oppgaver. De fleste unge fortalte om et godt forhold til sine foreldre. Det gjorde også INTRO-deltakerne. Det var kun når det dreide seg om forholdet til skolen at det var noen større forskjeller. Over halvparten svarte at foreldrene roste dem svært mye for skolearbeidet, mens bare en drøy tredjedel av ungdom ellers svarte det samme. De så ikke særlig annerledes på skolen enn sine jevnaldrende. Norsk ungdom vet at skolen er viktig for deres fremtid. Men det som virkelig skilte dem fra andre var deres

skoleresultater. Nesten hver tredje INTRO-deltaker hadde et gjennomsnitt på fem eller bedre i de tre fagene Norsk, Engelsk og Matematikk sist gang de fikk karakterboka, til sammenligning var det kun omkring en av ti blant landets fjortenåringer som svarte det samme i «Ung i Norge 2002».

Når vi så på hvem som gikk på INTRO-kurs i 2004 i forhold til i 1989, så synes det som om vi har å gjøre med en kontinuitet fra den gang og fram til i dag og kanskje og en forsterkning av noe man allerede skimtet konturene av: De som blir INTRO-deltakere rekrutteres først og fremst blant de skoleflinke, de kommer oftest fra jentene i klassen og blant de som har vært eller som er elevrådsrepresentanter. I 1989 kunne man se at deltakerne helt klart var «peers», det vil si at de ikke skilte seg ut på noen negativ måte i forhold til sine jevnaldrende. Det var derimot usikkert om de var «leaders». Vi kan fortsatt ikke være sikre på om vi har med sosiale ledere i ungdomsmiljøene å gjøre blant de som deltar. Men det er verdt å merke seg at de oftere enn ungdom flest sier at de har lederegenskaper og at de oftere sier at de «forsvarer egne meninger». Og det er enda tydeligere nå enn før at de er flinke på skolen.. Mye tyder derfor på at vi har å gjøre med unge sosiale ledere – på skolen – blant de som deltar på INTRO. Dette er et viktig funn. Vi vet fortsatt ikke om deltakerne også er ledere på andre ungdomsarenaer utenfor skolen.

Hvordan var det med INTRO-deltakernes forhold til rusmidler? Det vi fant tyder på at det ikke er slik at det som kjennetegner INTRO-deltakerne er at de rekrutteres blant de som har minst erfaring med alkohol. Tvert i mot er det tydelig at det er noen flere blant dem enn blant deres medelever som hadde hatt noe erfaring med rusmidler. Det som først og fremst kjennetegnet både deltakerne og deres medelever var likevel at de sto ovenfor FRISTIL akkurat samtidig som de fikk sin første kontakt med ungdomsmiljøer hvor alkohol inngikk i de fellesskapene som ble dannet. Det kan diskuteres om ikke funnet her peker i retning av at INTRO rekrutterer blant ungdom som er blant de første til å prøve ut nye erfaringer.

Hvordan vurderte deltakerne INTRO-kurset? Svarene vi fikk faller tett opp til de unges svar i 1989. Både den gang og nå er det svært få som var direkte misfornøyde med det de hadde opplevd. Det generelle inntrykket er at INTRO er vellykket sett fra de unges ståsted. Det er de sosiale aspektene ved de fire kursdagene som kommer best ut. Det er verdt å merke seg at kurslederne kommer særlig godt ut i ungdommenes vurderinger. Dette tyder på at det viktigste med kurset er ikke det faglige innholdet, men at kurset er et møte med ungdom som er ideologisk opptatt av betydningen av rus og avhengighetsperspektiver ved vårt samfunn. Kurset vurderes enda mer

positivt av de som har følt seg tydelig beruset enn de som ennå ikke har vært beruset, men forskjellen kan skyldes tilfeldigheter. Det som kjennetegnet alle ungdommene i undersøkelsen, både INTRO-deltakerne og deres medelever, var jo at de hadde beskjedne erfaringer med alkohol.

Har INTRO-kurset hatt innvirkninger på deltakernes kunnskaper om alkohol? Vi fant overraskende stor forskjell på kunnskapene om flertalls- misforståelsen blant deltakerne på INTRO før INTRO startet sammenlignet med de av deres medelever som ikke hadde vært gjennom kurset i klassen ennå. Dette tyder på at INTRO rekrutterer blant unge som allerede er godt orientert om rusproblematikk. Det var også tydelig at kurset i større grad ga INTRO-deltakerne nye kunnskaper sammenlignet med deres medelever som også hadde vært igjennom FRISTIL. Men det var også tydelig at medelevene som hadde vært igjennom FRISTIL i klassen hadde lært mer om flertalls- misforståelsen enn de som ikke hadde vært igjennom kurset ennå.

Hvordan er det så med holdningene? Har det skjedd noen endring der? Vi ser klare skiller mellom svarene vi fikk på de spørsmålene i undersøkelsen som spør ungdommene direkte om deres forhold til ruskritiske forhold og de vi fikk som går på deres holdninger mer indirekte. Der hvor det spørres direkte om problematiske forhold ved rusmidler er det tydelig at INTRO-deltakerne skiller seg fra sine medelever i ruskritisk retning. Medelevene som har vært igjennom klasseopplegget er mer ruskritiske enn de i kontrollutvalget og blant INTRO-deltakerne synes det som om de ruskritiske intensjonene befester seg igjennom FRISTIL-perioden. Når det gjelder de indirekte spørsmålene er det derimot ikke mulig å registrere tydelige holdningsendringer gjennom FRISTIL-opplegget. Dette skillet i svarene vi fikk skyldes nok at FRISTIL fanger opp ungdommene mens de fortsatt har få egne alkoholerfaringer. Samtidig tyder svarene deres på at holdningsendringene begrenset seg til å dreie seg om tematikk der hvor ungdommene vet at det dreier seg om rusmidler som et problem. Det skjer ikke noe med deres holdninger i spørsmål hvor rusmidlene først og fremst var positivt assosiert.

Hvilken effekt har FRISTIL på INTRO-deltakernes bruksmønster? Siden de aller fleste hadde et beskjedent forhold til alkohol ved starten av FRISTIL ble det meningsløst å se etter reduksjon i bruken som resultat av kurset. Det var i det minste lite som tydet på at INTRO-deltakerne drakk mer som følge av deltakelsen. Derimot fant vi interessante funn når det gjelder INTRO-deltakernes handlinger i forhold til sine omgivelser med hensyn på rustematikk. Det kom klart fram at svært mange av deltakerne hadde snakket med sine venner om ungdoms alkoholforbruk utenom undervisningen de

hadde gjennomført i klassene sine. Det kan godt tenkes at det skyldes først og fremst av at de har behov for å formidle om en kul kursdeltakelse. Men uansett, at samtalene om alkoholbruk finner sted i lag med venner er svært positivt og betyr at rusmidler settes på dagsorden i de miljøene hvor INTRO-deltakerne ferdes. Dette må karakteriseres som en meget gledelig og viktig handlingsendring som tyder på hvordan FRISTIL kan bidra til rusforebygging. FRISTIL setter alkohol på dagsorden i ungdomsmiljøet INTRO-deltakerne er del av. Dette bør følges opp i kvalitative undersøkelser.

Vi tok med et nytviklet sett med spørsmål hvor vi prøvde å finne ut mer om holdningene til INTRO-deltakerne gjennom deres egne ordkoblinger. Her hvor respondentene selv kunne rammesette ordene får vi igjen tegn som tyder i retning av at det foregår en holdningsendring i ruskritisk retning. Svarene deres kan tyde på at de lærer seg «spillereglene» som gjelder for FRISTIL; at de har lært seg et nytt «språk» hvor øl og alkohol er ut og festen er deres og skal fylles med et innhold som fjerner festen fra rus og avhengighet. Ordkoblingene de gjorde mellom «leder» og «ung» etter å ha gjennomført INTRO tydet også på at det skjer en sterk identifisering med de unge instruktørene i løpet av de fire kursdagene. Det er et spennende og ubesvart spørsmål om dette betyr at vi med dette har å gjøre med INTRO-deltakerne som lærer seg et nytt språkspill (eller ny terminologi knyttet til rusmidler) som primært har språklig gyldighet innenfor rammer som INTRO, eller om vi her har å gjøre med et språkspill som INTRO-deltakerne gradvis tar i bruk på nye ungdomsarenaer.

Her kommer et varsku: Etter at INTRO-deltakerne gjennomførte FRISTIL-opplegget i egen klasse svarte de fleste av INTRO-deltakerne at det var hovedsakelig medelever som hadde vært med på kurs som hadde gitt dem kunnskaper (79 %) og det var også kursdeltakerne som i stor grad var viktigst for deres holdninger (43 %) til alkohol. Måten INTRO-deltakerne svarte på står i skarp kontrast til svarene vi fikk fra deres medelever som hadde vært igjennom kurset i klassen. Kun 10 % av medelevene svarte at medelever som hadde vært på kurs var viktigst for hva de hadde av kunnskaper og enda færre (8 %) mente at kursdeltakerne hadde vært viktigst for deres holdninger.

Dersom vi antar at det er de unge instruktørene på INTRO som gjør at INTRO-deltakerne svarer at det er andre medelever som har vært på kurs som gir dem nye kunnskaper og holdninger, gir dette funnet blant INTRO-deltakernes medelever oss grunn til ettertanke. Funnet kan bety at INTRO-deltakerne ikke er i stand til å formidle innholdet i FRISTIL i egen klasse på en måte som skaper den samme identifikasjon mellom de unge instruktørene

og deres tilhørere som det man får til i løpet av de fire dagene INTRO-deltakerne er på kurs. INTRO-deltakerne står ovenfor noen ulemper de selv ikke opplevde. De ikke kan legge sin undervisning til et sted utenfor skolen, og, der de selv hadde fire kursdager til disposisjon har deres egen undervisning kun seks skoletimer.

Hva forteller det vi har funnet ut om INTRO-elevenes mulighet til å sette et ruskritisk perspektiv på dagsorden i ungdomsmiljøene utenfor skolen? Har FRISTIL lyktes i å skape ruskritiske aktører? Hva forteller denne evalueringen?

Det som framkommer tyder på at FRISTIL lyktes i å rekruttere unge ledere på skolen til INTRO-deltakelse og at disse deltakerne gjennom kursperioden får styrker sine kunnskaper om rusrelaterte spørsmål. Mange av INTRO-deltakerne ser også ut til å framstå sosialt med egne ruskritiske holdninger. INTRO-kurset ser ut til å lykkes gjennom ung til ung metoden å skape interesse for et ruskritisk engasjement hos deltakerne som går igjenom INTRO og som seinere gjennomfører eget kurs i sin egen skoleklasse.

Spørsmålet gjenstår om den ervervede innsikten på sikt er noe INTRO-deltakerne tar med seg inn i de ungdomsmiljøene de vanket i før eller om det først og fremst er noe de tar med seg inn i en deltakelse i egne ruskritiske miljøer. Blir INTRO-deltakerne kontekstkryssere inn i det store ungdomsmiljøet de kommer fra eller fører FRISTIL til at de først og fremst blir deltakere i egne ruskritiske miljøer?

Er det slik at deltakelsen på INTRO fører til at deltakerne lærer seg måter å sette dagsorden på i ungdomssammenhenger hvor bruk av alkohol finner sted? Eller er det slik at INTRO-deltakerne lærer seg et språk og en tilnærming til rusmidler som skiller dem fra resten av ungdomsmiljøet? Er det kanskje slik at deres nye erfaringer gjør det lettere for dem å bevege seg bort fra sitt opprinnelige vennemiljø og i stedet søke sosial kontakt med andre som på samme måte som dem selv har opplevd FRISTIL på nært hold? Eller blir de sosiale ledere med ruskritiske holdninger i sitt opprinnelige lokalmiljø, slik FRISTIL håper? Dette er spørsmål som behandles i en ny kvalitativ undersøkelse i 2005.

Summary

This evaluation report is mainly a replication of a similar evaluation done in 1989 (Baklien 1995). The objective of the present study was to evaluate whether the peer to peer based alcohol prevention program “FRISTIL» managed to provide youth attending 9th grade in secondary school with new knowledge of alcohol disadvantages. The report also analyses how the program managed to change the participants’ attitude towards alcohol. Finally possible effects on alcohol use patterns among the youth are discussed.

This report shows that a decade later, FRISTIL managed to recruit young school leaders; youth with higher than average academic merits, who often hold, or have held, positions at the school council. The participants were more often girls than boys. The report shows that the participants increased their knowledge and that many adopted the content of the program as part of their own approach to alcohol.

The most important question that remains to be investigated is the relations the participants develop with their local community once they return. Will the participants be promulgating their new experience to other local youths, or will they divert their attention towards communities with views that reflect their new-found beliefs?

Referanser

- Allred, Kristin (2005). *Rammevilkår for forebyggingsaktører i frivillig sektor*. Rogalandsforskning, Stavanger.
- Baklien, Bergljot (1995). *Ungdommelig entusiasme møter skolehverdagen : tottrinns rusmiddelundervisning - en evalueringsrapport*. Institutt for soisologi, Oslo.
- Bourgois, Philippe (1995). *In search of respect : selling crack in El Barrio*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Cuijpers, Pim (2002). Peer-led and adult-led school drug prevention: A meta-analytic comparison. *Journal of Drug Education*. 32, 107-119.
- Holth, Per (2003). *Planlegging og evaluering av forebyggende arbeid - en veiledning*. Sosial- og helsedirektoratet, Oslo.
- Hølge-Hazelton, Bibi (2003). *Ung-til-Ung som forebyggende metode inden for feltet Forebyggelse af alkohol- og stofmisbrug*. Sundhedsstyrelsen, Center for Ungdomsforskning, Roskilde.
- Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet (2000). *Vurdering av program og tiltak for å redusere problematferd og utvikle sosial kompetanse: innstilling fra faggruppe oppnevnt av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og Barne- og familie-departementet, juni 2000*. Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet, Oslo.
- Klepp, K. Halper, A. and Perry, C. L. (1986). The Efficiency of Peer Leaders in Drug Abuse Prevention. *Journal of School Health* 56, 407-411.
- Lalander, Philip (2003). *Hooked on Heroin: Drugs and Drifters in a Globalized Culture*. Berg Publishers, London/New York.
- Lilja, John (2004). Olika synsätt på utvärderingar av preventionsprogram för skolor. *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift*, 297-307.
- Moshuus, Geir H., Viggo Vestel og Ingeborg Rossow (2002). *Partydop og ungdomskultur*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA Rapport 10/02, Oslo.
- Nesvåg, Sverre (2003). Forebygging - folkehelse eller kulturkritikk? *Rus & avhengighet*, 13-15.
- Room, Robin (2000). Preventing Alcohol Problems: Popular Approaches Are Ineffective, Effective Approaches Are Politically Impossible.
- Rossow, Ingeborg og Anne Kristinn Bø (2003). *Metoderapport for datainnsamlingen til «Ung i Norge 2002»*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Oslo.
- Thornton, Sarah (1995). *Club cultures : music, media and subcultural capital*. Polity Press, Cambridge.

Vedlegg 1: Flere spørsmål om deltakernes bakgrunn

Tabell 35. Flere spørsmål om deltakernes bakgrunn

Spørsmål om deltakernes bakgrunn (prosent)	2004		
	INTRO	Klasse	Ung i Norge 2002
Aktive medlemmer av lag eller organisasjon	76	63	67
Tillitsverv i lag eller organisasjon	30	23	
Tillitsverv på skolen (elevråd)	70	45	
Hvor interessert er du i samfunnsspørsmål (Svært interessert)	7	5	6
Aktiv i ungdomsparti (i framtiden)	51	39	27
Deltatt på politisk markering (gjør eller har gjort)	30	16	10
Deltatt i underskriftaksjon (gjør eller har gjort)	52	35	21
Deltatt i ulovelige aksjoner (gjør eller har gjort)	5	8	5
Skrevet meningsytringer på vegger og lignende (gjør eller har gjort)	10	3	4
Boikott av bestemte produkter (gjør eller har gjort)	21	12	6
Aktiv i elevrådsarbeid (gjør eller har gjort)	66	34	23
Med i ungdomsråd og lignende (gjør eller har gjort)	19	9	8
Hvor ofte diskuterer du samf.spml med			
... vennene dine (ofte + av og til)	32	26	
...Faren din (ofte + av og til)	56	45	
...Moren din (ofte + av og til)	52	41	
...Andre (ofte + av og til)	45	30	
Det er kjedelig på skolen (Helt enig)	17	24	28
Å få gode karakterer er viktig (Helt enig)	80	80	72
Lærerne burde være strengere mot elever som bråker (Helt enig)	21	27	24
Det er for mye teori og for lite praktisk opplæring i skolen (Helt enig)	49	52	47
Jeg trives på skolen (Helt enig)	72	58	45
Skolen kommer godt med uansett hva jeg skal drive med senere (Helt enig)	74	65	59
Vi lærer mye spennende på skolen (Helt enig)	18	21	16
Jeg gruer meg ofte til å gå på skolen (Helt uenig)	75	65	60
Lærerne våre er flinke til å undervise (Helt enig)	28	25	20
Elevene har ingen innflytelse på viktige avgjørelser i skolen (Helt uenig)	17	10	12
Å møte venner er viktigere for meg enn å lære alt og gjøre det godt på skolen (Helt enig)	14	15	16
Jeg synes jeg lærer mer i friminuttene enn i timene (Helt uenig)	61	52	52

tabellen fortsetter neste side:

tabell 35 forts.:

Det er alt for mye bråk og uro i timene (Helt enig)	13	12	16
Jeg synes jeg får for lite oppmerksomhet fra lærerne mine (Helt uenig)	47	36	29
Jeg tror jeg kommer til å få store problemer med å skaffe meg arbeid selv om jeg tar utdanning (Helt uenig)	70	59	58
hvor mange ganger har du skulket en hel dag i løpet av det siste året (ingen)	76	75	68
Liker du deg sammen med klassekameratene dine (svært godt)	79	78	
Foreldrene mine er svært interessert i skolearbeidet mitt (stemmer svært godt)	43	31	38
Foreldrene mine hjelper meg ofte med skolearbeidet (stemmer svært godt)	24	20	23
Foreldrene mine synes det er bortkastet å ta lang utdanning (stemmer svært dårlig)	83	70	73
Foreldrene mine roser meg ofte for skolearbeidet mitt (stemmer svært godt)	51	36	37
Foreldrene mine snakker sjelden med meg om skolen (stemmer svært dårlig)	42	31	40
Foreldrene mine synes jeg bør være blant de beste elevene i klassen (stemmer svært godt)	18	12	12
Foreldrene mine synes det er viktig at jeg tar videre utdanning etter fullført videregående skole (stemmer svært godt)	58	49	49
Foreldrene mine synes det er viktig at jeg får en jobb hvor jeg kan tjene mange penger (stemmer svært godt)	14	18	24
Forsvarer mine meninger (stemmer helt)	39	30	29
Tar hensyn til andre	40	36	25
Sterk personlighet	34	28	22
Forståelsesfull	40	37	25
Har lederegenskaper	24	20	16
Trøster gjerne andre	51	42	34
Dominerende	5	7	6
Varm	18	20	17
Sier hva jeg mener	50	50	40
Vennlig	47	47	36
Villig til å ta sjanser	41	37	35
Glad i barn	51	48	43

Vedlegg 2: Spørreskjema kursstart INTRO

EVALUERING AV FRISTIL 2004

FRISTIL er et rusforebyggende tiltak i regi av ungdomsorganisasjonen Juvente. Denne høsten setter forskningsinstituttet NOVA en effektevaluering av FRISTIL. Dette spørreskjemaet er det første av til sammen fire vi vil be deg om å fylle ut. Det første blir utdelt nå ved kursstart, det andre ved kurslutt, det neste etter at KLASSE er gjennomført og det siste når du går i 10. klasse.

De fleste steder skal du sette et kryss i ruta som passer best for deg. Noen ganger ber vi deg om flere kryss. Ikke bruk for lang tid på hvert spørsmål. Er det spørsmål som du synes er vanskelig, eller som du ikke vil svare på, kan du hoppe over dem. Men vi ser helst at du svarer på alle spørsmålene.

Undersøkelsen er fullstendig **anonym**. Det betyr at ingen vil få vite akkurat hva du har svart. Etter at du har fylt ut skjemaet skal du putte det i konvolutten, lime igjen og levere den til kursleder. Det er **frivillig** å delta i undersøkelsen. Man kan trekke seg underveis, og man kan hoppe over spørsmål man ikke kan eller vil svare på.

Vi håper at flest mulig vil være med i undersøkelsen og dermed bidra til at vi får best mulig kunnskap om FRISTILs effekter på ungdoms holdninger til rusgiftbruk. Alle som fyller ut skjemaet er med i trekningen om fine premier som MP3-spillere og gavekort på cder.

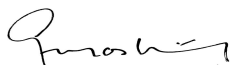
Spørsmål om undersøkelsen kan rettes til Juvente pedagogisk avdeling (telefon 23 21 45 50 eller e-post elin.kjeldstadli@juvente.no) eller til NOVA ved Geir Moshuus (telefon 22 54 12 39 eller e-post geir.moshuus@nova.no)

På forhånd takk for hjelpen!

Med vennlig hilsen

Elisabeth Backe-Hansen
Forskningsleder NOVA

Geir Moshuus
Prosjektleder NOVA

Elin Kjeldstadli
Prosjektleder FRISTIL

ID-nr:
(8 sifre)

SPØRRESKJEMA - ved kursstart - INTRO

FØRST VIL VI GJERNE VITE HVEM DU ER OG HVOR GAMMEL DU ER

1. Er du gutt eller jente?

- Gutt
 Jente

2. Hvor gammel er du?

- 12 år
 13 år
 14 år
 15 år
 16 år eller eldre

HER VIL VI GJERNE AT DU KOBLER SAMMEN NOEN ORD

3. Nedenfor finner du åtte ord i venstre kolonne. Vi vil at du skal tenke på det du kobler til disse ordene. *Velg to av de fire ordene* i høyre kolonne som du synes passer best for hvert av ordene i venstre kolonne. (Du kan krysse av færre enn to men ikke flere.)

Venstre kolonne	Høyre kolonne	Venstre kolonne	Høyre kolonne
Mp3spiller	☐ Praktisk ☐ Nødvendig ☐ Upraktisk ☐ Unødvendig	Mobiltelefon	☐ Tøft ☐ Billig ☐ Dyr ☐ Teit
Image	☐ Viktig ☐ Upopulær ☐ Populær ☐ Ikke viktig	Fest	☐ Full ☐ Kick ☐ Drikke ☐ Danse
Niendeklassing	☐ Selvstendig ☐ Usikker ☐ Uselvstendig ☐ Sikker	Fotball	☐ Egotripp ☐ Kjedelig ☐ Lagsport ☐ Morsomt
Øl	☐ Pizza ☐ Vold ☐ Fest ☐ Fyll	Leder	☐ Gammel ☐ Hjelp ☐ Ung ☐ Bestemme

HER VIL VI GJERNE VITE LITT MER OM DEG:

4. Har du vært medlem av noen foreninger, klubber eller lag etter at du fylte 10 år?
Sett ett kryss

- Ja jeg er medlem nå
 Har vært medlem, men har sluttet
 Er ikke medlem, og har heller aldri vært medlem

5. Har du eller har du hatt tillitsverv i den eller de klubber/foreninger du er medlem?
For eks. patruljefører, leder, kasserer?

- Ja
 Nei

6. Har du, eller har du hatt, tillitsverv på skolen, for eks. som elevrådsrepresentant?

- Ja
 Nei

7. Hvor interessert er du i samfunnsspørsmål?
Sett ett kryss

- Svært interessert
 Ganske interessert
 Ikke særlig interessert
 Ikke interessert i det hele tatt

8. Har du gjort noen av aktivitetene som er nevnt under? Kunne du tenke deg å gjøre noe av dette i framtida?

<i>Sett to kryss på hver linje</i>	Gjør eller har gjort		Kunne tenke meg å gjøre i framtida	
	Ja	Nei	Ja	Nei
Aktiv i et ungdomsparti	☐	☐	☐	☐
Aktiv i en annen politisk organisasjon	☐	☐	☐	☐
Fått oppmerksomhet i media for en politisk sak	☐	☐	☐	☐
Deltatt i en underskriftsaksjon	☐	☐	☐	☐
Deltatt på politisk markering (folkemøter, demonstrasjonstog e.l)	☐	☐	☐	☐
Deltatt i ulovlige aksjoner	☐	☐	☐	☐
Skrevet politiske meningsytringer på vegger og lignende	☐	☐	☐	☐
Skadet offentlig eller privat eiendom i protest	☐	☐	☐	☐
Boikottet bestemte produkter eller firmaer	☐	☐	☐	☐
Aktiv i elevrådsarbeid	☐	☐	☐	☐
Med i ungdomsråd/ungdommens kommunestyre e.l	☐	☐	☐	☐

9. Hvor ofte snakker du om samfunnsspørsmål eller politikk når du er sammen med...
Sett ett kryss på hver linje

	Ofte	Av og til	Sjelden	Aldri
Vennene dine	☐	☐	☐	☐
Faren din	☐	☐	☐	☐
Moren din	☐	☐	☐	☐
Andre	☐	☐	☐	☐

10. Nedenfor er det noen påstander om hvordan det er å gå på skolen, og hvordan skolen burde være. Sett ett kryss på hver linje

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig
Det er kjedelig på skolen	☐	☐	☐	☐
Å få gode karakterer er viktig	☐	☐	☐	☐
Lærerne burde være strengere mot elever som bråker	☐	☐	☐	☐
Det er for mye teori og for lite praktisk opplæring i skolen	☐	☐	☐	☐
Jeg trives på skolen	☐	☐	☐	☐
Skolen kommer godt med uansett hva jeg skal drive med senere	☐	☐	☐	☐
Vi lærer mye spennende på skolen	☐	☐	☐	☐
Jeg gruer meg ofte til å gå på skolen	☐	☐	☐	☐
Lærerne våre er flinke til å undervise	☐	☐	☐	☐
Elevene har ingen innflytelse på viktige avgjørelser i skolen	☐	☐	☐	☐
Å møte venner er viktigere for meg enn å lære alt og gjøre det godt på skolen	☐	☐	☐	☐
Jeg synes jeg lærer mer i friminuttene enn i timene	☐	☐	☐	☐
Det er alt for mye bråk og uro i timene	☐	☐	☐	☐
Jeg synes jeg får for lite oppmerksomhet fra lærerne mine	☐	☐	☐	☐
Jeg tror jeg kommer til å få store problemer med å skaffe meg arbeid selv om jeg tar utdanning	☐	☐	☐	☐

**11. Omtrent hvor mange ganger har du skulket en hel dag i løpet av det siste året (siste 12 mnd)?
Sett ett kryss**

- Ingen ganger
- 1 gang
- 2-4 ganger
- 5-10 ganger
- 11-20 ganger
- Mer enn 20 ganger

**12. Liker du deg sammen med klassekameratene dine?
Sett ett kryss**

- Svært godt
- Nokså godt
- Nokså dårlig
- Svært dårlig

**13. Siste gang du fikk karakterer i karakterboka, hvilke karakterer fikk du da i:
Sett ett kryss på hver linje**

	0	1	2	3	4	5	6
Norsk skriftlig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Matematikk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Engelsk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14. Hvor godt stemmer disse utsagnene?**Sett ett kryss på hver linje**

	Stemmer svært godt	Stemmer ganske godt	Usikker	Stemmer ganske dårlig	Stemmer svært dårlig
Foreldrene mine er svært interessert i skolearbeidet mitt	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldrene mine hjelper meg ofte med skolearbeidet	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldrene mine synes det er bortkastet å ta lang utdanning	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldrene mine roser meg ofte for skolearbeidet mitt	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldrene mine snakker sjelden med meg om skolen	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldrene mine synes jeg bør være blant de beste elevene i klassen	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldrene mine synes det er viktig at jeg tar videre utdanning etter fullført videregående skole	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldrene mine synes det er viktig at jeg får en jobb hvor jeg kan tjene mange penger	☐	☐	☐	☐	☐

15. Nedenfor ser du en liste over egenskaper folk kan ha. Hvor godt stemmer disse for deg?**Sett ett kryss på hver linje**

	Stemmer ikke i det hele tatt	Stemmer nokså dårlig	Stemmer omtrent	Stemmer nokså godt	Stemmer helt
Forsvarer mine meninger	☐	☐	☐	☐	☐
Tar hensyn til andre	☐	☐	☐	☐	☐
Sterk personlighet	☐	☐	☐	☐	☐
Forståelsesfull	☐	☐	☐	☐	☐
Har lederegenskaper	☐	☐	☐	☐	☐
Trøster gjerne andre	☐	☐	☐	☐	☐
Dominerende	☐	☐	☐	☐	☐
Varm	☐	☐	☐	☐	☐
Sier hva jeg mener	☐	☐	☐	☐	☐
Vennlig	☐	☐	☐	☐	☐
Villig til å ta sjanser	☐	☐	☐	☐	☐
Glad i barn	☐	☐	☐	☐	☐

HER KOMMER NOEN SPØRSMÅL OM UNDERVISNING OG RUSMIDLER

16. Har du hatt noen undervisning om alkohol eller andre rusmidler på skolen?

Sett ett eller flere kryss

- Ja vi har jobbet med det som prosjekt eller annen elevstyrt undervisning.
- Ja, læreren har snakket om det
- Ja, vi har hatt besøk av politiet som snakket om det
- Ja, vi har hatt besøk av en tidligere rusmisbruker
- Ja, vi har hatt besøk av andre som har snakket om det
- Ja, vi har sett film eller video
- Ja, vi har gjort andre ting
- Nei
- Jeg husker ikke

17. Hvis du har hatt noe undervisning om alkohol eller andre rusmidler, synes du det var interessant?

Sett ett kryss

- Svært interessant
- Nokså interessant
- Nokså kjedelig
- Svært kjedelig

18. Hvis du har hatt noe undervisning om rusmidler, tror du denne undervisningen virket til å få elevene til å drikke mindre og/eller holde seg borte fra stoff?

Sett ett kryss

- Ja, helt sikkert
- Ja, kanskje for noen
- Nei, jeg tror ikke det
- Vet ikke

HER KOMMER NOEN SPØRSMÅL OM DINE ERFARINGER MED ALKOHOL OG ANDRE RUSMIDLER

19. Har du noen gang drukket alkohol (dvs mer enn et par slurker)?

Nei

Ja, jeg var år første gang

20. Har du noen gang drukket så mye at du kjente deg tydelig beruset?

Nei, jeg har aldri vært beruset

Ja, jeg var år første gang

21. Hvor mange ganger har du drukket alkohol i løpet av det siste året (siste 12 mnd)?

Sett ett kryss

- Har aldri drukket
- Har ikke drukket siste år
- 1-4 ganger
- 5-10 ganger
- Omtrent 1 gang i måneden
- Omtrent 1 gang i uka
- Flere ganger i uka

22. Hvis du har drukket alkohol, hvordan har du fått tak i alkohol de siste 12 måneder?

Sett ett kryss for hver linje

	Ingen ganger	1 gang	2-4 ganger	5 eller flere ganger
Kjøpt (øl) selv i butikk	☐	☐	☐	☐
Kjøpt selv på polet	☐	☐	☐	☐
Druknet på utested (diskotek, bar, pub eller liknende)	☐	☐	☐	☐
Fått av mor eller far	☐	☐	☐	☐
Tatt hjemme (uten lov)	☐	☐	☐	☐
Fått eller kjøpt av andre ungdommer	☐	☐	☐	☐
Kjøpt av andre voksne	☐	☐	☐	☐
Fått tak i alkohol på andre måter	☐	☐	☐	☐

23. Hvor ofte drikker du alkohol nå for tiden?

Sett ett kryss for hver linje

	Hver uke	Hver måned	Sjelden	Aldri
Alkohol (uansett hvilken type)	☐	☐	☐	☐
Rusbrus	☐	☐	☐	☐
Øl	☐	☐	☐	☐
Vin (eller champagne)	☐	☐	☐	☐
Brennevin (eller hjemmebrent)	☐	☐	☐	☐

24. Har du blitt tilbudt eller brukt følgende stoffer:

NB: Sett to kryss for hver linje - ett for "tilbudt" og ett for "brukt"

	Tilbudt		Brukt	
	Ja	Nei	Ja	Nei
Hasj eller marihuana	☐	☐	☐	☐
Kokain	☐	☐	☐	☐
Ecstasy ("E")	☐	☐	☐	☐
Amfetamin ("speed")	☐	☐	☐	☐
LSD	☐	☐	☐	☐
Zetacyllin ("kanel")	☐	☐	☐	☐
GHB	☐	☐	☐	☐
Heroin	☐	☐	☐	☐

HER KOMMER NOEN SPØRSMÅL OM DINE HOLDNINGER TIL RUSMIDLER:

25. Tenk deg at du hadde valget mellom å gå på en fest hvor det ble drukket alkohol eller en hvor det ikke ble drukket. Hva ville du velge? *Sett ett kryss*

- Ganske sikkert den *med* alkohol
- Antakelig den *med* alkohol
- Umulig å si. Begge kan være like hyggelige
- Antakelig den *uten* alkohol
- Ganske sikkert den *uten* alkohol

26. Hva gjør du hvis du blir tilbudt alkohol på en fest? *Sett ett kryss*

- Jeg sier ja takk og drikker
- Jeg sier ja takk og drikker det selv om jeg ikke vil
- Jeg tar i mot, men heller den ut i smug
- Jeg sier nei takk

27. Tenk deg at ungdom blir tilbudt alkohol på en fest.

Hvis ungdommene tar i mot tilbudet, hvor godt stemmer følgende påstander om hvorfor de gjør det?

Sett ett kryss på hver linje

	Stemmer godt	Stemmer litt	Stemmer ikke	Jeg vet ikke
Ungdommene tar i mot alkohol ...				
... fordi alkohol smaker godt.	☐	☐	☐	☐
... fordi alkohol er forbudt.	☐	☐	☐	☐
... fordi alkohol gir status.	☐	☐	☐	☐
... fordi det gjør alle de andre.	☐	☐	☐	☐
... av andre grunner.	☐	☐	☐	☐

Hvis ungdommene ikke tar i mot tilbudet, hvor godt stemmer følgende påstander om hvorfor de ikke gjør det? *Sett ett kryss på hver linje*

	Stemmer godt	Stemmer litt	Stemmer ikke	Jeg vet ikke
Ungdommene tar ikke i mot alkohol ...				
... fordi alkohol ikke smaker godt.	☐	☐	☐	☐
... fordi alkohol er forbudt.	☐	☐	☐	☐
... fordi alkohol ikke gir status.	☐	☐	☐	☐
... fordi de ikke vil gjøre som alle andre.	☐	☐	☐	☐
... av andre grunner.	☐	☐	☐	☐

28. Hvor mye tror du andre drikker i forhold til deg selv

- Mer
- Mindre
- Like mye

29. Kunne du tenke deg en rusgiftfri livsstil?

- Ja
- Ja, frem til jeg er 18
- Nei
- Vet ikke

30. Her kommer to påstander. Hvor enig eller uenig er du i dem?

Sett ett kryss på hver linje

	Enig	Både og	Uenig
Noen mener at et par drinker hjelper på humøret og får en til å glemme sine problemer og bekymringer.	☐	☐	☐
Noen mener at det er lettere å nærme seg den en er forelsket i når en først har drukket litt.	☐	☐	☐

31. Synes du det er for lett eller for vanskelig for ungdom på din alder å få tak i alkohol? *Sett ett kryss*

- Alt for lett
- Litt for lett
- Omtrent passe
- Litt for vanskelig
- Alt for vanskelig
- Har ingen mening om dette

32. Hvor godt stemmer disse utsagnene?

Sett ett kryss på hver linje

Ungdom som ikke drikker ...	Stemmer svært godt	Stemmer ganske godt	Usikker	Stemmer ganske dårlig	Stemmer svært dårlig
... er kjedelige	☐	☐	☐	☐	☐
... er prektige	☐	☐	☐	☐	☐
... tør å skille seg ut	☐	☐	☐	☐	☐
... er festbremsere	☐	☐	☐	☐	☐
... er sosiale	☐	☐	☐	☐	☐
... er kule	☐	☐	☐	☐	☐
... er ensomme	☐	☐	☐	☐	☐
... er selvstendige	☐	☐	☐	☐	☐

33. Kjenner du ungdommer som ikke drikker alkohol av en eller annen grunn?

- Ja
 Nei
 Vet ikke

34. Tenk deg en gutt eller jente på 16 år. Synes du det er greit at han/hun:

	Helt enig	Nokså enig	Nokså uenig	Helt uenig
Får servert vin eller pils av foreldrene sine på nyttårsaften, 17. mai eller ved andre høytidelige anledninger?	☐	☐	☐	☐
Får servert vin eller pils av foreldrene sine til søndagsmiddagen?	☐	☐	☐	☐
Får lov til å drikke vin eller pils av foreldrene sine når de er på ferie sammen?	☐	☐	☐	☐
Får en flaske vin eller en six-pack med øl av foreldrene til å ha med på klassefest?	☐	☐	☐	☐
Får en halv flaske vodka av foreldrene til å ha med på klassefest?	☐	☐	☐	☐

35. I Norge er det omtrent 1.500 dødsfall hvert år som skyldes alkoholbruk. Noen av dem som dør er personer med langvarig bruk (alkoholikere), andre dør på grunn av uhell under en mer tilfeldig rus. Hvor stor del tror du alkoholikerne utgjør?

- Flesteparten
 Omtrent halvparten
 Omtrent fjerdeparten
 Under en fjerdepart

TIL SLUTT LITT SOM HAR MED DETTE KURSET Å GJØRE:

36. Hvor mange deltakere er det her fra din klasse?

(antall) personer

37. På hvilken måte kom dere frem til hvem som var aktuelle til å reise på kurs

- De som var interessert meldte seg
 Læreren plukket ut de aktuelle
 Loddrekning blant alle elevene i klassen
 De som var tillitsvalgte ble spurt
 Annen måte

38. Hvor mange var aktuelle til å reise

(antall) personer

39. Hvordan valgte dere ut de som skulle få lov til å reise?

- Det var bare to som var interessert i å reise
- Læreren/skolen valgte mellom de aktuelle
- Loddrekning blant de som var aktuelle
- Valg mellom de som var aktuelle
- Vet ikke

40. Hvis du meldte deg selv, hva var den viktigste grunnen til det?

- Jeg er interessert i temaet
- Har hørt at det var gøy og at jeg burde dra
- Slipper skolen
- Andre grunner
- Vet ikke

41. Kjenner du andre som har deltatt i FRISTIL tidligere?

(antall) personer

42. Er dere blitt orientert om FRISTIL i klassen

- Nøye, minst en halv skoletime
- Litt, under en halv skoletime
- Nei, ikke i det hele tatt

43. Hva tror du forventes av deg etter at du har fullført dette kurset?

Sett ett kryss for det du mener er riktigst

- Ikke drikke alkohol
- Være mer kritisk til bruken av rusgifter
- Lede diskusjon i klassen
- Holde foredrag for klassen min
- Dele ut informasjon om alkohol
- Andre ting
- Vet ikke

Tusen takk for hjelpen!

Vedlegg 3: Spørreskjema kursslutt INTRO

ID-nr:
(8 sifre)

SPØRRESKJEMA - KURSSLUTT

FØRST LITT OM HVA DU SYNES OM KURSET:

	Meget bra	Bra	Meget dårlig	Dårlig
1. Hva synes du om lederne?.....	☐	☐	☐	☐
2. Hva synes du om miljøet på kurset?.....	☐	☐	☐	☐
3. Hva synes du om smågruppene?.....	☐	☐	☐	☐
4. Hva synes du om fritids- og kveldsaktivitetene?.	☐	☐	☐	☐
5. Hva synes du om forelesingene?.....	☐	☐	☐	☐

	Meget Interessant	Interessant	Lite interessant	Uinteressant
6. Hva synes du om det du har lært på kurset?.....	☐	☐	☐	☐

	Meget bra	Bra	Dårlig	Meget dårlig
7. Hva synes du om kursmaterialet?.....	☐	☐	☐	☐

8. Kjenner du deg bra forberedt til å gjennomføre opplegget i klassa di når du kommer hjem.....	☐	☐	☐	☐
---	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

Gleder meg Gleder meg Gruer meg Gruer meg
 mye litt litt mye

9. Gleder eller gruer du deg til å gjennomføre opplegget i klassen din

10. Tror du at du kommer til å snakke om det du har lært her med ...
Sett ett kryss på hver linje

	Ja	Nei	Vet ikke
Vennene dine	☐	☐	☐
Faren din	☐	☐	☐
Moren din	☐	☐	☐
Andre	☐	☐	☐

HER VIL VI GJERNE AT DU KOBLER SAMMEN NOEN ORD

11. Nedenfor finner du åtte ord i venstre kolonne. Vi vil at du skal tenke på det du kobler til disse ordene. *Velg to av de fire ordene* i høyre kolonne som du synes passer best for hvert av ordene i venstre kolonne. (Du kan krysse av færre enn to men ikke flere.)

Venstre kolonne	Høyre kolonne
Mp3spiller	☐ Praktisk
	☐ Nødvendig
	☐ Upraktisk
	☐ Unødvendig
Image	☐ Viktig
	☐ Upopulær
	☐ Populær
	☐ Ikke viktig
Niendeklassing	☐ Selvstendig
	☐ Usikker
	☐ Uselvstendig
	☐ Sikker
Øl	☐ Pizza
	☐ Vold
	☐ Fest
	☐ Fyll

Venstre kolonne	Høyre kolonne
Mobiltelefon	☐ Tøft
	☐ Billig
	☐ Dyr
	☐ Teit
Fest	☐ Full
	☐ Kick
	☐ Drikke
	☐ Danse
Fotball	☐ Egotripp
	☐ Kjedelig
	☐ Lagsport
	☐ Morsomt
Leder	☐ Gammel
	☐ Hjelp
	☐ Ung
	☐ Bestemme

12. Nedenfor ser du en liste over egenskaper folk kan ha. Hvor godt stemmer disse for deg?

Sett ett kryss på hver linje

	Stemmer ikke i det hele tatt	Stemmer nokså dårlig	Stemmer omtrent	Stemmer nokså godt	Stemmer helt
Forsvarer mine meninger	☐	☐	☐	☐	☐
Tar hensyn til andre	☐	☐	☐	☐	☐
Sterk personlighet	☐	☐	☐	☐	☐
Forståelsesfull	☐	☐	☐	☐	☐
Har lederegenskaper	☐	☐	☐	☐	☐
Trøster gjerne andre	☐	☐	☐	☐	☐
Dominerende	☐	☐	☐	☐	☐
Varm	☐	☐	☐	☐	☐
Sier hva jeg mener	☐	☐	☐	☐	☐
Vennlig	☐	☐	☐	☐	☐
Villig til å ta sjanser	☐	☐	☐	☐	☐
Glad i barn	☐	☐	☐	☐	☐

HER KOMMER NOEN SPØRSMÅL SOM DU HAR SVART PÅ FØR, MEN SVAR LIKEVEL:

HOLDNINGER TIL RUSMIDLER:

13. Tenk deg at du hadde valget mellom å gå på en fest hvor det ble drukket alkohol eller hvor det ikke ble drukket. Hva ville du velge? Sett ett kryss

- Ganske sikkert den *med* alkohol
- Antakelig den *med* alkohol
- Umulig å si. Begge kan være like hyggelige
- Antakelig den *uten* alkohol
- Ganske sikkert den *uten* alkohol

14. Hva gjør du hvis du blir tilbudt alkohol på en fest? Sett ett kryss

- Jeg sier ja takk og drikker
- Jeg sier ja takk og drikker det selv om jeg ikke vil
- Jeg tar i mot, men heller den ut i smug
- Jeg sier nei takk

15. Tenk deg at ungdom blir tilbudt alkohol på en fest.

Hvis ungdommene tar i mot tilbudet, hvor godt stemmer følgende påstander om hvorfor de gjør det?

Sett ett kryss på hver linje

Ungdommene tar i mot alkohol ...	Stemmer godt	Stemmer litt	Stemmer ikke	Jeg vet ikke
... fordi alkohol smaker godt.	☐	☐	☐	☐
... fordi alkohol er forbudt.	☐	☐	☐	☐
... fordi alkohol gir status.	☐	☐	☐	☐
... fordi det gjør alle de andre.	☐	☐	☐	☐
... av andre grunner.	☐	☐	☐	☐

Hvis ungdommene ikke tar i mot tilbudet, hvor godt stemmer følgende påstander om hvorfor de ikke gjør det?

Sett et kryss på hver linje

Ungdommene tar ikke i mot alkohol ...	Stemmer godt	Stemmer litt	Stemmer ikke	Jeg vet ikke
... fordi alkohol ikke smaker godt.	☐	☐	☐	☐
... fordi alkohol er forbudt.	☐	☐	☐	☐
... fordi alkohol ikke gir status.	☐	☐	☐	☐
... fordi de ikke vil gjøre som alle andre.	☐	☐	☐	☐
... av andre grunner.	☐	☐	☐	☐

16. Hvor mye tror du andre drikker i forhold til deg selv?

- Mer
- Mindre
- Like mye

17. Kunne du tenke deg en rusgiftfri livsstil?

- Ja
- Ja, frem til jeg er 18
- Nei
- Vet ikke

**18. Her kommer to påstander. Hvor enig eller uenig er du i dem?
Sett ett kryss på hver linje**

	Enig	Både og	Uenig
Noen mener at et par drinker hjelper på humøret og får en til å glemme sine problemer og bekymringer.	☐	☐	☐
Noen mener at det er lettere å nærme seg den en er forelsket i når en først har drukket litt.	☐	☐	☐

**19. Hvor godt stemmer disse utsagnene?
Sett ett kryss på hver linje**

Ungdom som ikke drikker ...	Stemmer svært godt	Stemmer ganske godt	Usikker	Stemmer ganske dårlig	Stemmer svært dårlig
... er kjedelige	☐	☐	☐	☐	☐
... er prektige	☐	☐	☐	☐	☐
... tør å skille seg ut	☐	☐	☐	☐	☐
... er festbremser	☐	☐	☐	☐	☐
... er sosiale	☐	☐	☐	☐	☐
... er kule	☐	☐	☐	☐	☐
... er ensomme	☐	☐	☐	☐	☐
... er selvstendige	☐	☐	☐	☐	☐

20. Kjenner du ungdommer som ikke drikker alkohol av en eller annen grunn?

- Ja
 Nei
 Vet ikke

21. Tenk deg en gutt eller jente på 16 år. Synes du det er greit at han/hun:

	Helt enig	Nokså enig	Nokså uenig	Helt uenig
Får servert vin eller pils av foreldrene sine på nyttårsaften, 17. mai eller ved andre høytidelige anledninger?	☐	☐	☐	☐
Får servert vin eller pils av foreldrene sine til søndagsmiddagen?	☐	☐	☐	☐
Får lov til å drikke vin eller pils av foreldrene sine når de er på ferie sammen?	☐	☐	☐	☐
Får en flaske vin eller en six-pack med øl av foreldrene til å ha med på klassefest?	☐	☐	☐	☐
Får en halv flaske vodka av foreldrene til å ha med på klassefest?	☐	☐	☐	☐

22. I Norge er det omtrent 1.500 dødsfall hvert år som skyldes alkoholbruk. Noen av dem som dør er personer med langvarig bruk (alkoholiker), andre dør på grunn av uhell under en mer tilfeldig rus. Hvor stor del tror du alkoholikerne utgjør?

- Flesteparten
- Omtrent halvparten
- Omtrent fjerdeparten
- Under en fjerdepart

23. Hvem synes du til nå har gitt deg mest kunnskaper om alkohol? *Sett ett kryss*

- Skolen
- Foreldrene
- Venner/venninner
- Massemedia (fjernsyn, presse, film, video etc.)
- Dette kurset
- Andre

24. Hvem synes du til nå har påvirket deg mest når det gjelder dine holdninger til alkohol?

Kryss av bare ett svar.

- Skolen
- Foreldrene
- Venner/venninner
- Massemedia (fjernsyn, presse, film, video etc.)
- Dette kurset
- Andre

ET SISTE SPØRSMÅL SOM HAR MED DETTE KURSET Å GJØRE:

25. Hva tror du forventes av deg etter at du har fullført dette kurset?

Kryss av bare ett svar.

- Ikke drikke alkohol
- Være mer kritisk til bruken av rusgifter
- Lede diskusjon i klassen
- Holde foredrag for klassen min
- Dele ut informasjon om alkohol
- Andre ting
- Vet ikke

Tusen takk for hjelpen!

Vedlegg 4: Spørreskjema medelever

EVALUERING AV FRISTIL 2004

FRISTIL er et rusforebyggende tiltak i regi av ungdomsorganisasjonen Juvente rettet mot niende klasse. Din klasse deltar. Denne høsten setter forskningsinstituttet NOVA i gang en effektevaluering av FRISTIL. Dette spørreskjemaet er en del av denne evalueringen. Vi ber deg fylle det ut for på den måten å bidra til et best mulig bilde av FRISTIL på din skole.

De fleste steder skal du sette et kryss i ruta som passer best for deg. Noen ganger ber vi deg om flere kryss. Ikke bruk for lang tid på hvert spørsmål. Er det spørsmål som du synes er vanskelig, eller som du ikke vil svare på, kan du hoppe over dem. Men vi ser helst at du svarer på alle spørsmålene.

Undersøkelsen er fullstendig **anonym**. Det betyr at ingen vil få vite akkurat hva du har svart. Etter at du har fylt ut skjemaet skal du putte det i konvolutt, lime igjen og levere den til kursleder. Det er **frivillig** å delta i undersøkelsen. Man kan trekke seg underveis, og man kan hoppe over spørsmål man ikke kan eller vil svare på.

Vi håper at flest mulig vil være med i undersøkelsen og dermed bidra til at vi får best mulig kunnskap om FRISTILs effekter på ungdoms holdninger til rusgiftbruk. Alle som fyller ut skjemaet er med i trekningen om fine premier som MP3-spillere og gavekort på cder.

Spørsmål om undersøkelsen kan rettes til Juvente pedagogisk avdeling (telefon 23 21 45 50 eller e-post elin.kjeldstadli@juvente.no) eller til NOVA ved Geir Moshuus (telefon 22 54 12 39 eller e-post geir.moshuus@nova.no)

På forhånd takk for hjelpen!

Med vennlig hilsen

Elisabeth Backe-Hansen
Forskningsleder NOVA
FRISTIL

Geir Moshuus
Prosjektleder NOVA

Elin Kjeldstadli
Prosjektleder

ID-nr:
(8 sifre)

SPØRRESKJEMA – KLASSEDELEN - MEDELEVER

FØRST VIL VI GJERNE VITE HVEM DU ER OG HVOR GAMMEL DU ER

1. Er du gutt eller jente?

- Gutt
 Jente

2. Hvor gammel er du?

- 12 år
 13 år
 14 år
 15 år
 16 år eller eldre

HER VIL VI GJERNE AT DU KOBLER SAMMEN NOEN ORD

3. Nedenfor finner du åtte ord i venstre kolonne. Vi vil at du skal tenke på det du kobler til disse ordene. *Velg to av de fire ordene* i høyre kolonne som du synes passer best for hvert av ordene i venstre kolonne. (Du kan krysse av færre enn to men ikke flere.)

<i>Venstre kolonne</i>	<i>Høyre kolonne</i>	<i>Venstre kolonne</i>	<i>Høyre kolonne</i>
Mp3spiller	☐ Praktisk ☐ Nødvendig ☐ Upraktisk ☐ Unødvendig	Mobiltelefon	☐ Tøft ☐ Billig ☐ Dyr ☐ Teit
Image	☐ Viktig ☐ Upopulær ☐ Populær ☐ Ikke viktig	Fest	☐ Full ☐ Kick ☐ Drikke ☐ Danse
Niendeklassing	☐ Selvstendig ☐ Usikker ☐ Uselvstendig ☐ Sikker	Fotball	☐ Egotripp ☐ Kjedelig ☐ Lagsport ☐ Morsomt
Øl	☐ Pizza ☐ Vold ☐ Fest ☐ Fyll	Leder	☐ Gammel ☐ Hjelp ☐ Ung ☐ Bestemme

4. Har klassen din gjennomgått rusforebyggingskurset FRISTIL ennå?

- Ja
 Nei
 Jeg vet ikke

HER VIL VI GJERNE VITE LITT MER OM DEG:

5. Har du vært medlem av noen foreninger, klubber eller lag etter at du fylte 10 år?

Sett ett kryss

- Ja jeg er medlem nå
 Har vært medlem, men har sluttet
 Er ikke medlem, og har heller aldri vært medlem

6. Har du eller har du hatt tillitsverv i den eller de klubber/foreninger du er medlem?

For eks. patruljefører, leder, kasserer?

- Ja
 Nei

7. Har du, eller har du hatt, tillitsverv på skolen, for eks. som elevrådsrepresentant?

- Ja
 Nei

8. Hvor interessert er du i samfunnsspørsmål?

Sett ett kryss

- Svært interessert
 Ganske interessert
 Ikke særlig interessert
 Ikke interessert i det hele tatt

9. Har du gjort noen av aktivitetene som er nevnt under? Kunne du tenke deg å gjøre noe av dette i framtida?

Sett to kryss på hver linje

	Gjør eller har gjort		Kunne tenke meg å gjøre i framtida	
	Ja	Nei	Ja	Nei
Aktiv i et ungdomsparti	☐	☐	☐	☐
Aktiv i en annen politisk organisasjon	☐	☐	☐	☐
Fått oppmerksomhet i media for en politisk sak	☐	☐	☐	☐
Deltatt i en underskriftsaksjon	☐	☐	☐	☐
Deltatt på politisk markering (folkemøter, demonstrasjonstog e.l)	☐	☐	☐	☐
Deltatt i ulovlige aksjoner	☐	☐	☐	☐
Skrevet politiske meningsytringer på vegger og lignende	☐	☐	☐	☐
Skadet offentlig eller privat eiendom i protest	☐	☐	☐	☐
Boikottet bestemte produkter eller firmaer	☐	☐	☐	☐
Aktiv i elevrådsarbeid	☐	☐	☐	☐
Med i ungdomsråd/ungdommens kommunestyre e.l	☐	☐	☐	☐

10. Hvor ofte snakker du om samfunnsspørsmål eller politikk når du er sammen med...

Sett ett kryss på hver linje

	Ofte	Av og til	Sjelden	Aldri
Vennene dine	☐	☐	☐	☐
Faren din	☐	☐	☐	☐
Moren din	☐	☐	☐	☐
Andre	☐	☐	☐	☐

11. Nedenfor er det noen påstander om hvordan det er å gå på skolen, og hvordan skolen burde være.

Sett ett kryss på hver linje

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig
Det er kjedelig på skolen	☐	☐	☐	☐
Å få gode karakterer er viktig	☐	☐	☐	☐
Lærerne burde være strengere mot elever som bråker	☐	☐	☐	☐
Det er for mye teori og for lite praktisk opplæring i skolen	☐	☐	☐	☐
Jeg trives på skolen	☐	☐	☐	☐
Skolen kommer godt med uansett hva jeg skal drive med senere	☐	☐	☐	☐
Vi lærer mye spennende på skolen	☐	☐	☐	☐
Jeg gruer meg ofte til å gå på skolen	☐	☐	☐	☐
Lærerne våre er flinke til å undervise	☐	☐	☐	☐
Elevene har ingen innflytelse på viktige avgjørelser i skolen	☐	☐	☐	☐
Å møte venner er viktigere for meg enn å lære alt og gjøre det godt på skolen	☐	☐	☐	☐
Jeg synes jeg lærer mer i friminuttene enn i timene	☐	☐	☐	☐
Det er alt for mye bråk og uro i timene	☐	☐	☐	☐
Jeg synes jeg får for lite oppmerksomhet fra lærerne mine	☐	☐	☐	☐
Jeg tror jeg kommer til å få store problemer med å skaffe meg arbeid selv om jeg tar utdanning	☐	☐	☐	☐

12. Omtrent hvor mange ganger har du skulket en hel dag i løpet av det siste året (siste 12 mnd)? Sett ett kryss

- Ingen ganger
- 1 gang
- 2-4 ganger
- 5-10 ganger
- 11-20 ganger
- Mer enn 20 ganger

13. Liker du deg sammen med klassekameratene dine?

Sett ett kryss

- Svært godt
- Nokså godt
- Nokså dårlig
- Svært dårlig

14. Siste gang du fikk karakterer i karakterboka, hvilke karakterer fikk du da i:

Sett ett kryss på hver linje

	0	1	2	3	4	5	6
Norsk skriftlig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Matematikk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Engelsk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

15. Hvor godt stemmer disse utsagnene?

Sett ett kryss på hver linje

	Stemmer svært godt	Stemmer ganske godt	Usikker	Stemmer ganske dårlig	Stemmer svært dårlig
Foreldrene mine er svært interessert i skolearbeidet mitt	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldrene mine hjelper meg ofte med skolearbeidet	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldrene mine synes det er bortkastet å ta lang utdanning	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldrene mine roser meg ofte for skolearbeidet mitt	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldrene mine snakker sjelden med meg om skolen	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldrene mine synes jeg bør være blant de beste elevene i klassen	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldrene mine synes det er viktig at jeg tar videre utdanning etter fullført videregående skole	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldrene mine synes det er viktig at jeg får en jobb hvor jeg kan tjene mange penger	☐	☐	☐	☐	☐

16. Nedenfor ser du en liste over egenskaper folk kan ha. Hvor godt stemmer disse for deg?

Sett ett kryss på hver linje

	Stemmer ikke i det hele tatt	Stemmer nokså dårlig	Stemmer omtrent	Stemmer nokså godt	Stemmer helt
Forsvarer mine meninger	☐	☐	☐	☐	☐
Tar hensyn til andre	☐	☐	☐	☐	☐
Sterk personlighet	☐	☐	☐	☐	☐
Forståelsesfull	☐	☐	☐	☐	☐
Har lederegenskaper	☐	☐	☐	☐	☐
Trøster gjerne andre	☐	☐	☐	☐	☐
Dominerende	☐	☐	☐	☐	☐
Varm	☐	☐	☐	☐	☐
Sier hva jeg mener	☐	☐	☐	☐	☐
Vennlig	☐	☐	☐	☐	☐
Villig til å ta sjanser	☐	☐	☐	☐	☐
Glad i barn	☐	☐	☐	☐	☐

RUSMIDDELUNDERVISNING

For kort tid siden gjennomførte dere FRISTIL i din klasse, og det var en eller to av elevene som hadde vært på kurs og sto for dette. **OBS! Noen har ikke gjennomført kurset ennå, dere skal hoppe rett til spørsmål 28.**

17. Synes du undervisningen var interessant?

Sett ett kryss

- Svært interessant
- Nokså interessant
- Nokså kjedelig
- Svært kjedelig

18. Tror du undervisningen virket til å få elevene til å drikke mindre og/eller holde seg borte fra stoff?

Sett ett kryss

- Ja, helt sikkert
- Ja, kanskje for noen
- Nei, jeg tror ikke det
- Vet ikke

19. Omtrent hvor lenge siden er det siden denne undervisningen? Uker.

20. Hvor mye tid brukte dere på denne undervisningen? Skoletimer.

21. Kom eleven, eller elevene, som sto for FRISTIL fra din egen klasse?

- Ja
 Nei, fra en annen klasse

22. Har du vært med på å gjennomføre temakvelden for foreldre?

- Ja
 Nei, men vi har planlagt den
 Nei

23. Hvordan synes du elevene formidlet det de hadde lært?

Sett ett kryss

- Veldig flinke
 Sånn passe
 Dårlig
 Jeg vet ikke

24. Har du lært noe om følgende tema:

Sett ett kryss på hver linje

	Ja	Nei	Vet ikke
Hva som skaper god stemning på fest?	☐	☐	☐
Ulike former for påvirkning?	☐	☐	☐
Flertallsmisforståelsen?	☐	☐	☐
Skadevirkninger av rusgifter	☐	☐	☐

25. Har du snakket med foreldrene dine etter klasseopplegget om:

Sett ett kryss på hver linje

	Ja, mye	Ja, så vidt	Nei
Voksnes alkoholforbruk?	☐	☐	☐
Ungdoms alkoholforbruk?	☐	☐	☐
Flertallsmisforståelsen?	☐	☐	☐
Skadevirkninger av rusgifter	☐	☐	☐

26. Har du snakket med dine venner/venninner om alkoholbruk etter klasseopplegget?

- Ja, flere ganger
 Ja, så vidt
 Nei

27. Hvis du diskuterer alkoholbruk, hvor viktig synes du det er å diskutere det med:

<i>Sett ett kryss på hver linje</i>	Veldig viktig	Viktig	Ikke så viktig	Ikke viktig i det hele tatt
Foreldre	☐	☐	☐	☐
Lærer	☐	☐	☐	☐
Venner	☐	☐	☐	☐
Andre	☐	☐	☐	☐

HER KOMMER NOEN SPØRSMÅL OM DINE ERFARINGER MED ALKOHOL OG ANDRE RUSMIDLER

28. Har du noen gang drukket alkohol (dvs mer enn et par slurker)?

Nei

Ja, jeg var år første gang

29. Har du noen gang drukket så mye at du kjente deg tydelig beruset?

Nei, jeg har aldri vært beruset

Ja, jeg var år første gang

30. Hvor mange ganger har du drukket alkohol i løpet av det siste året (siste 12 mnd)? Sett ett kryss

- Har aldri drukket
 Har ikke drukket siste år
 1-4 ganger
 5-10 ganger
 Omtrent 1 gang i måneden
 Omtrent 1 gang i uka
 Flere ganger i uka

31. Hvis du har drukket alkohol, hvordan har du fått tak i alkohol de siste 12 måneder?

Sett ett kryss for hver linje

	Ingen ganger	1 gang	2-4 ganger	5 eller flere ganger
Kjøpt (øl) selv i butikk	☐	☐	☐	☐
Kjøpt selv på polet	☐	☐	☐	☐
Drukke på utested (diskotek, bar, pub eller liknende)	☐	☐	☐	☐
Fått av mor eller far	☐	☐	☐	☐
Tatt hjemme (uten lov)	☐	☐	☐	☐
Fått eller kjøpt av andre ungdommer	☐	☐	☐	☐
Kjøpt av andre voksne	☐	☐	☐	☐
Fått tak i alkohol på andre måter	☐	☐	☐	☐

32. Hvor ofte drikker du alkohol nå for tiden?

Sett ett kryss for hver linje

	Hver uke	Hver måned	Sjelden	Aldri
Alkohol (uansett hvilken type)	☐	☐	☐	☐
Rusbrus	☐	☐	☐	☐
Øl	☐	☐	☐	☐
Vin (eller champagne)	☐	☐	☐	☐
Brennevin (eller hjemmebrent)	☐	☐	☐	☐

33. Har du blitt tilbudt eller brukt følgende stoffer:

NB: Sett to kryss for hver linje - ett for "tilbudt" og ett for "brukt"

	Tilbudt		Brukt	
	Ja	Nei	Ja	Nei
Hasj eller marihuana	☐	☐	☐	☐
Kokain	☐	☐	☐	☐
Ecstasy ("E")	☐	☐	☐	☐
Amfetamin ("speed")	☐	☐	☐	☐
LSD	☐	☐	☐	☐
Zetacyllin ("kanel")	☐	☐	☐	☐
GHB	☐	☐	☐	☐
Heroin	☐	☐	☐	☐

HER KOMMER NOEN SPØRSMÅL OM DINE HOLDNINGER TIL RUSMIDLER:

34. Tenk deg at du hadde valget mellom å gå på en fest hvor det ble drukket alkohol eller en hvor det ikke ble drukket. Hva ville du velge? Sett ett kryss

- Ganske sikkert den *med* alkohol
- Antakelig den *med* alkohol
- Umulig å si. Begge kan være like hyggelige
- Antakelig den *uten* alkohol
- Ganske sikkert den *uten* alkohol

35. Hva gjør du hvis du blir tilbudt alkohol på en fest? Sett ett kryss

- Jeg sier ja takk og drikker
- Jeg sier ja takk og drikker det selv om jeg ikke vil
- Jeg tar i mot, men heller den ut i smug
- Jeg sier nei takk

36. Tenk deg at ungdom blir tilbudt alkohol på en fest.

Hvis ungdommene tar i mot tilbudet, hvor godt stemmer følgende påstander om hvorfor de gjør det? Sett ett kryss på hver linje

Ungdommene tar i mot alkohol ...	Stemmer godt	Stemmer litt	Stemmer ikke	Jeg vet ikke
... fordi alkohol smaker godt.	☐	☐	☐	☐
... fordi alkohol er forbudt.	☐	☐	☐	☐
... fordi alkohol gir status.	☐	☐	☐	☐
... fordi det gjør alle de andre.	☐	☐	☐	☐
... av andre grunner.	☐	☐	☐	☐

37. Hvis ungdommene ikke tar i mot tilbudet, hvor godt stemmer følgende påstander om hvorfor de ikke gjør det? Sett ett kryss på hver linje

Ungdommene tar ikke i mot alkohol ...	Stemmer godt	Stemmer litt	Stemmer ikke	Jeg vet ikke
... fordi alkohol ikke smaker godt.	☐	☐	☐	☐
... fordi alkohol er forbudt.	☐	☐	☐	☐
... fordi alkohol ikke gir status.	☐	☐	☐	☐
... fordi de ikke vil gjøre som alle andre.	☐	☐	☐	☐
... av andre grunner.	☐	☐	☐	☐

38. Hvor mye tror du andre drikker i forhold til deg selv?

- Mer
- Mindre
- Like mye

39. Kunne du tenke deg en rusgiftfri livsstil?

- Ja
- Ja, frem til jeg er 18
- Nei
- Vet ikke

40. Her kommer to påstander. Hvor enig eller uenig er du i dem?

Sett ett kryss på hver linje

	Enig	Både og	Uenig
Noen mener at et par drinker hjelper på humøret og får en til å glemme sine problemer og bekymringer.	☐	☐	☐
Noen mener at det er lettere å nærme seg den en er forelsket i når en først har drukket litt.	☐	☐	☐

41. Synes du det er for lett eller for vanskelig for ungdom på din alder å få tak i alkohol?

Sett ett kryss

- Alt for lett
- Litt for lett
- Omtrent passe
- Litt for vanskelig
- Alt for vanskelig
- Har ingen mening om dette

42. Hvor godt stemmer disse utsagnene?

Sett ett kryss på hver linje

Ungdom som ikke drikker ...	Stemmer svært godt	Stemmer ganske godt	Usikker	Stemmer ganske dårlig	Stemmer svært dårlig
... er kjedelige	☐	☐	☐	☐	☐
... er prektige	☐	☐	☐	☐	☐
... tør å skille seg ut	☐	☐	☐	☐	☐
... er festbremser	☐	☐	☐	☐	☐
... er sosiale	☐	☐	☐	☐	☐
... er kule	☐	☐	☐	☐	☐
... er ensomme	☐	☐	☐	☐	☐
... er selvstendige	☐	☐	☐	☐	☐

43. Kjenner du ungdommer som ikke drikker alkohol av en eller annen grunn?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

44. Tenk deg en gutt eller jente på 16 år. Synes du det er greit at han/hun:

	Helt enig	Nokså enig	Nokså uenig	Helt uenig
Får servert vin eller pils av foreldrene sine på nyttårsaftnen, 17. mai eller ved andre høytidelige anledninger?	☐	☐	☐	☐
Får servert vin eller pils av foreldrene sine til søndagsmiddagen?	☐	☐	☐	☐
Får lov til å drikke vin eller pils av foreldrene sine når de er på ferie sammen?	☐	☐	☐	☐
Får en flaske vin eller en six-pack med øl av foreldrene til å ha med på klassefest?	☐	☐	☐	☐
Får en halv flaske vodka av foreldrene til å ha med på klassefest?	☐	☐	☐	☐

45. I Norge er det omtrent 1.500 dødsfall hvert år som skyldes alkoholbruk. Noen av dem som dør er personer med langvarig bruk (alkoholikere), andre dør på grunn av uhell under en mer tilfeldig rus. Hvor stor del tror du alkoholikerne utgjør?

- Flesteparten
- Omtrent halvparten
- Omtrent fjerdeparten
- Under en fjerdepart

TIL SLUTT:

46. Hvem synes du til nå har gitt deg mest kunnskaper om alkohol?

Sett ett kryss

- Skolen
- Foreldrene
- Venner/venninner
- Massemedia (fjernsyn, presse, film, video etc.)
- Medelever som har vært på kurs
- Andre

47. Hvem synes du til nå har påvirket deg mest når det gjelder dine holdninger til alkohol? Sett ett kryss

- Skolen
- Foreldrene
- Venner/venninner
- Massemedia (fjernsyn, presse, film, video etc.)
- Medelever som har vært på kurs
- Andre

48. I forbindelse med FRISTIL KLASSE har du fått informasjon om oppfølgingsaktivitetene OPPLEVELSE og AKTIVITET?

- Ja
- Nei
- Jeg vet ikke noe om oppfølgingsaktivitetene
- Vi har ikke gjennomført FRISTIL KLASSE

49. Dersom du har fått informasjon, kunne du tenke deg å være med på oppfølgingsaktiviteten OPPLEVELSE?

- Ja
- Nei
- Jeg vet ikke noe om oppfølgingsaktivitetene
- Vi har ikke gjennomført FRISTIL KLASSE

50. Dersom du har fått informasjon, kunne du tenke deg å være med på oppfølgingsaktiviteten AKTIVITET?

- Ja
- Nei
- Jeg vet ikke noe om oppfølgingsaktivitetene
- Vi har ikke gjennomført FRISTIL KLASSE

51. Har du noen kommentarer til spørreskjemaet?

Tusen takk for hjelpen!

Vedlegg 5: Spørreskjema til INTRO-deltakerne etter klasseundervisningen

EVALUERING AV FRISTIL 2004

FRISTIL er et rusforebyggende tiltak i regi av ungdomsorganisasjonen Juvente. Som du allerede vet fra INTROkurset gjennomfører forskningsinstituttet NOVA en effektevaluering av FRISTIL. Dette spørreskjemaet er det tredje av til sammen fire vi vil be deg om å fylle ut. De to første besvarte du i forbindelse med INTROkurset. Dette skjemaet kommer i forbindelse med at dere har gjennomført KLASSE. Det siste skjemaet vil du få når du går i 10. klasse.

De fleste steder skal du sette et kryss i ruta som passer best for deg. Noen ganger ber vi deg om flere kryss. Ikke bruk for lang tid på hvert spørsmål. Er det spørsmål som du synes er vanskelig, eller som du ikke vil svare på, kan du hoppe over dem. Men vi ser helst at du svarer på alle spørsmålene.

Undersøkelsen er fullstendig **anonym**. Det betyr at ingen vil få vite akkurat hva du har svart. Etter at du har fylt ut skjemaet skal du putte det i konvolutt, lime igjen og levere den til kursleder. Det er **frivillig** å delta i undersøkelsen. Man kan trekke seg underveis, og man kan hoppe over spørsmål man ikke kan eller vil svare på.

Vi håper at flest mulig vil være med i undersøkelsen og dermed bidra til at vi får best mulig kunnskap om FRISTILs effekter på ungdoms holdninger til rusgiftbruk. Alle som fyller ut skjemaet er med i trekningen om fine premier som MP3-spillere og gavekort på cder.

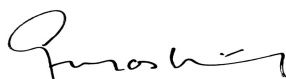
Spørsmål om undersøkelsen kan rettes til Juvente pedagogisk avdeling (telefon 23 21 45 50 eller e-post elin.kjeldstadli@juvente.no) eller til NOVA ved Geir Moshuus (telefon 22 54 12 39 eller e-post geir.moshuus@nova.no)

På forhånd takk for hjelpen!

Med vennlig hilsen

Elisabeth Backe-Hansen
Forskningsleder NOVA
FRISTIL

Geir Moshuus
Prosjektleder NOVA

Elin Kjeldstadli
Prosjektleder

ID-nr:
(8 sifre)

SPØRRESKJEMA - KLASSE - INTROELEVER

FØRST VIL VI GJERNE VITE HVEM DU ER OG HVOR GAMMEL DU ER

1. Er du gutt eller jente?

- Gutt
 Jente

2. Hvor gammel er du?

- 12 år
 13 år
 14 år
 15 år
 16 år eller eldre

HER VIL VI GJERNE AT DU KOBLER SAMMEN NOEN ORD

3. Nedenfor finner du åtte ord i venstre kolonne. Vi vil at du skal tenke på det du kobler til disse ordene. *Velg to av de fire ordene i høyre kolonne som du synes passer best for hvert av ordene i venstre kolonne. (Du kan krysse av færre enn to men ikke flere.)*

<i>Venstre kolonne</i>	<i>Høyre kolonne</i>	<i>Venstre kolonne</i>	<i>Høyre kolonne</i>
Mp3spiller	☐ Praktisk ☐ Nødvendig ☐ Upraktisk ☐ Unødvendig	Mobiltelefon	☐ Tøft ☐ Billig ☐ Dyr ☐ Teit
Image	☐ Viktig ☐ Upopulær ☐ Populær ☐ Ikke viktig	Fest	☐ Full ☐ Kick ☐ Drikke ☐ Danse
Niendeklassing	☐ Selvstendig ☐ Usikker ☐ Uselvstendig ☐ Sikker	Fotball	☐ Egotripp ☐ Kjedelig ☐ Lagsport ☐ Morsomt
Øl	☐ Pizza ☐ Vold ☐ Fest ☐ Fyll	Leder	☐ Gammel ☐ Hjelp ☐ Ung ☐ Bestemme

HER KOMMER NOEN SPØRSMÅL OM GJENNOMFØRING AV KLASSEOPPLEGGET

4. Har du gjennomført klasseopplegget i en eller flere klasser?					
Ja ☐	Denne klassen:	☐ ☐	Antall elever:	☐ ☐	Antall timer: ☐ ☐
Ja ☐	Denne klassen:	☐ ☐	Antall elever:	☐ ☐	Antall timer: ☐ ☐
Ja ☐	Denne klassen:	☐ ☐	Antall elever:	☐ ☐	Antall timer: ☐ ☐
Ja ☐	Denne klassen:	☐ ☐	Antall elever:	☐ ☐	Antall timer: ☐ ☐
Nei ☐	Hopp herfra til spørsmål 14				

5. Gjennomførte du klasseopplegget sammen med noen andre som hadde vært på INTROkurs?		
☐ Ja	Antall andre:	☐ ☐
☐ Nei, alene		

6. Var det noen del av kursopplegget som var særlig artig å gjennomføre, som var vanskelig å gjennomføre, eller som ikke ble gjennomført? (Se side 3 i Elevhefte for programoversikt.)

Sett ett kryss på hver linje

	Særlig artig å gjennomføre	Litt artig å gjennomføre	Ikke artig å gjennomføre	Vanskelig å gjennomføre	Ikke gjennomført
Tematime 1. Påvirkning.	☐	☐	☐	☐	☐
Tematime 2. Rusgiftkulturen.	☐	☐	☐	☐	☐
Tematime 3. Rusgifter skaper problemer	☐	☐	☐	☐	☐
Tematime 4. Livsstil.	☐	☐	☐	☐	☐
Tematime 5-6. Temakveld for foreldre.	☐	☐	☐	☐	☐

7. Hvis det var noe du/dere ikke tok med i kursopplegget, var det noen spesiell grunn til det?

Sett ett kryss

- Ja, jeg fikk ikke tid
- Ja, skolen fulgte ikke opp
- Ja, andre årsaker
- Nei, ingen spesiell grunn
- Nei, alt ble gjennomført

8. Var klassestyrer eller andre lærere til stede under hele undervisningen?

Sett ett kryss

- Ja, hele tiden
- Nei, bare i noen timer
- Nei, ikke i det hele tatt

9. Fikk du/dere hjelp av klassestyrer eller annen lærer til å gjennomføre noen deler av undervisningen?

Sett ett kryss

- Ja, alle deler
- Ja, noen deler
- Nei

10. Hvis det var lærer til stede hele tiden, var det samme lærer eller var det forskjellige?

Sett ett kryss

- Ja, samme lærer
- Nei, forskjellige lærere

11. Hvis du/dere fikk hjelp av en eller flere lærere til deler av gjennomføringen, hva besto hjelpen i?

Sett ett kryss

- Få i gang diskusjon
- Understreke det om er viktigst
- Forklare vanskelige ord og uttrykk
- Holde innledning
- Andre ting

12. Hvordan synes du samarbeidet med lærer gikk?

Sett ett kryss

- Meget bra
- Bra
- Dårlig
- Meget dårlig
- Det var ikke noe samarbeid

13. Var det vanskelig å få timer til å gjennomføre klasseundervisningen?

Sett ett kryss

- Ja
 Nei

**HER KOMMER NOEN SPØRSMÅL OM ANDRE TING DU HAR GJORT
ELLER IKKE HAR GJORT ETTER Å HA GJENNOMFØRT INTROKURSET:**

14. Har du drukket alkohol, det vil si øl, rusbrus, vin eller brennevin etter at du var på INTROkurset?

Sett ett kryss

- Nei, ikke smakt i det hele tatt
 Har bare smakt en slurk eller to noen få ganger
 Ja, har drukket mer enn et par slurker

	Ja, mye	Ja, såvidt	Nei, ikke i det hele tatt
15. Har du snakket med foreldrene dine om voksnes alkoholbruk etter kurset?	☐	☐	☐
16. Har du snakket med foreldrene dine om ungdoms alkoholbruk etter kurset?	☐	☐	☐
17. Har du snakket med dine venner/venninner om alkoholbruk etter kurset (utenom undervisningen du har gjennomført)?	☐	☐	☐

DISSE SPØRSMÅLENE HAR DU FÅTT FØR, MEN SVAR LIKEVEL:

18. Tenk deg at du hadde valget mellom å gå på en fest hvor det ble drukket alkohol eller en hvor det ikke ble drukket. Hva ville du velge? Sett ett kryss

- Ganske sikkert den *med* alkohol
 Antakelig den *med* alkohol
 Umulig å si. Begge kan være like hyggelige
 Antakelig den *uten* alkohol
 Ganske sikkert den *uten* alkohol

19. Hva gjør du hvis du blir tilbudt alkohol på en fest? Sett ett kryss

- Jeg sier ja takk og drikker
- Jeg sier ja takk og drikker det selv om jeg ikke vil
- Jeg tar i mot, men heller den ut i smug
- Jeg sier nei takk

20. Tenk deg at ungdom blir tilbudt alkohol på en fest.

Hvis ungdommene tar i mot tilbudet, hvor godt stemmer følgende påstander om hvorfor de gjør det?

Sett ett kryss på hver linje

Ungdommene tar i mot alkohol ...	Stemmer godt	Stemmer litt	Stemmer ikke	Jeg vet ikke
... fordi alkohol smaker godt.	☐	☐	☐	☐
... fordi alkohol er forbudt.	☐	☐	☐	☐
... fordi alkohol gir status.	☐	☐	☐	☐
... fordi det gjør alle de andre.	☐	☐	☐	☐
... av andre grunner.	☐	☐	☐	☐

21. Hvis ungdommene ikke tar i mot tilbudet, hvor godt stemmer følgende påstander om hvorfor de ikke gjør det? Sett ett kryss på hver linje

Ungdommene tar ikke i mot alkohol ...	Stemmer godt	Stemmer litt	Stemmer ikke	Jeg vet ikke
... fordi alkohol ikke smaker godt.	☐	☐	☐	☐
... fordi alkohol er forbudt.	☐	☐	☐	☐
... fordi alkohol ikke gir status.	☐	☐	☐	☐
... fordi de ikke vil gjøre som alle andre.	☐	☐	☐	☐
... av andre grunner.	☐	☐	☐	☐

22. Hvor mye tror du andre drikker i forhold til deg selv

- Mer
- Mindre
- Like mye

23. Kunne du tenke deg en rusgiftfri livsstil?

- Ja
- Ja, frem til jeg er 18
- Nei
- Vet ikke

24. Her kommer to påstander. Hvor enig eller uenig er du i dem?

Sett ett kryss på hver linje

	Enig	Både og	Uenig
Noen mener at et par drinker hjelper på humøret og får en til å glemme sine problemer og bekymringer.	☐	☐	☐
Noen mener at det er lettere å nærme seg den en er forelsket i når en først har drukket litt.	☐	☐	☐

25. Synes du det er for lett eller for vanskelig for ungdom på din alder å få tak i alkohol? Sett ett kryss

- Alt for lett
- Litt for lett
- Omtrent passe
- Litt for vanskelig
- Alt for vanskelig
- Har ingen mening om dette

26. Hvor godt stemmer disse utsagnene?

Sett ett kryss på hver linje

Ungdom som ikke drikker ...	Stemmer svært godt	Stemmer ganske godt	Usikker	Stemmer ganske dårlig	Stemmer svært dårlig
... er kjedelige	☐	☐	☐	☐	☐
... er prektige	☐	☐	☐	☐	☐
... tør å skille seg ut	☐	☐	☐	☐	☐
... er festbremser	☐	☐	☐	☐	☐
... er sosiale	☐	☐	☐	☐	☐
... er kule	☐	☐	☐	☐	☐
... er ensomme	☐	☐	☐	☐	☐
... er selvstendige	☐	☐	☐	☐	☐

27. Kjenner du ungdommer som ikke drikker alkohol av en eller annen grunn?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

28. Tenk deg en gutt eller jente på 16 år. Synes du det er greit at han/hun:

	Helt enig	Nokså enig	Nokså uenig	Helt uenig
Får servert vin eller pils av foreldrene sine på nyttårsaften, 17. mai eller ved andre høytidelige anledninger?	☐	☐	☐	☐
Får servert vin eller pils av foreldrene sine til søndagsmiddagen?	☐	☐	☐	☐
Får lov til å drikke vin eller pils av foreldrene sine når de er på ferie sammen?	☐	☐	☐	☐
Får en flaske vin eller en six-pack med øl av foreldrene til å ha med på klassefest?	☐	☐	☐	☐
Får en halv flaske vodka av foreldrene til å ha med på klassefest?	☐	☐	☐	☐

29. I Norge er det omtrent 1.500 dødsfall hvert år som skyldes alkoholbruk. Noen av dem som dør er personer med langvarig bruk (alkoholikere), andre dør på grunn av uhell under en mer tilfeldig rus. Hvor stor del tror du alkoholikerne utgjør?

- Flesteparten
- Omtrent halvparten
- Omtrent fjerdeparten
- Under en fjerdepart

TIL SLUTT LITT SOM HAR MED DETTE KURSET Å GJØRE:

30. Hvem synes du til nå har gitt deg mest kunnskaper om alkohol?

Kryss av bare et svar.

- Skolen
- Foreldrene
- Venner/venninner
- Massemedia (fjernsyn, presse, film, video etc.)
- FRISTIL
- Andre

31. Hvem synes du til nå har påvirket deg mest når det gjelder dine holdninger til alkohol?

Kryss av bare et svar.

- Skolen
- Foreldrene
- Venner/venninner
- Massemedia (fjernsyn, presse, film, video etc.)
- FRISTIL
- Andre

32. Har du informert klassene du har undervist i FRISTIL om oppfølgingsaktivitetene OPPLEVELSE og AKTIVITET?

- Ja
- Nei
- Jeg vet ikke noe om oppfølgingsaktivitetene

33. Kunne du tenke deg å være med på oppfølgingsaktiviteten OPPLEVELSE?

- Ja
- Nei
- Jeg vet ikke noe om oppfølgingsaktivitetene

34. Kunne du tenke deg å være med på oppfølgingsaktiviteten AKTIVITET?

- Ja
- Nei
- Jeg vet ikke noe om oppfølgingsaktivitetene

35. Har du noen kommentarer til spørreskjemaet?

Tusen takk for hjelpen!